

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf

Jaarverslag 2017

---

colofon

Dit jaarverslag is een uitgave van Stichting
Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf

datum
12 juni 2018

versie
2.0

Bestuursverslag

Voorwoord

Het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf blikt in dit jaarverslag terug op ontwikkelingen in 2017 die de pensioenen in de kappersbranche raken. Ook de financiële positie en de resultaten worden toegelicht.

In november 2016 kondigde de pensioenuitvoerder, Syntrus Achmea Pensioenbeheer (hierna: SAPB), aan dat zij de dienstverlening aan het pensioenfonds per 1 januari 2018 beëindigt. Dit betekende dat het pensioenfonds op zoek moest naar een nieuwe pensioenuitvoerder. De bestuursondersteuning werd ondergebracht bij Actor. Na een intensief selectietraject heeft het bestuur in mei 2017 besloten om de pensioenadministratie per 1 januari 2018 bij Administratie Groep Holland (hierna: AGH) onder te brengen. In samenwerking tussen SAPB, AGH en het bestuur is de transitie voorbereid met als resultaat dat de pensioenuitvoering op 1 mei 2018 gestart is bij AGH.

De financiële situatie van het pensioenfonds is in 2017 licht verbeterd, maar blijft kwetsbaar. De actuele dekkingsgraad steeg van 93,6% naar 95,8% en de beleidsdekkingsgraad steeg van 92,6% naar 95,8%. De financiële positie blijft onder grote druk staan. Met instemming van de sociale partners besloot het bestuur de premie voor 2018 ongewijzigd vast te stellen op 9,0% van het brutosalaris. Hiermee bleef de aanvullende marge van 0,7% behouden waarmee een bijdrage wordt geleverd aan het verbeteren van de financiële situatie. De zorgen over de financiële positie van het pensioenfonds zijn hiermee echter niet weg. Vanwege het aflopen van de vijf-jaarstermijn van het herstelplan ultimo 2020 is het mogelijk dat de pensioenen in 2021 verlaagd moeten worden. Het bestuur zal in 2018 starten met de berichtgeving aan alle betrokkenen.

Het bestuur monitort jaarlijks de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds aan de hand van een lijst met financiële, organisatorische en bestuurlijke indicatoren. DNB verzocht het bestuur in juni 2017 om een toekomstplan op te stellen. Het bestuur heeft hier een reactie op gegeven en is daarna met DNB in gesprek gegaan over de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds. Dit heeft geleid tot afspraken om de toekomstbestendigheid structureel te volgen.

Het bestuur wil iedereen bedanken die het afgelopen jaar heeft bijgedragen aan het functioneren van het pensioenfonds, in het bijzonder bij de transitie van de pensioenuitvoering. De heer Lahoye heeft na zes jaar werknemersvoorzitterschap wegens aanstaande pensionering zijn bestuurstermijn niet verlengd. Het bestuur dankt de heer Lahoye voor de prettige samenwerking, zijn inzet en zijn voorzitterschap.

Woerden, 12 juni 2018

C.Th. de Wuffel
Voorzitter

Inhoud

Bestuursverslag

Voorwoord.....	2
1 Samenvatting.....	4
2 Meerjarenoverzicht	6
3 Het pensioenfonds	8
4 Bestuur & beleid	19
5 Financiële positie.....	29
6 Beleggingsbeleid	38
7 Communicatiebeleid	46
8 Risicobeleid	50
9 Personalía.....	55
10 Pensioenregeling, statuten, reglementen	57
11 Raad van toezicht en Verantwoordingsorgaan	61
12 Ondertekening bestuur.....	68

Jaarrekening

13 Jaarrekening	69
-----------------------	----

Overige gegevens

14 Overige gegevens	108
---------------------------	-----

Bijlagen

Bijlage: Begrippenlijst	115
Bijlage: Nevenfuncties	117

1 Samenvatting

Kerncijfers

Het pensioenfonds heeft 6.251 aangesloten werkgevers en 21.509 actieve deelnemers. Zij betaalden in 2017 samen een premie van € 29,90 miljoen. Het belegd vermogen bedraagt € 804,36 miljoen.

De pensioenregeling

Het opbouwpercentage bedraagt 0,81% van het brutosalaris bij een premie van 8,8% van het brutosalaris. De pensioenregeling kent geen franchise. De pensioenrichtleeftijd bedroeg in 2017 67 jaar en is per 1 januari 2018 verhoogd naar 68 jaar.

Sociale partners

Het bestuur heeft in 2017 constructief samengewerkt met de sociale partners in de kappersbranche. Zij vergaderden gezamenlijk in mei en oktober 2017 over de uitkomsten van de haalbaarheidstoets, de dreigende verlaging van de pensioenaanspraken, het nieuwe pensioencontract en de premie voor 2018. Het bestuur informeerde de sociale partners doorlopend door het verstrekken van de agenda en de notulen van de bestuursvergaderingen, informatie over de financiële situatie en over de ontwikkelingen ten aanzien van de transitie van de pensioenuitvoering van SAPB naar AGH.

Financiële positie

De actuele dekkingsgraad steeg in 2017 van 93,8% naar 95,8%. De beleidsdekkingsgraad steeg in 2017 van 92,6% naar 95,8%. Op basis van het herstelplan per 1 januari 2017 kon het pensioenfonds zonder aanvullende maatregelen binnen de maximale wettelijke termijn herstellen. Het geactualiseerde herstelplan per 1 januari 2018 is op 18 mei 2018 goedgekeurd door DNB. Uit dit herstelplan blijkt dat het pensioenfonds binnen 10 jaar (vanaf 1 januari 2018) zonder aanvullende maatregelen zal beschikken over het vereist eigen vermogen, zodat nu geen kortingen nodig zijn. Het bestuur is bezorgd over het meetmoment eind 2020 als het pensioenfonds vijf jaar in dekkingstekort is. Als de dekkingsgraad op dat moment niet ten minste gelijk is aan de minimaal vereiste dekkingsgraad (ultimo 2017: 104,9%) moet het verschil direct verrekend worden door een onvoorwaardelijke verlaging van de pensioenen.

Kosten pensioenbeheer en vermogensbeheer

De kosten van pensioenbeheer bedragen voor 2017 € 3,531 miljoen (2016: € 2,852 miljoen), waarvan € 0,676 miljoen besteed is aan de transitie van de pensioenuitvoering. Omgerekend bedragen de kosten € 144,69 (2016: € 118,37) per (actieve) deelnemer en gepensioneerde. Zonder de transitiekosten bedragen de kosten per deelnemer en gepensioneerde € 116,99. De kosten voor vermogensbeheer bedragen (zonder exploitatiekosten vastgoed) voor 2017 € 2,6 miljoen (2016: € 2,8 miljoen). Uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen zijn de kosten 0,34% (2016: 0,39%).

Beleggingen

Het rendement van de totale beleggingsportefeuille bedroeg in 2017 1,34% (2016: 14,15%). Exclusief de renteafdekking was het rendement 8,17% (2016: 8,86%). De z-score bedraagt 0,13 en de performancetoets over de periode januari 2013 tot en met december 2017 gecorrigeerd met 1,28 bedraagt 0,50. Dit betekent dat werkgevers geen vrijstelling van de verplichte deelname aan het bedrijfstakpensioenfonds kunnen aanvragen, omdat het feitelijk behaalde rendement van het pensioenfonds over een periode van 5 jaar hoger is dan de benchmark.

Communicatie

De pensioencommunicatie stond in de eerste helft van 2017 vooral in het teken van het managen van verwachtingen met betrekking tot een mogelijke pensioenverlaging. In de tweede helft van 2017 lag de nadruk op de transitie van de pensioenadministratie. Het communicatiejaarplan 2017 werd in overleg met en conform de wensen van de communicatiecommissie uitgevoerd.

Risico's

Zoals opgenomen in het jaarplan integraal risicomanagement voor 2017 heeft het pensioenfonds voor alle risico's de risicotolerantie vastgesteld en vastgelegd. Tijdens de themadag in oktober 2017 hebben de commissies integraal de aan hun toebedeelde risico's beoordeeld en hun bevindingen aan het bestuur gepresenteerd. Op het gebied van de uitbestedingen hebben in 2017 veel wijzigingen plaatsgevonden. De commissie risicomanagement heeft voor 2018 de opdracht van het bestuur gekregen om uitbestedingsrisicoanalyses voor de nieuwe uitbestedingspartners voor te bereiden, zodat deze in oktober 2018 kunnen worden uitgevoerd.

2 Meerjarenoverzicht

Bedragen x € 1.000	2017	2016	2015	2014	2013
Aantal werkgevers	6.251	6.166	6.034	6.015	5.975
Aantal verzekerden					
Actieve deelnemers	21.509	21.442	21.031	20.655	20.750
Arbeidsongeschikten	434	416	395	439	411
Gewezen deelnemers	43.495	41.817	40.359	38.801	37.650
Gepensioneerden	2.911	2.652	2.980	2.624	2.378
Pensioenen					
Kostendeekkende premie	41.772	35.840	28.885	22.110	27.026
Gedempte premie	27.239	27.176	20.211	18.466	21.073
Feitelijke premie ¹	29.900	27.645	24.581	24.141	27.827
Uitvoeringskosten ²	3.531	2.852	2.969	2.918	2.832
Uitkeringen	5.767	5.443	4.245	4.695	4.840
Premiepercentage	8,8%	8,1%	7,3%	7,3%	8,4%
Opbouwpercentage ouderdomspensioen per dienstjaar	0,81%	0,81%	0,81%	0,81%	0,85%
Toeslagverlening in %					
Actieve deelnemers	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Inactieve deelnemers	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Korting in %					
Actieve deelnemers	0,0%	0,0%	0,0%	2,8%	7,0%
Inactieve deelnemers	0,0%	0,0%	0,0%	2,8%	7,0%
Vermogen					
Vereist eigen vermogen (PW art. 132)	164.545	159.222	148.851	105.136	80.007
Vorz. pensioenverplichtingen ^{3 4}	831.195	816.068	675.305	573.057	432.711
Actuele dekkingsgraad	95,8%	93,8%	97,2%	110,1%	105,4%
Beleidsdekkingsgraad	95,8%	92,6%	102,0%	108,6%	n.v.t.
Dekkingsgraad (marktrente) in %	87,6%	80,4%	85,2%	83,8%	93,4%
Vereiste dekkingsgraad in % ⁵	119,8%	119,5%	121,0%	118,4%	118,5%
Minimaal vereiste dekkingsgraad in %	104,9%	104,9%	105,0%	105,1%	105,3%

¹ Dit betreft de feitelijke premie voor de basisregeling, exclusief premie van 0,2% voor de voorwaardelijke VPL-regeling.

² In 2017 zijn in de uitvoeringskosten tevens de kosten van de transitie van de pensioenuitvoering ad € 676 opgenomen. Zie paragraaf 5.6 voor een toelichting.

³ De VPL-overgangsregeling wordt als langlopende schuld beschouwd.

⁴ De rekenrente die gebruikt wordt bij de berekening van de voorziening pensioenverplichting is de rentetermijnstructuur (RTS) die maandelijks door DNB wordt gepubliceerd. In beginsel was deze RTS een marktrente, maar sinds 2012 wordt deze voor lange looptijden gecorrigeerd met de UFR. Per 15 juli 2015 is een nieuwe UFR ingevoerd: het 120maandsgemiddelde van de twintigjaars forwardrente (de 1-jaars rente die geldt voor transacties met een ingangsmoment over 20 jaar). Omdat de grondslag is veranderd, zijn de bedragen over de tijd niet goed vergelijkbaar.

⁵ In de jaarrekening is een toelichting opgenomen bij de opbouw van het vereiste dekkingsgraad en de voornaamste risico's die bij het pensioenfonds van toepassing zijn.

Bedragen x € 1.000	2017	2016	2015	2014	2013
Duration					
Actieve deelnemers	36,1	36,4	35,3	34,1	32,3
Gewezen deelnemers	31,0	31,1	30,1	29,4	27,7
Gewogen duration	31,4	31,7	30,5	29,3	27,2
Rekenrente⁶	1,76%	1,65%	2,01%	2,35%	3,07%
Beleggingen					
Balanswaarde	808.524	777.195	663.467	636.800	456.720
Beleggingsopbrengsten	9.732	89.789	9.036	158.963	-3.455
Kosten vermogensbeheer ⁷	987	1.230	1.254	1.191	1.251
Beleggingsportefeuille					
Vastgoedbeleggingen	82.999	70.700	47.249	44.471	43.624
Aandelen	247.482	270.466	193.256	188.425	147.805
Vastrentende waarden	473.882	433.119	398.561	403.845	264.942
Derivaten	-	-	2	59	-
Overige beleggingen	-	-	24.299	-	349
Beleggingsrendement					
Vastgoedbeleggingen in %	12,11%	13,29%	6,67%	2,92%	0,34%
Aandelen in %	11,01%	10,37%	5,68%	16,26%	14,76%
Vastrentende waarden in %	1,69%	3,72%	-0,20%	8,35%	-7,06%
Totale portefeuille in %	1,34%	14,15%	1,77%	34,72%	-0,72%
Benchmarkrendement portefeuille in %	1,09%	13,88%	1,52%	34,63%	-1,32%
Z-score	0,13	0,19	0,22	0,10	0,48
Afgelopen 5 jaar in %	10,3%	13,5%	10,9%	11,8%	6,1%
Afgelopen 10 jaar in %	9,3%	7,9%	7,0%	7,9%	4,9%

⁶ In paragraaf 5.3 wordt een toelichting gegeven op de rekenrente.

⁷ Dit betreffen de kosten zoals opgenomen in de jaarrekening. In paragraaf 5.7 is een toelichting opgenomen bij de kosten vermogensbeheer.

3 Het pensioenfonds

3.1 Over het pensioenfonds

3.1.1 Contactgegevens

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf
Stationsweg 1, 3445 AA WOERDEN
Telefoon: (088) 119 80 40
Internet: www.pensioenkappers.nl
E-mail: info@pensioenkappers.nl

3.1.2 Naam en vestigingsplaats

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf (hierna: het pensioenfonds) is opgericht op 1 januari 1970 en statutair gevestigd in Utrecht. Het pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41178953. De laatste statutenwijziging vond plaats op 1 juli 2015. Het pensioenfonds is lid van de Pensioenfederatie.

3.1.3 Doelstelling

De doelstelling van het pensioenfonds is om de uit de reglementen voortvloeiende verplichtingen voor de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden na te komen binnen de statuten en relevante wetgeving en in lijn met de voorwaarden die uit de verplichtstelling⁸ voortvloeien.

3.1.4 Missie, visie, strategie en kernwaarden

Het pensioenfonds heeft in 2015 in samenspraak met sociale partners voor het pensioenfonds een missie, visie en strategie opgesteld en kernwaarden benoemd. Deze missie, visie en strategie zijn in 2017 geactualiseerd waarbij de kernwaarde "herkenbaar" is geschrapt en "kostenbewust" is toegevoegd.

Missie

Het pensioenfonds is een uitvoeringsorganisatie die in opdracht van sociale partners in de kappersbranche voor de (oud)deelnemers het pensioen zorgvuldig beheert. Hierbij wordt getoetst op financiële haalbaarheid en uitvoerbaarheid.

Visie

Het pensioenfonds kiest voor een (kosten-)efficiënte werkwijze waarbij het bestuur grip houdt op de processen waarvoor het bestuur verantwoordelijk is. Met een transparante opstelling wil het pensioenfonds het draagvlak onder werkgevers en het pensioenbewustzijn bij deelnemers verhogen. Er wordt gestreefd naar een hoog pensioenresultaat voor alle groepen deelnemers.

---

⁸ Per 1 januari 2018: De deelneming in de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf is verplichtgesteld voor de werknemers vanaf de eerste dag van de maand, waarin de 21-jarige leeftijd wordt bereikt tot de eerste dag van de maand, waarin de 68-jarige leeftijd wordt bereikt, met dien verstande dat de verplichtstelling niet geldt voor de werknemers, die ingevolge enige beschikking krachtens artikel 3, eerste lid, van de Wet betreffende verplichte deelneming in een bedrijfspensioenfonds, zoals deze beschikking op 1 januari 1970 luidde, verplicht zijn tot deelneming in een ander bedrijfstakpensioenfonds.

Strategie

In overleg met sociale partners reageert het bestuur op veranderingen in het maatschappelijk speelveld en in de kappersbranche. De toekomst van de pensioenregeling en van de pensioenuitvoering komen hierbij regelmatig aan de orde. Frequent worden met partijen aan wie activiteiten zijn uitbesteed onderhandelingen gevoerd om de kosten zo laag mogelijk te houden.

Kernwaarden

Het pensioenfonds hanteert de volgende kernwaarden: betrouwbaar, transparant, zichtbaar, kostenbewust en servicegericht.

3.2 Sociale partners in de kappersbranche

De volgende sociale partners in de kappersbranche dragen leden voor het bestuur voor en benoemen leden in het verantwoordingsorgaan:

1. Koninklijke Algemene Nederlandse Kappersorganisatie (ANKO)
Postbus 212
1270 AE Huizen
telefoonnummer: (035) 525 95 00
2. FNV Mooi
Nachtegaalstraat 37
3581 AC Utrecht
telefoonnummer: (030) 231 42 21
3. CNV Vakmensen
Postbus 2525
3500 GM Utrecht
telefoonnummer: (030) 751 10 07

3.3 Het bestuur

3.3.1 Structuur

Het pensioenfonds werkt volgens een paritair bestuursmodel bestaande uit zes bestuursleden van wie twee van werkgeverszijde, twee van werknemerszijde, één namens pensioengerechtigden en één onafhankelijk deskundige. De bestuursleden kennen een zittingsperiode van zes jaar.

De heer C.Th. De Wuffel is werkgeversvoorzitter. De heer R.A.J. Lahoye is werknemersvoorzitter. Jaarlijks rouleert het voorzitterschap tussen beide voorzitters. In 2017 was de heer Lahoye leidinghebbend voorzitter van het bestuur. In 2018 is de heer De Wuffel leidinghebbend voorzitter van het bestuur.

De samenstelling van het bestuur is in 2017 niet gewijzigd. Per 1 mei 2018 vertrekt de heer Lahoye in verband met zijn pensioneren. De heer H. Roeten is per 1 mei 2018 benoemd als bestuurslid. In het najaar van 2018 wordt de nieuwe werknemersvoorzitter gekozen.

Compliance officer

Het bestuur voert sinds 2009 zelf zijn compliance werkzaamheden uit. De leidinghebbend voorzitter fungeert als compliance officer. In 2017 was dat de heer Lahoye. In 2018 is dat de heer De Wuffel.

Transparantiedocument

Het transparantiedocument, vanaf 2018 genaamd "hoe werkt het pensioenfonds", beschrijft het bestuur hoe het pensioenfonds zijn organisatie heeft ingericht. Het transparantiedocument is voor het laatst herzien in februari 2018 en staat op de website van het pensioenfonds <https://www.pensioenkappers.nl/wp-content/uploads/Transparantiedocument-2018-Bpf-Kappers.pdf>.

3.3.2 Vergaderdata, thema- en overige bijeenkomsten

Het bestuur vergaderde in 2017 twaalf keer: zes algemene bestuursvergaderingen, vier bestuursvergaderingen toegespitst op vermogensbeheer en twee extra bestuursvergaderingen over de transitie van de pensioenuitvoering.

In januari, mei en oktober kwam het bestuur bij elkaar voor themabijeenkomsten. Tijdens deze themadagen is gesproken over de zelfevaluatie van het bestuur, een competentiemeting, de doelstellingen van het bestuur voor 2017, het selectietraject voor een nieuwe pensioenuitvoerder, de investment beliefs, maatschappelijk verantwoord beleggen, risicobeheer en de financiële opzet van het pensioenfonds.

Het bestuur vergaderde in mei en oktober 2017 met sociale partners over de financiële positie van het pensioenfonds, de uitkomst van de haalbaarheidstoets, de pensioenleeftijd, de VPL-regeling, de toekomst van de pensioenregeling en de parameters van de pensioenregeling in 2018.

3.3.3 Bestuurlijke voorbereidingscommissies

In verband met de vele taken van het bestuur heeft het pensioenfonds een aantal bestuurlijke voorbereidingscommissies ingesteld. Deze commissies bereiden de besluitvorming door het bestuur voor. Voor de verdere uitvoering van besluiten kan een specifiek mandaat aan de commissies worden verleend. De leden van de bestuurlijke voorbereidingscommissies kunnen zich laten bijstaan door externe deskundigen.

Voorzittersoverleg

Het voorzittersoverleg van het pensioenfonds bestaat uit twee leden, te weten de werkgeversvoorzitter en de werknemersvoorzitter van het bestuur. Het voorzittersoverleg was op 31 december 2017 als volgt samengesteld:

- de heer R.A.J. Lahoye, werknemersvoorzitter;
- de heer C.Th. de Wuffel, werkgeversvoorzitter.

Het voorzittersoverleg heeft de volgende bevoegdheden:

- a. Vaststellen van de agenda en het procesmatig voorbereiden van de bestuursvergadering.
- b. Controleren of de gemaakte afspraken in de door het fonds en de administrateur overeengekomen dienstverleningsovereenkomst door de administrateur worden nagekomen.
- c. Het aansturen van de bestuursadviseurs van het fonds.

Het voorzittersoverleg is op grond van het huishoudelijk reglement in ieder geval bevoegd tot het nemen van beslissingen ten aanzien van de volgende onderwerpen:

- a. Laten verrichten van aanvullende werkzaamheden door de administrateur, actuaris, accountant of anderen, waarbij de voorzitters een mandaat hebben tot een bedrag van € 25.000,-;
- b. Individuele casuïstiek met betrekking tot de interpretatie van het reglement, mits de werknemersvoorzitter en de werkgeversvoorzitter tot een eensluidend besluit komen. Indien de werknemersvoorzitter en werkgeversvoorzitter niet tot een eensluidend besluit komen, leggen zij de betreffende casus aan het bestuur voor;
- c. Individuele casuïstiek met betrekking tot het afwijken van de incassoprocedure.

Het voorzittersoverleg vergaderde in 2017 acht keer.

Bestuurlijke voorbereidingscommissie vermogensbeheer

De bestuurlijke voorbereidingscommissie vermogensbeheer (BVVB) was op 31 december 2017 als volgt samengesteld:

- de heer G.L. Sirks;
- de heer C.Th. de Wuffel.

De BVVB heeft op grond van het huishoudelijk reglement de volgende bevoegdheden:

- a. Voorbereiden van vergaderstukken en het doen van voorstellen aan het bestuur met betrekking tot het beleggingsbeleid;
- b. Vaststellen van de agenda van de bestuursvergadering Vermogensbeheer;
- c. Controleren of het door het fonds aan de vermogensbeheerders verleende mandaat en de service level agreements door de vermogensbeheerders worden nagekomen.

De BVVB is op grond van het huishoudelijk reglement in ieder geval bevoegd tot het nemen van beslissingen ten aanzien van het laten verrichten van aanvullende werkzaamheden door de vermogensbeheerders of derden ten behoeve van een voor te bereiden agendapunt. Indien er financiële consequenties voortvloeien uit deze werkzaamheden vraagt de BVVB hiervoor vooraf een specifiek budget aan het bestuur.

De BVVB vergaderde in 2017 vier keer.

Bestuurlijke voorbereidingscommissie jaarverslag

De bestuurlijke voorbereidingscommissie jaarverslag (BVJ) was op 31 december 2017 als volgt samengesteld:

- mevrouw K. Boekhorst;
- de heer G.E. van de Kuilen.

De BVJ heeft op grond van het huishoudelijk reglement de volgende bevoegdheden:

- a. Bespreken van zowel de inhoud als de lay-out van het jaarverslag;
- b. Voorbereiden van vergaderstukken en het doen van voorstellen aan het bestuur met betrekking tot het jaarwerk;
- c. Doen van voorstellen aan het bestuur over het offertetraject met betrekking tot de benodigde werkzaamheden voor de controle en certificering van het jaarverslag;
- d. Controleren van de verrichte werkzaamheden door de actuaris en de accountant.

De BVJ vergaderde in 2017 vier keer.

Bestuurlijke voorbereidingscommissie communicatie

De bestuurlijke voorbereidingscommissie communicatie (BVC) was op 31 december 2017 als volgt samengesteld:

- mevrouw K. Boekhorst;
- de heer E.P. de Vries.

De BVC heeft op grond van het huishoudelijk reglement de volgende bevoegdheden:

- a. Voorbereiden van vergaderingen en het doen van voorstellen aan het bestuur met betrekking tot het communicatiebeleid en de communicatie-uitingen van het pensioenfonds;
- b. Toezien op de uitvoering van het communicatiejaarplan en voeren van operationeel overleg met de administrateur en derden;
- c. Aansturen van de communicatieadviseur van het fonds.

Voor de uitvoering van het communicatiebeleid wordt jaarlijks een budget vastgesteld in het communicatiejaarplan.

De BVC vergaderde in 2017 vijf keer.

Bestuurlijke voorbereidingscommissie risicomanagement

De bestuurlijke voorbereidingscommissie risicomanagement (BVRM) was op 31 december 2017 als volgt samengesteld:

- de heer E.P. de Vries;
- de heer G.E. van de Kuilen.

De BVRM heeft op grond van het huishoudelijk reglement de volgende bevoegdheden:

- a. Voorbereiden en bestuurlijk beheren van het integrale risicomanagementsysteem;
- b. Voorbereiden van vergaderstukken en het doen van voorstellen aan het bestuur met betrekking tot het risicobeleid;
- c. Bespreken en beoordelen van de jaarlijkse ISAE rapportages en risicorapportages van uitbestede partijen.

De BVRM is bevoegd tot het nemen van beslissingen ten aanzien van het laten verrichten van aanvullende werkzaamheden door de risicomanager of de risk controller ten behoeve van het integraal risicomanagement. Indien er financiële consequenties voortvloeien uit deze werkzaamheden vraagt de BVRM hiervoor vooraf een specifiek budget aan het bestuur.

De BVRM vergaderde in 2017 vier keer.

Stuurgroep transitie pensioenuitvoering

In 2016 is een stuurgroep transitie opgericht als gevolg van het beëindigen van de dienstverlening van Syntrus Achmea Pensioenbeheer. De stuurgroep heeft de voorbereiding verzorgd van het offertetraject, de implementatie bij AGH, de transitie van SAPB naar AGH en de exit bij SAPB. Het bestuur heeft Mastermind aangesteld als extern projectleider voor de transitie. In de stuurgroep zitten de heer C.Th. de Wuffel, de heer R.A.J. Lahoye en mevrouw K. Boekhorst. De stuurgroep is in 2017 veertien keer bij elkaar gekomen. Het bestuur heeft voor de transitie een begroting opgesteld en dit als budget aan de stuurgroep verstrekt.

3.4 De raad van toezicht

De raad van toezicht is als intern toezichtsorgaan belast met het toezicht op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Het orgaan onderhoudt een actieve dialoog met het bestuur. Het is belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De raad van toezicht legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag. De raad van toezicht betreft in zijn toezicht de naleving door het fonds van normen uit de Code Pensioenfondsen.

De raad van toezicht vergaderde in 2017 vier keer. Daarnaast vergaderde de raad van toezicht twee maal gezamenlijk met het bestuur en vergaderde de raad één keer samen met het verantwoordingsorgaan. Tijdens drie bestuursvergaderingen en twee themadagen waren leden van de raad van toezicht als toehoorder aanwezig.

De raad van toezicht doet in hoofdstuk 11 verslag van zijn bevindingen over 2017.

3.5 Het verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan heeft als taak een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid en over de beleidskeuzes voor de toekomst. Daarnaast is het verantwoordingsorgaan bevoegd om het bestuur te adviseren over tien, in de Pensioenwet genoemde, besluiten.

Het verantwoordingsorgaan vergaderde in 2017 drie keer. Daarnaast vergaderde het verantwoordingsorgaan twee maal gezamenlijk met het bestuur en één keer samen met de raad van toezicht.

Het verantwoordingsorgaan doet in hoofdstuk 11 verslag van zijn bevindingen over 2017.

3.6 De geschillencommissie

Sinds 1 januari 2012 kent het pensioenfonds een geschillencommissie. De geschillencommissie heeft tot taak het bestuur te adviseren over geschillen tussen een deelnemer van het pensioenfonds en het pensioenfonds over de uitvoering van de pensioenregeling. Aan het geschil ligt altijd een individuele beslissing ten grondslag, die het bestuur jegens de belanghebbende heeft genomen. De geschillencommissie beslist naar redelijkheid en billijkheid, met in achtneming van de bepalingen van de statuten, het pensioenreglement, het uitvoeringsreglement en het reglement geschillencommissie. De beslissing van de geschillencommissie is voor partijen niet bindend.

Het pensioenfonds heeft met een aantal andere pensioenfondsen een groep personen benoemd waaruit de geschillencommissie kan worden samengesteld. Als secretaris van de geschillencommissie treedt op een via Brunel Nederland B.V. aan te wijzen jurist. De secretaris stelt in voorkomende gevallen de geschillencommissie samen uit de groep personen op basis van hun kennis en ervaring en informeert het bestuur van het pensioenfonds hierover.

In 2017 hoefde de geschillencommissie niet bij elkaar te komen. Het bestuur heeft besloten om de geschillencommissie per 1 januari 2018 te laten vervallen omdat er sinds ingang nooit gebruik van de commissie is gemaakt. Het opheffen van deze stap maakt de geschillenprocedure korter en eenvoudiger.

3.7 De adviescommissie bezwaarschriften vrijstellingsbesluiten

De adviescommissie bezwaarschriften vrijstellingsbesluiten is bevoegd tot het adviseren van het bestuur bij het nemen van beslissingen op door belanghebbenden ingediende bezwaarschriften tegen vrijstellingsbesluiten van het pensioenfonds. De adviescommissie bestaat uit een voorzitter en twee leden, waarvan de voorzitter geen deel uitmaakt en niet werkzaam is onder verantwoordelijkheid van het bestuur. Het bestuur benoemt tevens een secretaris, die geen zitting heeft in de adviescommissie.

In 2017 zijn er geen bezwaarschriften ingediend. Het bestuur heeft besloten om de adviescommissie per 1 januari 2018 op te heffen omdat er nooit gebruik van de adviescommissie wordt gemaakt. Bezwaarschriften kunnen vanaf 2018 rechtstreeks bij het bestuur worden ingediend.

3.8 Uitbestede werkzaamheden

3.8.1 Pensioenbeheer

Uitvoeringsorganisatie pensioenbeheer

De heer P.A.M.J. Spauwen, Accountmanager Syntrus Achmea Pensioenbeheer (tot 1 juli 2017)

De heer B. Boosten, Accountmanager Syntrus Achmea Pensioenbeheer (vanaf 1 juli 2017)

Het pensioenfonds had voor de uitvoering van het pensioenbeheer een dienstverleningsovereenkomst (DVO) voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van een jaar afgesloten met Syntrus Achmea Pensioenbeheer. Syntrus Achmea Pensioenbeheer heeft de overeenkomst per 1 januari 2018 beëindigd met een exitovereenkomst.

Syntrus Achmea Pensioenbeheer rapporteerde in 2017 elk kwartaal aan het bestuur over de DVO-afspraken. Deze rapportages werden besproken in het voorzittersoverleg en vormen een belangrijk document in het kader van het risicomanagement van het pensioenfonds. Belangrijke onderwerpen uit de DVO-rapportage zijn daarom gekoppeld aan het risicomodel van het pensioenfonds. Daarnaast heeft Syntrus Achmea Pensioenbeheer een ISAE 3402 rapportage over 2017 geleverd. Deze rapportage is beoordeeld door de BVRM. De BVRM heeft geconcludeerd dat Syntrus Achmea Pensioenbeheer de interne beheersing op orde had in 2017 en er geen bijzonderheden zijn geconstateerd bij de auditwerkzaamheden.

Syntrus Achmea Pensioenbeheer heeft een Klantenraad. Het pensioenfonds ontvangt de notulen van bijeenkomsten van de Klantenraad.

3.8.2 Vastgoedbeheer

Uitvoeringsorganisatie vastgoedbeheer

Mevrouw J. Heere, Syntrus Achmea Real Estate & Finance

Het pensioenfonds heeft voor de uitvoering van het vastgoedbeheer een overeenkomst voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van een jaar afgesloten met Syntrus Achmea Real Estate & Finance. De overeenkomst ging in op 1 januari 2012.

Tevens heeft het pensioenfonds met Syntrus Achmea Real Estate & Finance een overeenkomst afgesloten voor participatie in het PVF Particuliere Hypothekenfonds. Deze overeenkomst is eveneens voor onbepaalde tijd aangegaan met een opzegtermijn van een jaar en ging in op 1 januari 2012.

Het pensioenfonds ontving in 2017 elk kwartaal van Syntrus Achmea Real Estate & Finance rapportages met betrekking tot het vastgoedbeheer en elke maand en elk kwartaal met betrekking tot de deelname in het PVF Particuliere Hypothekenfonds. Deze rapportages werden in de bestuursvergaderingen besproken.

Syntrus Achmea Real Estate & Finance heeft een eigen Klantenraad. Met het vaststellen van een protocol is de Klantenraad in 2008 opgericht. Het is een adviesorgaan bestaande uit minimaal vijf en maximaal acht vertegenwoordigers van de opdrachtgevers. De belangrijkste taken betreffen het (on)gevraagd adviseren over overnames/reorganisaties, fusies of splitsing, overdracht van aandelen en wijziging van de positionering binnen Achmea, aangaande Syntrus Achmea Real Estate & Finance. Daarnaast heeft de Klantenraad een rol bij de benoeming van twee leden van de Raad van Commissarissen. Vanaf 1 januari 2013 is mevrouw Boekhorst, bestuurslid van het pensioenfonds, tot lid verkozen.

3.8.3 Vermogensbeheer

Uitvoeringsorganisatie vermogensbeheer

Beleggingsadministratie

De financiële beleggingsadministratie van het pensioenfonds is uitbesteed aan KAS BANK N.V..

Fiduciair Manager

De heer H. Fortuyn, BMO GAM B.V.

Vermogensbeheer

De heer C. Splint, BMO GAM B.V.

Het bestuur heeft voor de uitvoering van het vermogensbeheer een overeenkomst voor onbepaalde tijd afgesloten met BMO GAM B.V. De overeenkomst kent een opzegtermijn van drie maanden voor het pensioenfonds en een opzegtermijn van zes maanden voor BMO GAM B.V..

Het pensioenfonds ontving in 2017 elke maand en elk kwartaal van BMO GAM B.V. rapportages met betrekking tot vermogensbeheer en elk kwartaal een risicorapportage. Het pensioenfonds ontving ook periodiek rapportages over Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. Deze rapportages werden in de bestuursvergaderingen vermogensbeheer besproken.

3.8.4 Bestuursondersteuning

Uitvoeringsorganisatie bestuursondersteuning

Als gevolg van de opzegging van de overeenkomst met Syntrus Achmea Pensioenbeheer besloot het bestuur de bestuursondersteuning vooruitlopend op de beëindiging per 2018 al eerder elders onder te brengen. Na een offerte- en selectietraject is besloten om de bestuursondersteuning per 1 juli 2017 over te brengen naar Actor Bureau voor sectoradvies. Twee leden van het team bij Syntrus Achmea Pensioenbeheer zijn hierbij meegegaan naar Actor om de continuïteit te borgen. Het pensioenfonds heeft voor de uitvoering van de bestuursondersteuning een overeenkomst voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van een jaar afgesloten met Actor.

Bestuursondersteuning (tot 1 juli 2017)

Mevrouw J. Colpa, Syntrus Achmea Pensioenbeheer
De heer P.A.M.J. Spauwen, Syntrus Achmea Pensioenbeheer
Mevrouw C.L. Oostendorp, Syntrus Achmea Pensioenbeheer

Bestuursondersteuning (vanaf 1 juli 2017)

De heer P.A.M.J. Spauwen, Actor Bureau voor sectoradvies
Mevrouw C.L. Oostendorp, Actor Bureau voor sectoradvies

3.9 Controle, ondersteuning en advies

Het pensioenfonds heeft zich in 2017 bij zijn werkzaamheden laten controleren, ondersteunen en adviseren door de volgende partijen:

Adviserend actuaris

De heer G. van Spellen AAG, Syntrus Achmea Pensioenbeheer

Certificerend actuaris

Mevrouw A. Plekker AAG, Towers Watson Netherlands B.V.

Controlerend onafhankelijk accountant

De heer drs. L.H.J. Oosterloo RA, PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Investment Consultant

De heer I. Tossings, Mercer Financial Strategy Group (haalbaarheidstoets)

Secretaris van de geschillencommissie

Een door Brunel Nederland B.V. aan te wijzen jurist.

Projectleider transitie pensioenadministratie

De heer K. Haakma, Mastermind
Mevrouw K. Cramer, Mastermind

3.10 Toezichthouders

Twee toezichthouders zijn belast met het toezicht op (bedrijfstaking)pensioenfondsen. Dit zijn de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en De Nederlandsche Bank (DNB).

3.10.1 AFM

De AFM is als toezichthouder belast met het bevorderen van een zorgvuldige financiële dienstverlening aan consumenten, waaronder het bewaken van de informatie die pensioenfondsen verschaffen ten aanzien van juistheid en begrijpelijkheid.

Onderzoeken

In 2017 voerde de AFM geen onderzoeken uit bij het pensioenfonds.

Tijdige verzending UPO's

Alle deelnemers ontvingen voor 1 juli een uniform pensioenoverzicht (UPO), met uitzondering van de deelnemers waarvan de werkgever geen loongegevens over 2016 had aangeleverd. Zij ontvingen een brief van het pensioenfonds dat er geen actueel UPO opgesteld kon worden.

Pensioenfonds is transparant over kosten

Het bestuur van het pensioenfonds vindt transparantie over kosten van groot belang. Het bestuur liet een benchmarkrapport opstellen en vergeleek haar kosten met andere benchmarkrapporten en cijfers van DNB. Ook in het jaarverslag besteedt het bestuur ruim aandacht aan dit onderwerp in hoofdstuk 5.

Hoogte en risico's van pensioen

Het bestuur van het pensioenfonds wil graag transparant zijn over de risico's van pensioen. De risicohouding van het pensioenfonds is openbaar en beschikbaar via de website van het pensioenfonds.

Pensioen 1-2-3

Het pensioenfonds heeft op de website het pensioen 1-2-3 staan: <https://www.pensioenkappers.nl/pensioen-123/laag-1>. Hierin krijgt de werknemer gelaagd informatie over de pensioenregeling. Laag 1 betreft een samenvatting van de pensioenregeling, in laag 2 is meer informatie over alle onderwerpen te vinden en in laag 3 zijn alle regels en het beleid van het pensioenfonds opgenomen.

Pensioenvergelijker

Op de website van het pensioenfonds staat een Pensioenvergelijker: <https://www.pensioenkappers.nl/wp-content/uploads/20180119-Pensioenvergelijker-Kappers-per-1-januari-2018.pdf>. Hiermee kan de werknemer de pensioenregeling van het pensioenfonds vergelijken met een andere pensioenregeling, bijvoorbeeld wanneer een keuze over een waardeoverdracht gemaakt moet worden.

3.10.2 DNB

DNB is als toezichthouder belast met prudentieel toezicht. Dit toezicht richt zich op de financiële stevigheid van financiële ondernemingen en dus ook op pensioenfondsen. Doel is bij te dragen aan de stabiliteit van de financiële sector.

Het pensioenfonds informeert DNB over alle wijzigingen in statuten, reglementen en in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN). Tevens legt het pensioenfonds jaarlijks uiterlijk 30 juni het jaarverslag en de daarbij behorende verslagstaten ter beoordeling aan DNB voor. Elke maand en elk kwartaal rapporteert het pensioenfonds aan DNB over zijn financiële positie en eenmaal per jaar over het herstelplan. Ook wordt over de uitkomsten van de (aanvangs)haalbaarheidstoets aan DNB gerapporteerd. Tot slot worden benoemingen van bestuursleden en leden van de raad van toezicht vooraf ter toetsing aan DNB voorgelegd.

In 2017 zijn geen boetes door DNB opgelegd. Ook heeft DNB geen aanwijzingen gegeven, geen bewindvoerder aangesteld of bevoegdheidsuitoefening van organen van het pensioenfonds gebonden aan toestemming.

Van DNB heeft het pensioenfonds in 2017 brieven ontvangen inzake actuele thema's voor pensioenfondsen. Er heeft geen correspondentie plaatsgevonden die anders was dan gebruikelijk, met uitzondering van de onderwerpen die hieronder kort worden toegelicht.

Herstelplan

Het herstelplan 2017 is bij DNB ingediend op 29 maart 2017. Op 19 mei 2017 heeft DNB ingestemd met dit herstelplan. Het herstelplan 2018 is op 16 maart 2018 bij DNB ingediend en op 18 mei 2018 heeft DNB ingestemd met dit herstelplan.

Haalbaarheidstoets

Op 26 juni 2017 stuurde het bestuur een brief aan DNB over de uitkomst van de haalbaarheidstoets 2017. Eén norm werd overschreden. Het bestuur sprak het voornemen uit om in oktober in gesprek te gaan met de sociale partners over een aanpassing van de premie en/of de regeling of het uitvoeren van een nieuwe aanvangshaalbaarheidstoets. De uitkomsten van de haalbaarheidstoets 2018 worden in juni 2018 met een begeleidend schrijven aan DNB toegezonden.

Beheersing valutarisico

In het kader van het thematisch toezicht deed DNB in juni 2016 bij het pensioenfonds een onderzoek naar de beheersing van het valutarisico. In januari 2017 ontving het pensioenfonds een reactie van DNB. Op hoofdlijnen is DNB van oordeel dat de beheersing van het valutarisico bij het pensioenfonds goed is. Wel vraagt DNB aandacht voor twee punten inzake het beleid voor valutabeheersing (valuta-exposure en afdekken valutarisico). Het bestuur van het pensioenfonds heeft DNB in maart 2017 laten weten hoe het opvolging gaat geven aan deze opmerkingen.

Toetsing H. Roeten

In februari 2018 is het voorgenomen besluit van het bestuur om de heer H. Roeten te benoemen als bestuurslid ter toetsing aan DNB voorgelegd. DNB heeft op basis van de informatie die werd toegezonden en een eigen aanvullend onderzoek vastgesteld dat de heer Roeten geschikt is voor de functie van bestuurder. Op 27 maart 2018 is dit besluit door DNB schriftelijk kenbaar gemaakt aan het bestuur, waardoor de heer Roeten in de bestuursvergadering op 10 april 2018 formeel benoemd kon worden per 1 mei 2018.

Transitie Pensioenuitvoering

Als gevolg van het besluit van Syntrus Achmea Pensioenbeheer om te stoppen met de pensioenuitvoering van bedrijfstakpensioenfondsen heeft DNB het pensioenfonds uitgenodigd voor een rondetafelbijeenkomst op 27 januari 2017. Twee bestuursleden zijn namens het pensioenfonds bij deze bijeenkomst aanwezig geweest. Gedurende 2017 heeft het bestuur DNB voortdurend geïnformeerd over de voortgang van de transitie van de pensioenuitvoering. Eerst middels kwartaalrapportages over Q1, Q2 en Q3 2017. In de transitiefase vanaf Q4 zijn de besproken voortgangsrapportages en risicorapportages na iedere stuurgroep aan DNB verzonden. Het bestuur voerde op 27 augustus 2017 en 9 april 2018 mondeling overleg over de transitie.

Toekomstbestendigheid pensioenfonds

Op 7 juni 2017 meldde DNB aan het bestuur dat zij een verhoogde kwetsbaarheid van de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds zien. DNB verzocht het bestuur om een toekomstplan op te stellen. Het bestuur heeft DNB op 29 augustus 2017 een reactie toegezonden waarin een toelichting is gegeven op de jaarlijkse monitoring door het bestuur van de kwetsbaarheidsindicatoren op financieel, organisatorisch en bestuurlijk gebied. Het bestuur is vervolgens uitgenodigd voor een persoonlijk gesprek met DNB over de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds. In dit gesprek is op 15 december 2017 de visie van het bestuur toegelicht en de afspraak gemaakt om in 2018 de toekomstbestendigheid verder uit te werken en te blijven monitoren.

Niet financiële risico's

Op 8 juni 2017 verzocht DNB het bestuur om een vragenlijst te beantwoorden over de niet-financiële risico's. Het bestuur heeft de ingevulde vragenlijst op 20 juli 2017 aan DNB teruggezonden.

4 Bestuur & beleid

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk doet het bestuur verslag van de wijze waarop gereageerd is op de veranderende wet- en regelgeving, geeft het een toelichting op het uitgevoerde beleid en wordt ingegaan op het eigen functioneren. Het beleggingsbeleid, communicatiebeleid en risicobeleid zijn in separate hoofdstukken opgenomen.

4.2 Participatie in speelveld

De wet- en regelgeving waar pensioenfondsen mee te maken hebben, is voortdurend in ontwikkeling. Het bestuur en de sociale partners volgen de ontwikkelingen en bereiden zich voor op mogelijke veranderingen. Zij proberen op diverse manieren aandacht te vragen voor de gevolgen die veranderingen in wet- en regelgeving hebben voor het pensioenfonds. Zij brengen de specifieke kenmerken van het pensioenfonds onder de aandacht bij de beleidsmakers.

Nieuw pensioenstelsel in 2020

Het kabinet wil dat iedereen gelijktijdig in 2020 overstapt naar een nieuw pensioenstelsel. Het kabinet ziet vijf mogelijke pensioencontracten om uit te kiezen. De Pensioenfederatie onderzocht of de twee meest veelbelovende varianten financieel, juridisch, communicatief en in uitvoering haalbaar zijn. Het pensioenfonds participeerde in het onderzoek van de Pensioenfederatie door de gegevens van deelnemers (uiteraard anoniem) beschikbaar te stellen aan de onderzoekers. De uitkomst is dat deze contracten technisch uitvoerbaar zijn, maar aan beide contracten zitten voor- en nadelen. De SER werkt daarom aan een synthesevariant.

Specifiek voor het pensioenfonds kwam uit het onderzoek van de Pensioenfederatie naar voren dat:

- het opheffen van het maximum voor het toekennen van verhogingen leidt tot een iets hoger pensioenresultaat en tot een fors hoger pensioen in goed weer (de kans op verlagen neemt wel toe);
- overgang van een vaste naar een variabele opbouw leidt tot een hoger pensioenresultaat voor deelnemers en pensioengerechtigden;
- een overstap naar degressieve opbouw bij gelijkblijvende premie leidt voor iemand die haar hele leven in de kappersbranche werkt tot een fors lager pensioenresultaat. Dit staat haaks op het gangbare idee dat degressieve opbouw voor jonge generaties leidt tot een hoger pensioenresultaat. Daar staat een hoger resultaat tegenover voor diegenen die alleen in het begin van hun loopbaan een aantal jaren pensioen opbouwen in de kappersbranche, zoals voor de meeste deelnemers van het pensioenfonds het geval is.

Het bestuur heeft de resultaten van het onderzoek aan sociale partners gepresenteerd. Sociale partners nemen deze resultaten mee in hun Werkgroep Toekomst.

Verhoging AOW- en pensioenleeftijd

De AOW-leeftijd gaat in 2022 verder omhoog naar 67 jaar en 3 maanden. De fiscale pensioenrichtleeftijd voor aanvullende pensioenen gaat in 2018 omhoog naar 68 jaar. Deze pensioenrichtleeftijd is een rekenleeftijd. Daarmee wordt de jaarlijkse maximaal toegestane fiscale pensioenopbouw berekend. Omdat het pensioenfonds de maximale fiscale mogelijkheden gebruikt, moesten de sociale partners in 2017 een besluit nemen over een aanpassing van de pensioenregeling. Zij besloten de opbouw fiscaal maximaal te houden en de pensioenleeftijd per 1 januari 2018 te verhogen naar 68 jaar. Het bestuur besloot vervolgens om de opgebouwde aanspraken op pensioenleeftijd 67 jaar te herrekenen naar de nieuwe pensioenleeftijd van 68 jaar omdat het hanteren van één leeftijd administratief eenvoudiger is. Uiteraard blijft het mogelijk om eerder met pensioen te gaan. Per 1 januari 2018 zijn alle pensioenaanspraken (opgebouwd en op te bouwen) op pensioenleeftijd 68 jaar.

Wet waardeoverdracht kleine pensioenen

Op 19 maart 2018 is de Wet waardeoverdracht kleine pensioenen aangenomen. Met deze Wet vervalt het recht van het pensioenfonds om een klein pensioen twee jaar na uitdiensttreden af te kopen. Nieuw is het recht van het pensioenfonds op automatische waardeoverdracht. Het recht van een slaper om zijn kleine pensioen 2,5 jaar na uitdiensttreden af te kopen vervalt en het recht van het pensioenfonds om een klein pensioen op pensioendatum af te kopen geldt alleen nog na instemming van de deelnemer. Kleine pensioenen van minder dan € 2 vervallen met deze Wet aan het pensioenfonds. Het bestuur gaat zowel met de sociale partners als met de pensioenuitvoerder in gesprek over een nieuw (uitvoerbaar) beleid voor kleine pensioenen.

4.3 Gevoerd beleid

Deze paragraaf beschrijft het beleid van het pensioenfonds en de wijze waarop ingespeeld is op wijzigingen in wet- en regelgeving. Een beschrijving van de volledige pensioenregeling is opgenomen in hoofdstuk 10.

4.3.1 Toeslagbeleid

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre de ingegane pensioenen en de opgebouwde pensioenaanspraken verhoogd kunnen worden door het verlenen van een toeslag. Dit is alleen mogelijk voor zover de beschikbare financiële middelen van het pensioenfonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten. Het bestuur moet rekening houden met de strikte eisen die de wet aan de dekkinggraad van het pensioenfonds stelt voordat geïndexeerd kan worden. Het besluit van het bestuur vindt mede plaats op basis van advies van de adviserend actuaaris.

Het bestuur heeft de ambitie om jaarlijks per 1 oktober een toeslag te verlenen voor alle groepen (deelnemers, slapers en pensioengerechtigden) van de stijging van de CBS-consumentenprijsindex. Uitgangspunt is dat de ruimte die de wet biedt voor toeslagverlening, zoveel mogelijk benut wordt. Dit is echter geen automatisme; actuele ontwikkelingen kunnen aanleiding zijn om hiervan af te wijken.

Onder een beleidsdekkinggraad van 110% mag geen toeslag worden verleend. Er was dus geen ruimte voor verhoging van de pensioenen. Omdat het bestuur verwacht dat er komende jaren geen toeslag verleend kan worden is op het jaarlijks pensioenoverzicht opgenomen: "Ook de komende jaren kunnen wij uw pensioen waarschijnlijk niet of niet helemaal verhogen. Misschien moeten we uw pensioen verlagen."

4.3.2 Kortingsbeleid

Uit het herstelplan kan blijken dat er maatregelen nodig zijn om ervoor te zorgen dat het vermogen aan het einde van de herstelperiode het niveau van het vereist eigen vermogen bereikt. Zoals in het crisisplan beschreven, is één van de maatregelen het verlagen van de opgebouwde (en mogelijk al in uitkering zijnde) pensioenaanspraken. Het bestuur smeert eventuele verlagingen uit over de maximaal toegestane periode van 10 jaar. Jaarlijks wordt de financiële situatie opnieuw beoordeeld aan de hand van een nieuw herstelplan en wordt de benodigde verlaging opnieuw berekend.

Als het fonds zich vijf jaar lang in een situatie van dekkingstekort bevindt, zijn er maatregelen nodig. Er is sprake van een dekkingstekort als de beleidsdekkinggraad lager is dan de minimaal vereiste dekkinggraad. Eén van de maatregelen is het (onvoorwaardelijk) verlagen van de opgebouwde (en mogelijk al in uitkering zijnde) pensioenaanspraken. Bij een totaal benodigde onvoorwaardelijke korting lager of gelijk aan 3,0% wordt deze in één jaar doorgevoerd. Indien de benodigde onvoorwaardelijke korting hoger is dan 3,0%, dan kan de korting over een langere periode worden uitgesmeerd.

Zowel uit de actualisatie van het herstelplan per 1 januari 2017 als per 1 januari 2018 bleek dat het pensioenfonds binnen de wettelijke hersteltermijn van 10 jaar kan herstellen. Een korting van de pensioenen was daardoor niet nodig. In paragraaf 5.2.4 wordt een nadere toelichting gegeven bij het herstelplan.

4.3.3 Premiebeleid

Als blijkt dat de kostendeekkende premie voor het volgende jaar hoger dreigt te worden dan de geldende vastgestelde premie, treedt het bestuur zo spoedig mogelijk in overleg met sociale partners. Sociale partners besluiten uiterlijk vóór 1 december of zij de premie voor het volgende jaar verhogen tot het kostendeekkende niveau, of dat zij de pensioenovereenkomst zodanig aanpassen dat de op dat moment geldende premie weer kostendeekkend is. Als de sociale partners niet vóór 1 december tot besluitvorming zijn gekomen, stelt het bestuur van het fonds de premie voor het volgende jaar op kostendeekkend niveau vast.

Het bestuur hanteert voor berekening van de kostendeekkende premie de dempingsmethodiek op basis van het verwacht reëel rendement. Het bestuur realiseert zich dat de premie weliswaar kostendeekkend is op basis van de afgesproken rekenregels, maar dat dit toch kan betekenen dat de premie te laag is om de toename van de technische voorzieningen mee te financieren. Dit geldt zeker als de rentetermijnstructuur gedaald is sinds het moment dat de premie is vastgesteld. Het bestuur houdt daarom ook de zogenaamde "premedekkingsgraad" in de gaten, de verhouding tussen de ontvangen premie en de toename van de technische voorzieningen als gevolg van de met de premie ingekochte rechten.

Met ingang van 2017 is de feitelijke premie van 8,3% verhoogd naar 9,0% (beide inclusief 0,2% VPL-premie). Met deze premieverhoging beogen het bestuur en sociale partners een meer evenwichtig financieel beleid te voeren. Het bestuur stelde in de loop van 2016 vast dat een aanvullende marge van 0,7% benodigd is voor een evenwichtiger financieel beleid met een hogere premiedekkingsgraad, een kleinere kans op verlagen en een grotere kans op (toekomstige) verhogingen. In 2018 is deze aanvullende marge gehandhaafd en is de premie 9,0% gebleven. De aanvullende marge is vastgelegd in de ABTN. In paragraaf 5.2.2 wordt een nadere toelichting gegeven bij de ontwikkeling en de samenstelling van de premie.

4.3.4 Beleggingsbeleid

Het strategisch beleggingsbeleid is in 2017 niet gewijzigd. Wel is veel aandacht besteed aan de invulling van het beleggingsbeleid, met name waar het gaat om maatschappelijk verantwoord beleggen. In 2018 wordt opnieuw een ALM studie uitgevoerd om de financiële opzet van het fonds te analyseren en om mogelijkheden voor het optimaliseren van het strategisch beleggingsbeleid in beeld te brengen. In hoofdstuk 6 wordt een nadere toelichting op het beleggingsbeleid gegeven.

4.3.5 Risicohouding

Het pensioenfonds heeft in overleg met sociale partners en het verantwoordingsorgaan de risicohouding van het pensioenfonds ingevuld. Dit betreft een risicohouding op korte en op lange termijn.

Risicohouding korte termijn

Bij de uitvoering van het feitelijke beleggingsbeleid worden bandbreedtes gehanteerd rondom het strategisch beleid. Het gekozen strategisch beleggingsbeleid leidt tot een vereist eigen vermogen van 19,8% van de technische voorzieningen. De bandbreedtes zijn daarom vertaald naar een bandbreedte rondom het vereist eigen vermogen. De toegestane bandbreedte rondom het vereist eigen vermogen bedraagt 3%-punt naar boven en 3%-punt naar beneden.

Risicohouding lange termijn

Bepalend voor de risicohouding op lange termijn is het pensioenresultaat. Berekend wordt onder 2000 door DNB voorgeschreven scenario's welk bedrag aan pensioen wordt uitgekeerd over de komende 60 jaar. Dit wordt gedeeld door het bedrag dat zou zijn uitgekeerd als altijd was geïndexeerd met de prijsinflatie en nooit was gekort. Het percentage dat hieruit voortvloeit, geeft een indicatie voor de mate waarin het pensioen waardeverloopt. Bepalend zijn de mediaan (de middelste waarde van de 2000 doorgerekende scenario's) en het zogenaamde slechtweersscenario. Dit is het scenario waarvoor geldt dat in 5% van de gevallen een slechter resultaat wordt bereikt en in 95% een beter resultaat.

Voor de risicohouding op lange termijn heeft het bestuur ondergrenzen vastgesteld. Hierbij heeft het bestuur bewust gekozen voor krappe grenzen om tijdig in overleg te gaan met sociale partners. De ondergrenzen zijn vastgesteld ten aanzien van:

- Het verwachte pensioenresultaat (mediaan) vanuit de situatie dat het pensioenfonds precies beschikt over het vereist eigen vermogen → ondergrens van 90%.
- Het verwachte pensioenresultaat vanuit de feitelijke dekkingsgraad van het pensioenfonds → ondergrens van 85%.
- Het pensioenresultaat dat kan worden bereikt vanuit de feitelijke dekkingsgraad van het pensioenfonds in een slechtweerscenario → maximaal toegestane afwijking ten aanzien van de gekozen grens van 37%.

Met de aanvangshaalbaarheidstoets zijn in 2015 de pensioenresultaten op het aanvangsmoment bepaald. Jaarlijks worden met de haalbaarheidstoets de pensioenresultaten bij de feitelijke financiële positie bepaald.

Indien uit de jaarlijkse haalbaarheidstoets blijkt dat de ondergrenzen worden overschreden, informeert het bestuur de sociale partners, de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan en treedt met hen in overleg om zo nodig tot passende maatregelen te komen. In paragraaf 5.2.5 zijn de uitkomsten van de haalbaarheidstoets 2017 en 2018 opgenomen.

4.3.6 Actuarieel beleid

Per 1 januari 2018 wordt voor de omzetting van opgebouwde pensioenaanspraken naar pensioenleeftijd 68 jaar een conversiefactor gebruikt. Deze factor bedraagt 5,87% en is in het pensioenreglement opgenomen.

Tot en met 2017 werden de flexibiliserings- en afkoopfactoren jaarlijks getoetst waarbij de factoren werden aangepast indien de rente met meer dan 0,5%-punt afweek van de gehanteerde rente of als er een significante wijziging in de sterftegrondslagen plaatsvond. Per 1 januari 2018 zijn de flexibiliserings- en afkoopfactoren eenmalig vastgesteld op basis van de nominale rentetermijnstructuur per 31 december 2017. Dit gebeurde om een zo zuiver mogelijke conversie naar pensioenleeftijd 68 jaar te bewerkstelligen: de conversie van pensioenleeftijd 67 naar 68 en een vervroeging met 1 jaar zijn hierdoor met elkaar in evenwicht. Met ingang van 2019 zullen de flexibiliserings- en afkoopfactoren jaarlijks worden vastgesteld op basis van de nominale rentetermijnstructuur per 30 september van het voorgaande jaar zodat de factoren op 1 januari al zijn vastgesteld. Deze flexibiliserings- en afkoopfactoren zijn opgenomen in de bijlage bij het pensioenreglement.

4.4 Beleidsdoelstellingen

Op advies van de raad van toezicht stelt het bestuur jaarlijks beleidsdoelstellingen op en evalueert de doelstellingen van het voorgaande jaar.

4.4.1 Beleidsdoelstellingen 2017

In 2017 formuleerde het bestuur onderstaande drie doelstellingen. In januari 2018 evalueerde het bestuur de doelstellingen door het vaststellen van de realisatie in 2017.

Doelstelling: Transitie diensten Syntrus Achmea Pensioenbeheer

De transities van de pensioenadministratie, bestuursondersteuning en aanpalende adviesdiensten in 2017 en 2018 worden kosteneffectief en beheerst uitgevoerd. In het belang van de deelnemers streeft het bestuur ernaar om de reguliere uitvoeringskosten in 2017 en 2018 op hetzelfde niveau te houden als afgelopen jaren: minder dan € 3,0 miljoen per jaar. Het bestuur realiseert zich dat deze doelstelling uitdagend is gezien de huidige marktomstandigheden. De transitie moet juridisch per 1 januari 2018 rond zijn. De daadwerkelijke transitie van alle onderdelen moet 1 juli 2018 rond zijn.

Realisatie in 2017:

De transities van de bestuursondersteuning en aanpalende adviesdiensten zijn in 2017 zowel juridisch als praktisch afgerond. Voor de transitie van de pensioenadministratie is na een zorgvuldig selectietraject de keuze gemaakt voor AGH. De praktische uitwerking van de transitie naar AGH wordt in de loop van 2018 afgerond. De reguliere uitvoeringskosten liggen in 2017 onder de € 3 miljoen, maar in 2018 zullen de reguliere uitvoeringskosten naar alle waarschijnlijkheid meer dan € 3 miljoen bedragen.

Doelstelling: Communicatie

In verband met de transitie van de pensioenadministratie informeert het bestuur de werkgevers in 2017 tijdig, volledig en begrijpelijk over de gevolgen. Het bestuur streeft ernaar geen klachten van werkgevers te ontvangen over de communicatie rondom de transitie. Daarnaast wordt in 2017 het communicatiebeleidsplan 2018-2020 opgesteld waarin het meten van de effectiviteit van de communicatie een speerpunt is.

Realisatie in 2017:

De communicatie over de transitie van de pensioenadministratie is na de zomer van 2017 gestart. De boodschap is niet bij alle werkgevers helder aangekomen. Begin 2018 zijn enkele klachten ontvangen als gevolg van de samenloop tussen het nieuwe logo, de nieuwe pensioenuitvoerder en de nieuwe facturatiemethode. Het communicatiebeleidsplan 2018-2020 is opgesteld. Begin 2018 wordt dit uitgewerkt in een communicatiejaarplan voor 2018.

Doelstelling: Beleggen

Concreet beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen uitwerken met aandacht voor rendement, risico, complexiteit en kosten. Het beleid heeft affiniteit met de kappersbranche en is herkenbaar en begrijpelijk voor de deelnemers. Als het beleid betrekking heeft op REO⁹ diensten dan worden deze uiterlijk geïmplementeerd per 1 januari 2018. Als het beleid betrekking heeft op de beleggingsportefeuille, dan wordt dit gerealiseerd middels het opnemen in het beleggingsplan 2018.

Realisatie in 2017:

In mei zijn de investment beliefs opnieuw vastgesteld. Pensioenfonds Kappers geeft onder meer duidelijkere richting aan het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid middels scherper geformuleerde thema's. Er is gekozen voor thema's rondom water en klimaat. Dit zijn thema's die aansluiten bij de kappersbranche.

4.4.2 Beleidsdoelstellingen 2018

Voor 2018 formuleerde het bestuur de volgende vier beleidsdoelstellingen. In het jaarverslag over 2018 wordt gerapporteerd over de evaluatie van deze doelstellingen.

Transitie pensioenadministratie

De transitie van de pensioenadministratie naar AGH afronden. Het bestuur informeert de werkgevers tijdig, volledig en begrijpelijk over de gevolgen van de transitie. Het bestuur streeft naar het voorkomen van klachten tijdens de transitieperiode in 2018. Er worden uitbestedingsrisicoanalyses uitgevoerd voor de nieuwe uitbestedingspartners. Hierbij wordt specifiek aandacht besteed aan het IT-risico.

Communicatie

Het tijdig, realistisch en zorgvuldig communiceren met betrokkenen over de verwachtingen van de financiële situatie van het pensioenfonds.

---

⁹ REO is de dienstverlening van de vermogensbeheerder op het gebied van verantwoord beleggen. Dit betreft bijvoorbeeld stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en contact zoeken met bedrijven.

Toekomstbestendigheid administratiesysteem

De flexibiliteit van het administratiesysteem toetsen op mogelijke nieuwe vormen van het pensioencontract. Doel is om enerzijds de sociale partners te kunnen adviseren en anderzijds voorbereid te zijn op de opdrachtaanvaarding.

Financieel beleid

Het optimaliseren van het beleggingsbeleid en het financieel beleid middels het uitvoeren van een ALM studie.\

4.5 Bestuur

4.5.1 Beleid omtrent geschiktheid en opleidingen

De deskundigheid van individuele bestuursleden van pensioenfondsen en van het bestuur als geheel heeft de afgelopen jaren de bijzondere aandacht binnen de pensioensector gehad. In 2017 hebben binnen het pensioenfonds geen hertoetsingen plaatsgevonden. Er waren ook geen functiewijzigingen. Het nieuwe bestuurslid de heer Roeten is begin 2018 door DNB getoetst en geschikt bevonden.

De deskundigheden, competenties en professioneel gedrag waarover het bestuur dient te beschikken, worden bepaald aan de hand van het profiel van het pensioenfonds. Het bestuur heeft die complexiteit en de daarbij behorende eisen in oktober 2017 geactualiseerd in het bestuursprofiel, wat goedgekeurd is door de raad van toezicht. Dit bestuursprofiel wordt bij vacatures binnen het bestuur gebruikt om te komen tot een specifiek functieprofiel voor de vacature. De door de werkgevers- en werknemersverenigingen voorgedragen kandidaten voor een bestuursfunctie worden getoetst aan dit functieprofiel.

In januari 2017 heeft het bestuur een collectieve en individuele meting van de competenties laten uitvoeren. De resultaten van de collectieve meting zijn in het geschiktheidsplan verwerkt. In april 2017 is het geschiktheidsplan opnieuw vastgesteld en aan DNB toegezonden. Als gevolg van de in 2017 geactualiseerde "Handreiking geschikt pensioenfondsbestuurder" van de Pensioenfederatie zal het geschiktheidsplan gedurende 2018 opnieuw geactualiseerd worden.

De bestuursleden bezoeken regelmatig themabijeenkomsten van de Pensioenfederatie, DNB, AFM en andere relevante organisaties. Deze bijeenkomsten bieden de bestuursleden naast het vergroten van hun deskundigheid ook de mogelijkheid om met bestuursleden van andere pensioenfondsen te overleggen over belangrijke ontwikkelingen op pensioengebied en op het gebied van vermogensbeheer.

4.5.2 Zelfevaluatie

Besturen moeten een procedure vaststellen voor een periodieke zelfevaluatie van het bestuurlijk functioneren. Het gaat daarbij om het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden afzonderlijk. Doel van de zelfevaluatie is de kwaliteit van het bestuur te bewaken en te verbeteren. Naast deskundigheid en competenties speelt ook de bestuurscultuur een belangrijke rol. Het bestuur is hier bewust mee bezig geweest en organiseerde op 24 januari 2017 de zelfevaluatie over het functioneren in 2016. De bevindingen uit januari 2015 en 2016 zijn hierbij meegenomen. Daarnaast zijn aan de hand van een vragenlijst evaluatiepunten besproken. Op 30 januari 2018 heeft een zelfevaluatie van het bestuur plaatsgevonden onder leiding van een externe partij. Bureau Mens & Kennis begeleide deze zelfevaluatie en het verslag hiervan is op 10 april 2018 door het bestuur goedgekeurd en vastgesteld en met de raad van toezicht gedeeld.

4.5.3 Gedragscode

De gedragscode heeft tot doel om gewenst gedrag te stimuleren en ongewenst gedrag te voorkomen. Dit draagt bij aan het integer functioneren van het pensioenfonds en het waarborgen van de goede naam en reputatie. Daarnaast bevordert de gedragscode de transparantie rondom de gedragsregels. Het pensioenfonds volgt de modelgedragscode van de Pensioenfederatie die in 2016 is gewijzigd. De gedragscode van het pensioenfonds is dus ook voor het laatst gewijzigd in 2016.

Elk bestuurslid en lid van de raad van toezicht verklaart bij aanvang schriftelijk de gedragscode te zullen naleven. De compliance officer bewaakt de naleving van de gedragscode. Over 2017 hebben de leden van het bestuur en de leden van de raad van toezicht een verklaring van naleving van de gedragscode ondertekend waarbij meldingen ten aanzien van nevenfuncties, geschenken, uitnodigingen en privébelangen zijn vastgelegd. De compliance officer heeft de verklaringen beoordeeld en geconstateerd dat er in 2017 geen bijzonderheden met betrekking tot het naleven van de gedragscode hebben plaatsgevonden. De compliance officer beveelt het bestuur aan om de gedragscode in 2018 aan te passen als gevolg van de implementatie van de AVG.

4.5.4 Code Pensioenfondsen

In 2014 stelden de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid de Code Pensioenfondsen (de Code) op. Doel van de Code is de verhoudingen binnen het pensioenfonds transparanter te maken. Pensioenfondsen leven de Code na op basis van het pas toe of leg uit-beginsel. Een pensioenfonds past de normen van de Code toe of zet in het jaarverslag gemotiveerd uiteen waarom een norm niet (volledig) is toegepast.

Onderstaand geeft het bestuur een overzicht van de normen waarbij een toelichting wordt gegeven op de naleving in 2017. Vervolgens volgt een motivatie voor de normen waar het pensioenfonds van afwijkt.

Toelichting op naleving in 2017

Normen 1 – 9 gaan over de taak en werkwijze van het bestuur. Het bestuur heeft deze normen geborgd in de statuten en reglementen. In 2015 is na overleg met sociale partners in juni de missie, visie en strategie vastgesteld. In 2017 heeft een wijziging in de kernwaarden plaatsgevonden. Het bestuur evalueert zijn functioneren jaarlijks.

Normen 10 – 13 hebben betrekking op de rol van het belanghebbendenorgaan. Dit is bij een bedrijfstakpensioenfonds niet van toepassing.

Normen 14-16 gaan over de taken en werkwijze van de raad van toezicht. Over 2017 heeft de raad van toezicht een jaarrapport opgesteld. De samenvatting van dit rapport is opgenomen in hoofdstuk 11. Dit rapport is besproken met het bestuur en de aanbevelingen van de raad van toezicht zijn door het bestuur van een reactie voorzien.

Normen 17 – 22 beschrijven hoe het bestuur verantwoording aflegt. Niet alleen over de resultaten, maar ook over het gevoerde beleid, het naleven van de Code Pensioenfondsen, de risico's die gelopen worden en de kosten die gemaakt worden. Het bestuur actualiseert jaarlijks de inventarisatie van alle beleidsdocumenten. De beleidsdoelstellingen zijn in paragraaf 4.4.1 en 4.4.2 toegelicht. Tweemaal per jaar vergadert het bestuur samen met het verantwoordingsorgaan.

Norm 23 en 24 gaan over het risicomanagement. Het pensioenfonds maakt hiervoor gebruik van een risicomanagementsysteem: RisicoMaat. Bij bestuursbesluiten wordt een risicovoorlegger en risicoparagraaf opgesteld die de risico's expliciet benoemt. Het bestuur monitort jaarlijks in oktober de beheersmaatregelen en speerpunten ten aanzien van het risicobeleid.

Norm 25 en 26 gaan over communicatie en transparantie. Het bestuur stelt ieder jaar een communicatiejaarplan op en eenmaal in de drie jaar een communicatiebeleidsplan. De monitoring vindt plaats in de communicatiecommissie. De communicatie wordt getoetst via een klantpanel met werknemers en werkgevers en via een onderzoek tijdens branche-events.

Normen 27 – 29 gaan over de keuzes die het bestuur maakt over verantwoord beleggen en dat er draagvlak is voor deze keuzes. In mei 2017 heeft het bestuur een themadag gehouden over het beleid rondom maatschappelijk verantwoord beleggen. Er zijn specifieke thema's gekozen die prioriteit krijgen: water en klimaat. Dit beleid is via de website beschikbaar gesteld en in paragraaf 6.7 wordt het beleid nader toegelicht.

In normen 30 – 37 wordt de eindverantwoordelijkheid van het bestuur benadrukt en wordt aangegeven dat moet worden gehandeld in het belang van het pensioenfonds. Bij de evaluatie van de uitvoering moet het bestuur de kwaliteit en de kosten bespreken. Het bestuur heeft een uitbestedingsbeleid, monitort de uitbestede diensten elk kwartaal en houdt jaarlijks een evaluatiegesprek met dienstverleners. Het bestuur heeft een incidenten- en klokkenluidersregeling en heeft deze regelingen bij

de dienstverleners opgevraagd en beoordeeld. Jaarlijks wordt een fondsbegroting en een begroting vermogensbeheer opgesteld die elk kwartaal worden gemonitord.

In normen 38 en 39 wordt de onafhankelijke uitvoering van de controlewerkzaamheden door een accountant en actuaaris benadrukt. Het bestuur houdt een jaarlijkse evaluatie met de certificeerders en eenmaal in de drie jaar worden contractonderhandelingen gevoerd op basis van offertes van meerdere partijen.

In normen 40 – 44 is vastgelegd dat het bestuur klachten en geschillen goed moet afhandelen en ook dat zaken die niet goed gaan gemeld kunnen worden zonder dat iemand bang hoeft te zijn voor de consequenties daarvan. De klachten- en geschillenregeling is op de website beschikbaar. Wanneer de klacht niet naar tevredenheid wordt afgehandeld, kan deze worden voorgelegd aan de Ombudsman Pensioenen. In 2018 is besloten de gezamenlijke geschillencommissie te schrappen zodat de geschillenprocedure korter en eenvoudiger wordt.

In norm 45 – 71 wordt de benoeming, schorsing en ontslag van bestuurders, leden van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan besproken. Het belang van deskundigheidsbevordering en het evalueren van het functioneren van de organen wordt benadrukt. Voor alle rollen moeten profielschetsen worden opgesteld, zodat de juiste persoon wordt benoemd. Het bestuur heeft een algemene profielschets voor een bestuurslid, die bij een vacature wordt gespecificeerd. Het geschiktheidsplan voor het bestuur inclusief een opleidingsplan is in april 2017 geactualiseerd en aan DNB gezonden. Het pensioenfonds wijkt af van de normen 51, 60, 67 en 68. Deze normen worden in onderstaande tabel specifiek toegelicht.

In normen 72 – 76 wordt aandacht besteed aan integer handelen: de schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstrengeling moet worden voorkomen en de gedragscode moet worden nageleefd en ondertekend. Zowel het bestuur als de leden van de raad van toezicht ondertekenden over 2017 een verklaring van naleving van de gedragscode. De compliance officer heeft hierbij geen onregelmatigheden geconstateerd.

Normen 77 – 81 gaan over het beloningsbeleid. Dit beleid moet passen bij de taken en verantwoordelijkheden van functionarissen en bij de bedrijfstak waarvoor de pensioenregeling wordt uitgevoerd. In 2017 heeft een evaluatie van de beloning voor bestuurders plaatsgevonden en is besloten deze niet te veranderen. Het beloningsbeleid is ongewijzigd vastgesteld. In 2018 vindt een evaluatie plaats van de beloning voor leden van de raad van toezicht en van het verantwoordingsorgaan. Het beloningsbeleid van het pensioenfonds is openbaar en beschikbaar via de website (<https://www.pensioenkappers.nl/wp-content/uploads/2017/12/14-Beloningsbeleid-Bpf-Kappers-01-01-2018-DEF-1712-1020-v1.0.pdf>).

Normen 82 en 83 hebben betrekking op naleving van wet- en regelgeving. In 2017 is hieraan voldaan. Het bewaken hiervan is een doorlopende activiteit van het bestuur.

Toelichting op normen waarvan wordt afgeweken

In onderstaande tabel zijn de vier normen opgenomen waarop het pensioenfonds gemotiveerd afwijkt van de Code Pensioenfondsen.

Norm	Omschrijving	Beleid wijkt af op de volgende onderdelen	Motivatie
51	Voor bestuur is eigen functioneren continue aandachtspunt. Jaarlijkse evaluatie en tweejaarlijks met derde.	Evaluatie met externe partij vindt eenmaal in de drie jaar plaats.	Bestuur heeft besloten om in lijn met de zittingstermijn van zes jaar eenmaal in de drie jaar te evalueren met een externe partij. In januari 2018 heeft een evaluatie met een externe partij plaatsgevonden.
60	Zittingsduur van een bestuurslid is max 4 jaar. Herbenoeming max 2 keer (12 jaar zitting).	Benoemingsperiode bestuur is 6 jaar.	Het pensioenfonds kent een benoemingsperiode van 6 jaar i.v.m. de bestendigheid van de samenstelling van het bestuur. Het bestuur wijkt hiermee bewust af van de norm. In de statuten is eenmaal herbenoemen opgenomen, waardoor de maximale zittingstermijn ook 12 jaar is. Alleen bij gegronde redenen kan een tweede herbenoeming plaatsvinden.

Norm	Omschrijving	Beleid wijkt af op de volgende onderdelen	Motivatie
67	In bestuur, VO of BO zitten tenminste één man en één vrouw	In het verantwoordingsorgaan zit geen vrouw.	Het bestuur voldoet. Het verantwoordingsorgaan niet. In het diversiteitsbeleid is het streven naar meer vrouwelijke leden opgenomen. In de profielschets voor de vacature in het bestuur is extra aandacht voor de diversiteit gevraagd, maar dat heeft niet geleid tot een voordracht die de diversiteit vergroot.
68	In bestuur, VO of BO zitten ten minste één lid boven en één lid onder 40 jaar	In het bestuur en in het VO zitten geen leden jonger dan 40 jaar.	Het verantwoordingsorgaan en het bestuur voldoen niet. In het diversiteitsbeleid is het streven wel opgenomen. In de profielschets voor de vacature in het bestuur is extra aandacht voor de diversiteit gevraagd, maar dat heeft niet geleid tot een voordracht die de diversiteit vergroot.

4.6 Verplichtstellingsbeschikking, statuten en reglementen

De wijzigingen in wet- en regelgeving en de beleidswijzigingen zijn in de reglementen van het pensioenfonds verwerkt. Deze wijzigingen zijn in hoofdstuk 10 opgenomen.

De verplichtstellingsbeschikking van het pensioenfonds is in 2017 gewijzigd als gevolg van de verhoging van de pensioenleeftijd van 67 jaar naar 68 jaar. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid publiceerde de gewijzigde verplichtstelling op 22 november 2017 in de Staatscourant. Deze wijziging wordt in de statuten doorgevoerd zodra er meer of gewichtigere wijzigingen worden verwerkt.

4.7 Pensioenbeheer

4.7.1 Pensioenadministratie

Op 3 november 2016 stelde Syntrus Achmea Pensioenbeheer het pensioenfonds op de hoogte van haar besluit om de dienstverlening aan bedrijfstakpensioenfondsen te stoppen. Op 22 december 2016 stuurde Syntrus Achmea Pensioenbeheer de pro forma opzegging van de overeenkomst aan het bestuur. Recente ontwikkelingen in de klantenportefeuille en de opzegging van één van de grootste klanten, hebben Syntrus Achmea Pensioenbeheer tot dit besluit genoodzaakt. De doelstelling van Syntrus Achmea Pensioenbeheer was om het administratiesysteem waar het pensioenfonds gebruik van maakt per 1 januari 2018 te beëindigen.

Het bestuur richtte een stuurgroep transitie op met drie bestuursleden en een projectleider vanuit Mastermind. In februari 2017 werd een plan van aanpak vastgesteld wat in lijn ligt met het uitbestedingsbeleid van het pensioenfonds. Dit plan van aanpak is gedeeld met DNB. Na het doorlopen van het plan van aanpak, heeft het bestuur op 16 mei 2017 de keuze gemaakt om de pensioenadministratie per 1 januari 2018 onder te brengen bij AGH.

Om een juiste en volledige transitie van de pensioenadministratie te borgen zijn in de tweede helft van 2017 diverse plannen opgesteld en werd gestart met de uitvoering:

- Een implementatieplan door AGH
- Een transitieplan door AGH en SAPB samen
- Een overdrachtsplan door SAPB
- Een controleplan door SAPB en een controleplan door AGH

AGH heeft op 1 mei 2018 de administratie in gebruik genomen. Dit betekent dat op dat moment de gegevens per 31 december 2017 opgenomen zijn in het ingerichte pensioenadministratiesysteem. AGH is vervolgens gestart met het administreren van de wijzigingen in 2018.

Bij Syntrus Achmea Pensioenbeheer waren ook de aanpalende adviesdiensten ondergebracht zoals bestuursondersteuning, communicatieadvies, actuariel advies, risicomanagement advies en juridisch advies. Het pensioenfonds heeft na een offerte- en selectietraject besloten om de bestuursondersteuning per 1 juli 2017 over te brengen naar Actor Bureau voor sectoradvies. Twee leden van het team bij Syntrus Achmea Pensioenbeheer zijn hierbij mee gegaan naar Actor om de continuïteit te borgen. In de tweede helft van 2017 heeft het pensioenfonds de partijen geselecteerd waar de overige adviesdiensten per 1 januari 2018 ondergebracht konden worden. Om de continuïteit te borgen zijn het actuariel advies en de adviseur risicomanagement bij Achmea Pensioenservices voortgezet. Het communicatieadvies en de juridische gevalbehandeling is bij de nieuwe pensioenuitvoerder AGH ondergebracht, omdat dit dicht op de pensioenuitvoering zit. Het juridisch advies is bij Actor ondergebracht, zodat de bestuursadviseurs nauwe contacten met de juristen kunnen onderhouden. Juridische procedures en de controle van contracten zijn ondergebracht bij KienhuisHoving.

4.7.2 Klachten

Wanneer een (gewezen) deelnemer, een gepensioneerde of een werkgever het niet eens is met de uitvoering van de pensioenregeling of de behandeling door of dienstverlening van de uitvoeringsorganisatie en dit kenbaar maakt, is er sprake van een klacht. Het bestuur houdt hierbij een vinger aan de pols en ontvangt elk kwartaal een overzicht.

In 2017 zijn in totaal 73 klachten ontvangen: 65 klachten van werkgevers en 8 klachten van werknemers. Van de 73 klachten waren 53 klachten gegrond en 18 klachten ongegrond. De belangrijkste categorieën waarin over 2017 klachten zijn ontvangen, zijn:

- Aanmaning (19)
- Afmelden werkgever (7)
- Aanmelden/afmelden deelnemer- en loongegevens (7)
- Nota (16)
- Uitbetaling creditnota (3)

Volgens de DVO-norm moet 90% van de klachten binnen 10 werkdagen afgehandeld worden. In 2017 werden 72 van de 73 klachten binnen de DVO-norm afgehandeld.

4.7.3 Datalekken

Een datalek is een inbreuk op de beveiliging waarbij persoonsgegevens zijn blootgesteld aan verlies of onrechtmatige verwerking. Aangezien het pensioenfonds verantwoordelijk is voor het voorkomen en melden van datalekken, maar Syntrus Achmea Pensioenbeheer namens het pensioenfonds gegevens bewerkt, zijn de afspraken hierover in een bewerkersovereenkomst vastgelegd.

In 2017 is één datalek namens het pensioenfonds gemeld aan de Autoriteit Persoonsgegevens: In het eerste kwartaal is er iets misgegaan met betrekking tot de verzending van de jaaropgaven aan deelnemers. Naar aanleiding van de uitkomsten van het onderzoek naar dit incident is op 5 mei 2017 een definitieve melding gedaan bij de Autoriteit Persoonsgegevens. Voor 27 pensioengerechtigden is de jaaropgave 2016 niet naar het juiste adres gestuurd, als gevolg van het gebruik van verouderde adressen. De jaaropgave bevat gevoelige persoonsgegevens, waaronder het burgerservicenummer (BSN). Aan de betrokken deelnemers is een kopie jaaropgave gestuurd naar het juiste (GBA-geverifieerde) adres. Tevens is een procesaanpassing doorgevoerd om herhaling te voorkomen.

5 Financiële positie

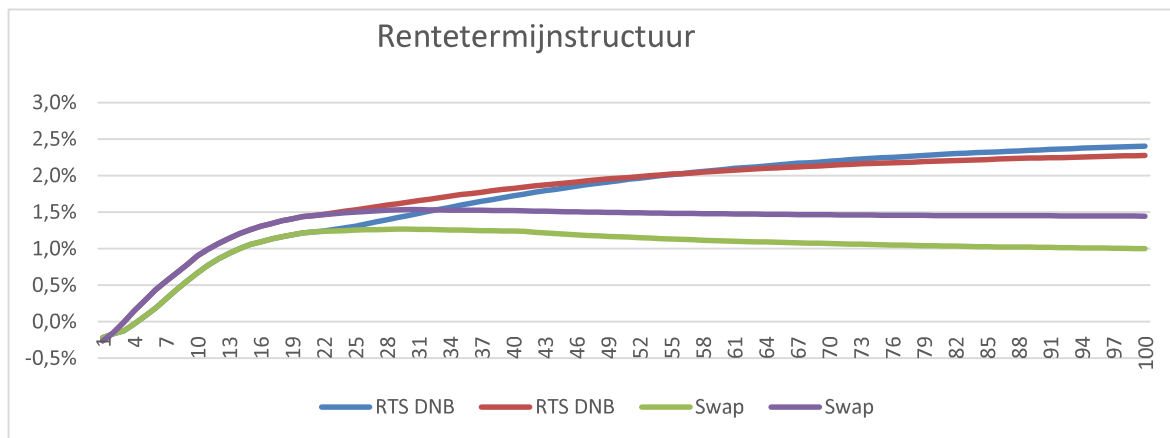
5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk geeft het bestuur inzicht in de financiële positie van het pensioenfonds, het pensioenvermogen en de voorzieningen van het pensioenfonds. Tevens is de actuariële analyse van het pensioenfonds opgenomen.

5.2 Financiële positie

5.2.1 Verloop dekkingsgraad

De rente is van grote invloed op de dekkingsgraden van het pensioenfonds. Omdat de deelnemers aan het pensioenfonds gemiddeld jong zijn, is de gemiddelde duur tot aan pensionering hoog. De rentegevoeligheid van het pensioenfonds is hierdoor groot. Pensioenfondsen moeten gebruik maken van de ultimate forward rate (hierna: UFR) als correctie op de marktrente. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als een voortschrijdend gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over 12 maanden. Naast de actuele dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad monitort het bestuur maandelijks de dekkingsgraad op marktwaarde (dat wil zeggen: zonder de correctie met de UFR).

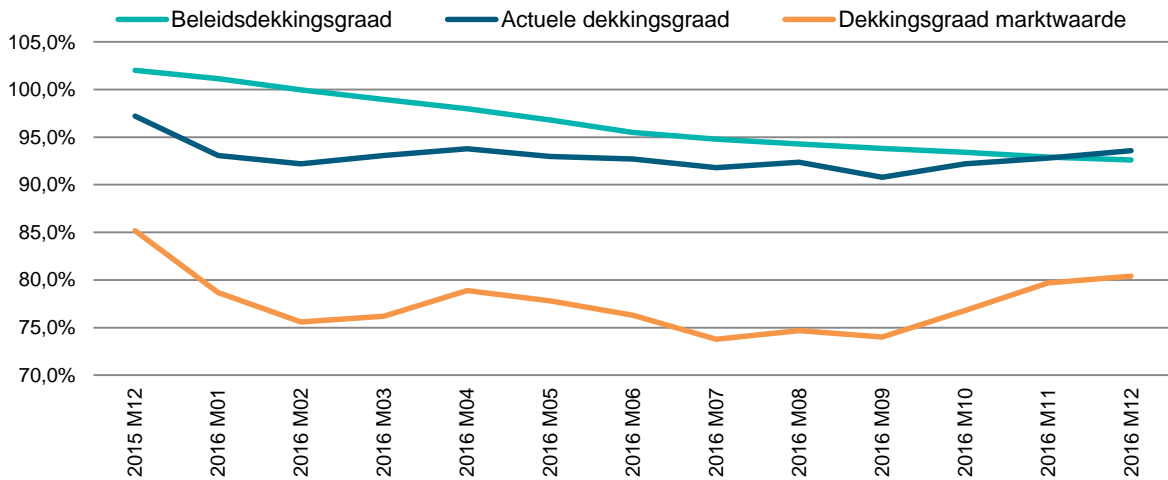
De actuele dekkingsgraad steeg gedurende 2017 van 93,8% naar 95,8%.

De beleidsdekkingsgraad steeg gedurende 2017 van 92,6% naar 95,8%.

De dekkingsgraad op marktwaarde steeg gedurende 2017 van 80,4% naar 89,7%.

Attributies dekkingsgraad	
Primo jaar obv swap + UFR	93,8%
M1 Premie	-0,5%
M2 Uitkeringen	0,0%
M3 Toeslagen	0,0%
M4 RTS	1,1%
M5 Overrendement	1,5%
M6 Overigen	-0,1%
Ultimo jaar obv swap + UFR	95,8%

In een grafiek ziet de ontwikkeling van de dekkingsgraden in 2017 er als volgt uit:

Het pensioenfonds rapporteert ook de reële dekkingsgraad. In de reële dekkingsgraad wordt rekening gehouden met de kosten van indexatie. Als de reële dekkingsgraad van het pensioenfonds hoger is dan 100%, dan mag volledig worden geïndexeerd op grond van de regels voor “toekomstbestendig indexeren”. De reële dekkingsgraad van het pensioenfonds steeg gedurende 2017 van 74,0% naar 75,8%.

5.2.2 Premie en premiedekkingsgraad

Met de invoering van het nieuwe FTK in 2017 heeft het bestuur met het oog op de gewenste premiestabiliteit ervoor gekozen om de feitelijke premie af te leiden van de gedempte kostendekkende premie die op basis van verwacht rendement wordt vastgesteld. De feitelijke premie van 8,3% (inclusief 0,2% VPL-premie) was volgens deze rekenregels in 2017 nog steeds kostendekkend. Er werd echter niet voldoende premie ontvangen om de actuariële benodigde koopsom te kunnen voldoen waardoor de premie een negatief effect op de dekkingsgraad had. De combinatie van de lage premie en een dreigende verlaging van de opgebouwde aanspraken was naar het oordeel van het bestuur onevenwichtig. Het bestuur ging hierover met sociale partners in overleg. Aan de sociale partners werd gevraagd een aanvullende marge toe te voegen aan de feitelijke premie voor 2017. Sociale partners bereikten hierover overeenstemming en het bestuur verhoogde de feitelijke premie voor 2017 met een aanvullende marge van 0,7% naar 9,0% (inclusief 0,2% VPL-premie). De premiedekkingsgraad (de verhouding tussen de feitelijke premie en de actuariële benodigde koopsom) steeg in 2017 van 83% naar 91%. Het financieel beleid was daarmee naar het oordeel van het bestuur voldoende evenwichtig. Met het voorstel van het bestuur om de aanvullende marge van 0,7% ook in 2018 te behouden werd door sociale partners ingestemd. De premie voor 2018 blijft 9,0% van het bruto salaris (inclusief 0,2% VPL-premie).

5.2.3 Verhogen en verlagen pensioenen

Doordat de beleidsdekkingsgraad ver onder de ondergrens van 110% is gebleven, heeft het pensioenfonds de pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen per 1 oktober 2017 niet kunnen verhogen. De laatste keer dat het pensioenfonds de pensioenen heeft kunnen verhogen, was in 2007 met 1,7%. Het verlagen van de pensioenen was in 2017 en in 2018 niet nodig.

5.2.4 Herstelplan

Uit de actualisatie van het herstelplan per 1 januari 2017 bleek dat het pensioenfonds zonder het verlagen van de pensioenen, binnen de maximale hersteltermijn van 10 jaar, kon herstellen. Het beleggingsrendement, het gedeeltelijk niet indexeren en de aanvullende marge van 0,7% bovenop de feitelijke premie zorgen voor dit herstel. Het herstelplan werd op 19 mei 2017 goedgekeurd door DNB.

Per 1 januari 2018 werd opnieuw een geactualiseerd herstelplan opgesteld. Ook ditmaal bleek dat het pensioenfonds zonder het verlagen van de pensioenen, binnen de maximale hersteltermijn van 10 jaar kan herstellen. Het beleggingsrendement, de aanvullende marge van 0,7% bovenop de feitelijke premie en de verhoging van de pensioenleeftijd naar 68 jaar zorgen voor een tijdig herstel. Het herstelplan werd op 18 mei 2018 goedgekeurd door DNB.

Ondanks dat het verlagen van de pensioenen in 2017 en 2018 niet nodig was, maakt het bestuur zich zorgen over toekomstige verlagingen. Een kleine daling van de rente of een tegenvaller op financiële markten kan al leiden tot kortingen. Als de financiële situatie niet voldoende verbetert, is het pensioenfonds eind 2020 vijf jaar in dekkingstekort. Als de dekkinggraad op dat moment niet ten minste gelijk is aan de minimaal vereiste dekkinggraad (ultimo 2017: 104,9%) moet het verschil direct verrekend worden door een onvoorwaardelijke verlaging van de pensioenen (die kan worden gespreid over enkele jaren indien de verlaging groter dan 3% is)..

Uit de analyse in paragraaf 5.2.1 blijkt dat de daling van de UFR in 2017 een drukkend effect heeft gehad op de dekkinggraad van het pensioenfonds. Ook de komende jaren zal de UFR naar alle waarschijnlijkheid blijven dalen. De UFR wordt immers berekend als een voortschrijdend gemiddelde over 120 maanden van de 20-jaars forward rente. Het is dus bekend welke getallen uit deze berekening wegvallen. De UFR was eind 2016 2,9% en daalde in 2017 naar 2,6%. Bij een constante marktrente zal de UFR eind 2019 gedaald zijn naar 2,1%. In de herstelplannen, waarin wordt gerekend met een voorgeschreven scenario voor de rente, wordt met deze ontwikkeling geen rekening gehouden. Het bestuur heeft dan ook een eigen analyse laten maken. Hierin is met verschillende scenario's voor de marktrente gerekend en daar is de UFR van afgeleid. Op grond van deze analyses houdt het bestuur er rekening mee dat een korting eind 2020 zeer waarschijnlijk is en dat die korting al gauw 6% kan bedragen. Tegelijkertijd realiseert het bestuur zich dat financiële markten in de periode tot 2020 nog flinke schommelingen kunnen laten zien. Het is dus zeer wel denkbaar dat er enerzijds meer of anderzijds juist helemaal niet gekort wordt.

5.2.5 Haalbaarheidstoets

In april 2017 is de jaarlijkse haalbaarheidstoets uitgevoerd. Met deze toets wordt gemonitord hoe het verwachte pensioenresultaat zich verhoudt tot de normen die vastgesteld zijn op basis van de aanvangshaalbaarheidstoets (zie paragraaf 4.3.5). Uit de haalbaarheidstoets 2017 is gebleken dat:

- Het verwacht pensioenresultaat op fondsniveau startend vanuit de feitelijke dekkinggraad 87,9% bedraagt. Dit resultaat ligt hoger dan de vastgestelde ondergrens van 85%.
- Het verwacht pensioenresultaat op fondsniveau startend vanuit de feitelijke dekkinggraad bedraagt in slecht weer (5^e percentiel) 53,4%. De afwijking van de ondergrens (91%) bedraagt daarmee 39,0%. Dit ligt boven de maximaal toegestane afwijking van 37%.

Aangezien de ondergrens voor het slechtweersscenario werd overschreden informeerde het bestuur de sociale partners, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht. Het bestuur ging op 24 mei in overleg met het verantwoordingsorgaan over passende maatregelen. Het verantwoordingsorgaan sprak uit dat het verruimen van de grenzen van de risicohouding niet bij de deelnemers past. Het verantwoordingsorgaan stelde voor om sociale partners te vragen een oplossing te zoeken binnen de premie of de regeling. Op 31 mei ging het bestuur in overleg met sociale partners. Zij zegden toe om in hun overwegen bij het wel of niet verhogen van de pensioenleeftijd naar 68 jaar een aanpassing van de premie en/of pensioenregeling mee te nemen. Het opnieuw overschrijden van de ondergrens in de haalbaarheidstoets was uiteindelijk één van de redenen om de premie voor 2018 te handhaven op 9,0%.

In april 2018 is opnieuw een haalbaarheidstoets uitgevoerd. Uit de haalbaarheidstoets 2018 is gebleken dat:

- Het verwacht pensioenresultaat op fondsniveau startend vanuit de feitelijke dekkinggraad 84,3% bedraagt. Dit resultaat ligt lager dan de vastgestelde ondergrens van 85%.
- Het verwacht pensioenresultaat op fondsniveau startend vanuit de feitelijke dekkinggraad bedraagt in slecht weer (5^e percentiel) 49,9%. De afwijking van de ondergrens (91%) bedraagt daarmee 39,5%. Dit ligt boven de maximaal toegestane afwijking van 37%.

Aangezien de grenzen werden overschreden informeerde het bestuur de sociale partners, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht. Het bestuur ging op 29 mei 2018 in overleg met het verantwoordingsorgaan over passende maatregelen. Het bestuur zal in juni 2018 in overleg gaan met sociale partners over de resultaten van de haalbaarheidstoets 2018.

5.2.6 Waardeoverdrachten niet mogelijk

Als een werknemer van baan verandert, mag hij zijn pensioen overdragen naar zijn nieuwe pensioenfonds. Dit heet waardeoverdracht. Als de beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds dat bij waardeoverdracht is betrokken lager is dan 100%, dan mag het pensioenfonds zowel de inkomende als uitgaande waardeoverdracht niet uitvoeren. De waardeoverdracht moet dan worden opgeschort. De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds lag geheel 2017 onder 100%. Alle inkomende en uitgaande waardeoverdrachten zijn het hele jaar stilgelegd.

5.3 Pensioenvermogen en voorzieningen

Samenvatting van de financiële positie van het pensioenfonds en ontwikkelingen gedurende het jaar.

<i>Bedragen x 1.000 euro</i>			
	Pensioen vermogen	Technische voorzieningen	Dekkingsgraad
Stand per 1 januari 2017	765.762	816.068	93,8%
Beleggingsresultaten	9.732	-1.794	
Premiebijdragen	30.298	31.229	
Uitkeringen	-5.767	-4.992	
Wijziging rentetermijnstructuur	0	-9.731	
Wijziging actuariële uitgangspunten	0	0	
Langlopende schuld VPL	-11.120	379	
Overige	7.580	36	
Stand per 31 december 2017	796.485	831.195	95,8%

In bovenstaand overzicht wordt een verloop van het pensioenvermogen en een verloop van de technische voorziening gegeven. Onder beleggingsresultaten is in het verloop Pensioenvermogen het behaalde rendement op beleggingen verantwoord. Het verloop technische voorzieningen betreft de interest onttrekking over de technische voorziening op basis van de 1-jaars rente zoals vastgesteld door DNB in de RTS van 31 december 2016.

Het saldo van baten en lasten over de afgelopen jaren kan als volgt worden geanalyseerd:

<i>Bedragen x 1.000 euro</i>	2017	2016	2015	2014	2013
Premieresultaat	-5.604	-2.447	-223	5.049	4.608
Interestresultaat	21.257	-14.125	-75.851	25.509	18.158
Overig resultaat	-57	-15.006	-242	3.501	16.658
Totaal	15.596	-31.578	-76.316	34.059	39.424

De dekkingsgraad ultimo jaar (op basis van de jaarrekening) heeft zich de afgelopen jaren als volgt ontwikkeld:

	2017	2016	2015	2014	2013
Actuele dekkingsgraad ultimo	95,8%	93,8%	97,2%	110,0%	105,4%
Beleidsdekkingsgraad ultimo	95,8%	92,6%	102,0%	108,6%	
Gemiddelde interest van verplichtingen	1,8%	1,7%	2,0%	2,4%	3,1%

De ultimo 2017 bepaalde voorziening wordt berekend door het actuariële contant maken van de verworven pensioenaanspraken tegen de maandelijks door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur (RTS). Voor looptijden tot 20 jaar is deze RTS een marktrente, maar voor langere looptijden wordt gecorrigeerd met een UFR zoals eerder toegelicht. De rekenrente die leidt tot eenzelfde contante waarde van de pensioenaanspraken (de gemiddelde interest van de verplichtingen) is gelijk aan 1,8% (2016: 1,7%).

De actuele dekkingsgraad wordt berekend als de som van de technische voorzieningen, het stichtingskapitaal en de reserves, gedeeld door de technische voorzieningen. De beleidsdekkingsgraad is het voortschrijdend gemiddelde van de laatste 12 actuele dekkingsgraden. Het pensioenfonds bevindt zich ultimo 2017 in een situatie van reservetekort aangezien de beleidsdekkingsgraad lager is dan de vereiste dekkingsgraad van 119,8% en in een situatie van dekkingstekort aangezien de beleidsdekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,9%.

5.4 Actuariële analyse

<i>Bedragen x 1.000 euro</i>	2017	2016
	EUR	EUR
Premieresultaat		
Premiebijdragen	29.900	27.645
Pensioenopbouw	-31.229	-26.621
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten	-744	-619
Pensioenuitvoeringskosten	-3.531	-2.852
	<hr/>	<hr/>
	-5.604	-2.447
Intrestresultaat		
Beleggingsresultaten	9.732	89.789
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	1.794	410
Wijziging marktrente	9.731	-104.324
	<hr/>	<hr/>
	21.257	-14.125
Overig resultaat		
Resultaat op waardeoverdrachten (saldo overdacht van rechten)	0	2
Resultaat op kanssystemen (overige wijzigingen)	-41	-18
Resultaat op uitkeringen	-31	-179
Indexering en overige toeslagen	5	-2
Resultaat VPL	19	10
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	0	-14.676
Overige baten	23	6
Overige lasten	-32	-149
	<hr/>	<hr/>
	-57	-15.006
Totaal saldo van baten en lasten	15.596	-31.578

Uitkomsten van de solvabiliteitstoets

De solvabiliteit van het pensioenfonds is niet toereikend. Er is sprake van een reservetekort en van een dekkingstekort. Voor de berekening van het vereist eigen vermogen maakt het pensioenfonds gebruik van het standaardmodel van DNB.

Oordeel van de waarmede actuaire over de vermogenspositie

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikelen 131 (minimaal vereist eigen vermogen), 132 (vereist eigen vermogen) en 133 (dekking door waarden).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds van 95,8% op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Deze situatie bestaat voor 3 achtereenvolgende jaareinden.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

5.5 Kosten uitvoering pensioenbeheer

Het bestuur maakt voor de uitvoering van de regeling diverse kosten. Globaal kunnen deze kosten worden onderverdeeld in kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling, voor de transitie van de pensioenuitvoering en kosten van het vermogensbeheer. Het fondsbestuur vindt het belangrijk open te zijn over deze kosten. Onderstaand is in dit kader een rapportage over de kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling opgenomen.

De kosten worden gepresenteerd met inachtneming van de aanbevelingen van de Pensioenfederatie en AFM. Hierdoor kunnen de kosten die pensioenfondsen maken met elkaar worden vergeleken. Ten opzichte van voorgaand jaar is de opstelling aangepast, de vergelijkende cijfers zijn hierop aangepast.

De kosten van pensioenbeheer bedragen voor 2017 € 3.531.000 (2016: 2.852.000) inclusief de kosten van de transitie van de pensioenuitvoering (zie paragraaf 5.6). Omgerekend is dit € 144,69 (2016: 118,37) per (actieve) deelnemer en gepensioneerde. Exclusief de transitiekosten zijn de vergelijkbare kosten per deelnemer en gepensioneerde € 116,99. Landelijk lag de benchmark voor de kosten van het pensioenbeheer op € 119,¹⁰ per (actieve) deelnemer en gepensioneerde. Het pensioenfonds oordeelt dat zijn kostenniveau passend is. De kosten zouden laag moeten zijn omdat de regeling relatief eenvoudig is. Hier tegenover staat dat de pensioenuitvoering veel (kleine) werkgevers kent en in de kosten van het pensioenbeheer ook kosten zitten die toegerekend zouden kunnen worden aan het vermogensbeheer (zie paragraaf 5.5.1).

Bestuur, advies en controle	2017	2016
<i>Bedragen * 1.000</i>		
Accountantskosten	56	55
Controle en advieskosten actuaris	20	30
Kosten adviseurs	9	17
Contributies en bijdragen	96	86
Bestuurskosten	259	255
Overig	-26	35
Totaal	414	478
Administratie	2017	2016
Kosten deelnemers en pensioengerechtigden	572	566
Kosten werkgevers	949	911
Kosten financieel beheer en bestuursondersteuning	994	984
Totaal	2.485	2.461
Kosten VPL	-44	-87
Kosten transitie pensioenuitvoering	676	
Totaal pensioenbeheerkosten	3.531	2.852
Pensioenbeheerkosten in euro per deelnemer	144,69	118,37
Pensioenbeheerkosten in euro per deelnemer (exclusief kosten transitie pensioenuitvoering)	116,99	

¹⁰ LCP rapport over 2016 met de gemiddelde kosten van alle pensioenfondsen.

5.5.1 Toelichting bij kosten uitvoering pensioenbeheer

Bestuur, advies en controle

De afname van de kosten bestuur, advies en controle wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de incassokosten in 2017 een opbrengst waren omdat er meer boeterente betaald werd dan aan kosten betaald moest worden.

Administratie

Kosten deelnemer en pensioengerechtigden: deze kosten hebben betrekking op alle werkzaamheden die de administrateur van het fonds verricht om de pensioenaanspraken te administreren, de uitkeringen van de pensioengerechtigden te verzorgen en alle deelnemers en gerechtigden te informeren. Te denken valt hierbij aan het verwerken van waardeoverdrachten, het afkopen van kleine pensioenen, het toekennen van pensioenen en de communicatie met alle doelgroepen (klant contact center, website, nieuwsbrieven, Uniform Pensioenoverzicht, start- en stopbrief, enzovoorts).

Kosten werkgever: deze kosten hebben betrekking op alle activiteiten die voortvloeien uit het beheer van het bestand van aangesloten werkgevers, de aanlevering en verwerking van de werknemersgegevens, het opleggen en innen van de pensioenpremies en het onderhouden van de contacten met die werkgevers.

Kosten financieel beheer en bestuursondersteuning: deze kosten hebben betrekking tot de ondersteuning van bestuur, raad van toezicht en verantwoordingsorgaan. Het opstellen van het jaarverslag en het samenstellen van financiële rapportages en de adviesdiensten (actuarieel, communicatie en risicomanagement) .

De administratiekosten in 2017 zijn ten opzichte van 2016 gestegen door contractueel afgesproken indexatie van de tarieven van de pensioenuitvoerder. In 2017 stond in het teken van de voorbereidingen op de contractbeëindiging met Syntrus Achmea Pensioenbeheer. Syntrus Achmea Pensioenbeheer heeft november 2016 aangegeven per 1 januari 2018 de dienstverlening te beëindigen. Kosten die gemaakt zijn in het kader van de transitie worden apart gerapporteerd in dit bestuursverslag (paragraaf 5.6)

Kosten vermogensbeheer

Het bestuur is zich ervan bewust dat in de kosten voor uitvoering van het pensioenbeheer ook kosten zitten die toegerekend kunnen worden aan het vermogensbeheer. Hiertoe horen bijvoorbeeld een gedeelte van de beloning van de bestuurders en een gedeelte van de controlekosten van de accountant en actuaaris. Berekend is dat dit in 2017 een bedrag van € 60.428,25 betreft (€ 2,43 per deelnemer en gepensioneerde). Omwille van de vergelijkbaarheid van de cijfers kiest het bestuur er bewust voor deze kosten onder pensioenbeheer te houden en niet over te hevelen naar de kosten van het vermogensbeheer.

Aansluiting met de pensioenuitvoeringskosten in de jaarrekening

De kosten van de pensioenuitvoering komen overeen met de kosten zoals opgenomen in de jaarrekening.

5.6 Kosten transitie pensioenbeheer

Als gevolg van het besluit van Syntrus Achmea Pensioenbeheer om de dienstverlening aan bedrijfstakpensioenfondsen per 1 januari 2018 te beëindigen, was het pensioenfonds genoodzaakt op zoek te gaan naar een nieuwe pensioenuitvoerder. Er is met externe begeleiding door Mastermind een selectietraject doorlopen en een transitie uitgevoerd van Syntrus Achmea Pensioenbeheer naar Administratiegroep Holland (AGH).

Voor de verwachte transitiekosten heeft het bestuur begin 2017 een voorlopige begroting opgesteld van € 1.340.620. Op basis van deze begroting zijn de voorbereidingen voor de transitie gestart. Bij de start van de transitie is de begroting definitief vastgesteld op € 952.183. De realisatie van de transitiekosten in 2017 bedraagt € 676.704. Deze kosten zijn als volgt te specificeren:

	Bedrag incl. BTW
Kosten exit Syntrus Achmea	€ 326.700
Kosten implementatie AGH	€ 125.000
Kosten projectbegeleiding en adviseurs	€ 225.004
Totaal	€ 676.704

De begroting transitie loopt door in 2018. Naar verwachting wordt in 2018 nog ongeveer € 300.000 aan transitiekosten besteed. De transitiekosten vallen daarmee lager uit dan was begroot.

5.7 Kosten uitvoering vermogensbeheer

Het pensioenfonds heeft een passief beleggingsbeleid waarmee het bestuur beoogt het aantal transacties te beperken en de kosten laag te houden. Ten opzichte van 2016 is de discretionaire vastgoedportefeuille verkocht. Alle vastgoedbeleggingen bestaan nu uit fondsbeleggingen. Voor de kosten betekent dit een verlaging van de kosten met name op het gebied van exploitatiekosten en dergelijke.

De totale kosten voor vermogensbeheer in 2017 zijn uitgekomen op € 2,64 miljoen (2016: € 2,78 miljoen (zonder exploitatiekosten vastgoedfondsen). Uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen zijn de kosten 0,34% (2016: 0,39%). Het belegd vermogen steeg gedurende 2017 van € 774,3 naar € 794,9 miljoen.

In het jaarverslag 2016 zijn de exploitatiekosten van vastgoedfondsen opgenomen in de vermogensbeheerkosten. Deze kosten waren ten laste van de rendementen van de vastgoedfondsen genomen en expliciet benoemd in het verslag. In 2017 is de situatie gewijzigd. De exploitatiekosten zijn gedaald door het vervallen van de discretionaire vastgoedportefeuille eind 2016. Er wordt in 2017 uitsluitend in vastgoed belegd middels vastgoedfondsen. Dit maakte de kosten van de uitvoering vermogensbeheer van het pensioenfonds beter vergelijkbaar met andere pensioenfondsen. Landelijk lag de benchmark voor de kosten in 2017 van het vermogensbeheer op 0,46%¹¹ van het gemiddeld belegd vermogen. Het pensioenfonds is van mening dat de kosten van 0,34% passend zijn, omdat er een passief beleggingsbeleid wordt gevoerd en derhalve lage kosten worden verwacht.

De kosten kunnen voor de verschillende vermogensbeheercategorieën worden onderverdeeld naar de volgende componenten:

(x€1000)

Kostencomponent	Algemeen*	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten**	Subtotalen
Beheerkosten	500,0	318,6	219,0	335,5	338,9	1712,0
Prestatievergoedingen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bewaarloon	0,0	0,0	9,3	0,0	0,0	9,3
Belastingen	121,9	0,0	20,8	0,0	0,0	142,7
Overige kosten	128,5	129,5	147,0	0,0	97,1	502,1
Transactiekosten	0,0	110,7	66,6	37,4	56,3	271,0
Subtotalen	750,5	558,8	462,8	372,8	492,3	
Totale kosten vermogensbeheer						2.637,2

*) De in de kolom "algemeen" genoemde kosten zijn niet te splitsen naar de verschillende vermogensbeheer categorieën.

***) Deze kolom betreft de LDI pool. De LDI pool bestaat uit derivaten (renteswaps) en staatsobligaties. De kosten die specifiek gemaakt worden voor de staatsobligaties zijn opgenomen in de categorie vastrentend.

5.7.1 Toelichtingen bij kosten uitvoering vermogensbeheer

- De beheerskosten van beleggingen zijn opgebouwd uit vermogensbeheervergoedingen en de vergoeding aan de fiduciair beheerder (onder beheerkosten algemeen). Over 2017 zijn deze kosten uitgekomen op € 1,7 miljoen (2016: € 1.6 miljoen).
- Prestatieafhankelijke vergoedingen. Dit betreft vergoedingen die de vermogensbeheerders extra ontvangen wanneer vooraf gestelde prestatie maatstaven worden gerealiseerd. Over 2017 is door het pensioenfonds net als in eerdere jaren geen prestatieafhankelijke vergoeding betaald (2016: € 0).
- Kosten bewaarloon: dit betreft de kosten van het in bewaargeving van effecten bij de bewaarder (custodian). In 2017 bedroegen de kosten € 9.300 (2016: € 8.401).
- Belastingen: dit betreft de btw die wordt betaald over de vermogensbeheerkosten. Over 2017 bedroegen deze kosten € 142.700 (2016: € 142.232).

¹¹ 2017-editie van het LCP rapport "Werk in uitvoering bij pensioenfondsen" met vergelijkende cijfers van 2016

- De overige kosten: hiertoe behoren onder andere kosten van binnen de vastgoedfondsen, beleggingsadministratie, exploitatiekosten discretionair vastgoed en kosten uit hoofde van engagement, voting en dividend belasting teruggaven. Over 2017 bedroegen deze kosten € 502.000 (2016: € 614.222)
- Transactiekosten: dit zijn kosten die gemaakt worden om een (beleggings-)transactie tot stand te brengen en uit te voeren. De transactiekosten bij discretionaire beleggingen zijn bepaald aan de hand van daadwerkelijk kosten. Bij beleggingsfondsen zijn de kosten berekend op basis van de kosten van in- en uittrekking. Over 2017 bedroegen de totale transactie kosten € 271.000 (2016: € 402.311¹²).

Aansluiting met de jaarrekening

De Aanbevelingen uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie nemen naast de directe kosten ook de indirecte kosten mee en maken expliciet onderscheid tussen de vermogensbeheerkosten en transactiekosten. In de jaarrekening zijn alleen de kosten die direct bij het fonds ad € 0,87 miljoen in rekening zijn gebracht opgenomen (2016: € 1,2 miljoen). De geschatte direct toe te rekenen beleggingskosten binnen de beleggingsfondsen van € 1,50 miljoen (2016: € 1,14 miljoen) en transactiekosten van € 0,27 miljoen (2016: € 0,40 miljoen) maken in de jaarrekening onderdeel uit van de waardeveranderingen van de beleggingen.

5.7 Kosten beloning fondsorganen

Voor bestuur, de deelnemersraad, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht was de uitgekeerde beloning in 2017 in euro's als volgt:

Orgaan	Bedrag incl. BTW
Bestuur	€ 204.150
Raad van Toezicht	€ 25.650
Verantwoordingsorgaan	€ 7.441
Totaal	€ 237.241

5.8 BTW

Per 1 januari 2015 is de btw vrijstelling (de 'koepelvrijstelling') voor werkzaamheden met betrekking tot pensioenadministraties vervallen. Het pensioenfonds heeft in 2015 bezwaar gemaakt tegen het vervallen van de koepelvrijstelling. Het pensioenfonds voert sinds 2016 overleg met de Belastingdienst over de btw-positie voor de jaren 2010-2014 en voor verbetering van zijn btw-positie in de toekomst. Het pensioenfonds heeft hier in vorige jaarverslagen over gerapporteerd.

Het pensioenfonds heeft over de jaren 2009 tot en met 2015 pro-rata aftrek van btw lasten voorgelegd aan de Belastingdienst en beargumenteerd dat het vermogensbeheer dat geschiedt via de huisfondsen btw-vrij is. In oktober 2016 is hierover gesproken met de Belastingdienst. De Belastingdienst heeft ook in 2017 om aanvullende onderbouwing gevraagd en ontvangen. De Belastingdienst heeft tot op heden geen definitief uitsluitsel gegeven en het pensioenfonds gaat hierover in 2018 opnieuw in gesprek.

Het pensioenfonds bepaalt na de formele toezegging van de Belastingdienst over de btw-positie 2009-2014 opnieuw de mogelijkheden om btw-kosten in de toekomst te besparen.

¹² De transactiekosten voor de discretionaire vastgoedportefeuille waren in 2016 hoog door de verkoop van de totale vastgoedportefeuille (kosten 2016: € 129.134).

6 Beleggingsbeleid

6.1 Beleggingsovertuigingen (investment beliefs)

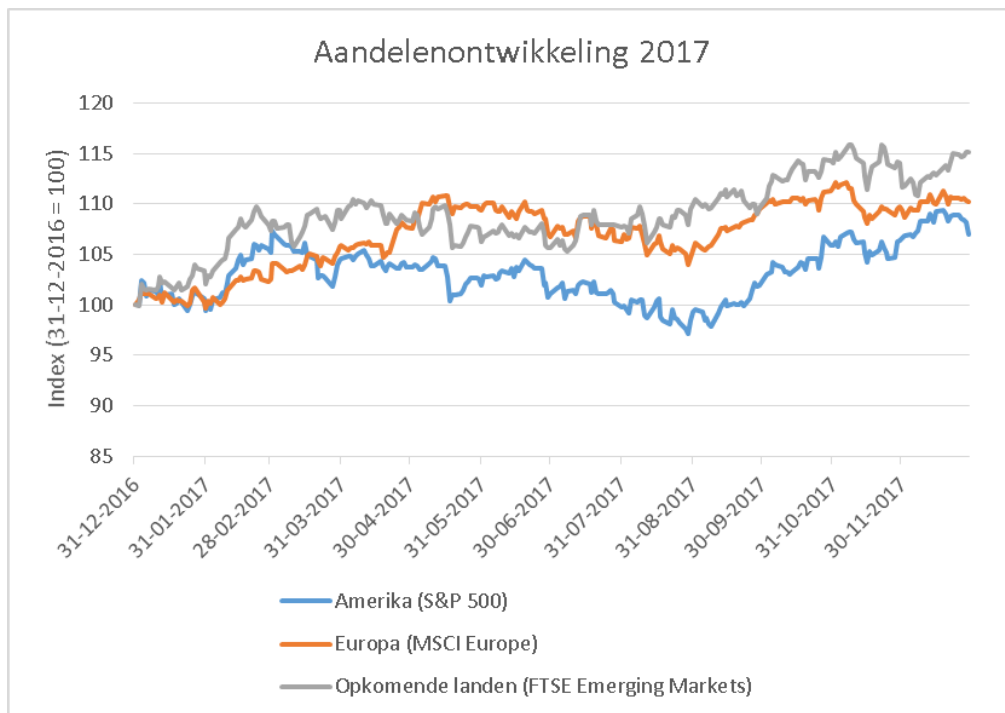
Het bestuur heeft beleggingsovertuigingen vastgesteld als basis voor het beleggingsbeleid. Van belang is onder andere risicomangement, kostenbeheersing, een goed gediversifieerd en duurzaam beleggingsbeleid en begrijpelijke investeringen.

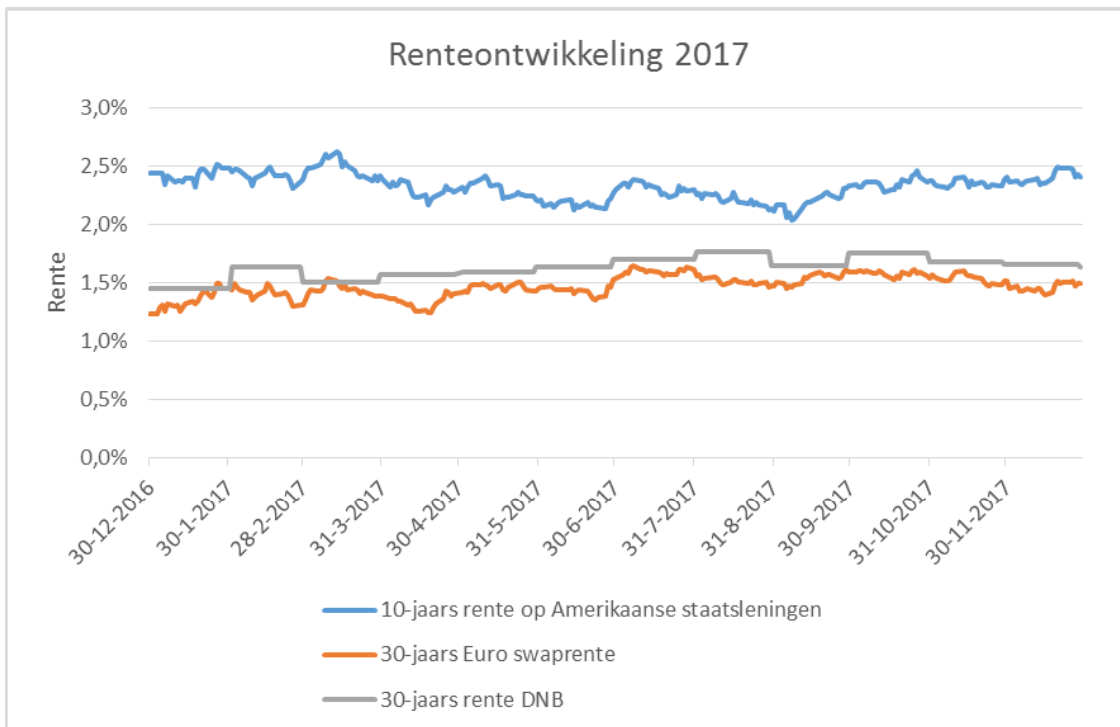
1. De lange termijn strategische invulling is leidend en er wordt slechts in beperkte mate van afgeweken. De invulling van de beleggingsportefeuille gebeurt op basis van passief beheer, tenzij het niet anders kan.
2. Het fonds neemt bewust beleggingsrisico's omdat dit op de lange termijn een hoger verwacht rendement oplevert.
3. Bij elke beleggingsbeslissing die wij nemen wordt een afweging tussen rendement, risico, kosten en complexiteit gemaakt.
4. De risico-rendementsverhouding van de portefeuille verbetert door diversificatie.
5. Vanwege het lange termijn karakter van de verplichtingen kan gebruik gemaakt worden van de risicopremie op illiquide beleggingen.
6. Het effect van valutarisico is op de lange termijn neutraal.
7. Maatschappelijk verantwoord beleggen is belangrijk en draagt positief bij aan het risico/ rendementprofiel..

6.2 Markontwikkelingen – terugblik op 2017

Algemeen

Omdat een passief beleggingsbeleid wordt gevoerd, is het vooral van belang om de behaalde resultaten te vergelijken met die van de financiële markten als geheel. Zowel in Europa als in de VS en opkomende markten stegen de aandelenkoersen.

6.3 Ontwikkeling van de beleggingsportefeuille

De economische ontwikkelingen in 2017 hebben een positief effect gehad op de positie van het pensioenfonds. De aandelen binnen de portefeuille hebben in 2017 een positief rendement behaald. Tegelijkertijd heeft de stijging van de rente tot een negatief rendement binnen de afdekkingsportefeuille geleid, maar diezelfde rentestijging heeft ook geleid tot een daling van de technische voorzieningen.

Aandelen

De aandelen deden het eigenlijk goed in alle regio's. Met name Europa en de Opkomende markten droegen fors bij aan de rendementen. De Amerikaanse beurs steeg met ruim 19%, echter door een depreciatie van de USD ten opzichte van de euro is het rendement lager uitgekomen op bijna 7% (valutarisico wordt immers niet afgedekt). Binnen de Europese aandelenportefeuille zagen we dat effect, hoewel in mindere mate, eveneens.

Het rendement van de portefeuille Europese aandelen bedroeg bijna 11%. De totale aandelenportefeuille liet in 2017 een rendement van ruim 11% zien.

Vastgoed

Ten opzichte van 2016 is de vastgoedportefeuille 2017 met ruim € 12 miljoen toegenomen van € 68 miljoen naar € 80,6 miljoen. Dit is het gevolg van intredingen in het Achmea Dutch Healthcare Property Fund en de Utrechtse Fondsen C.V., intredingen als gevolg van stockdividend van circa € 2,5 miljoen en van een positieve waardering van ruim € 6 miljoen. Alle beleggingen lieten een positieve herwaardering zien.

De vastgoedportefeuille liet over 2017 een rendement zien van 12,3%. Hiervan was 3,5% direct rendement en 8,5% indirect rendement.

Hypotheke

De hypotheekportefeuille is in 2017 met € 5,2 miljoen uitgebreid. De hypotheekportefeuille bedroeg ultimo 2017 € 76,4 miljoen. Met de hypotheekbeleggingen werd een rendement behaald van 1,60%, waarvan 2,64% direct rendement betrof en -1,04% indirect rendement.

Renteafdekking

Het afdekken van het renterisico vindt plaats via een zogenoemde Maatwerk LDI Pool. De maatwerk LDI pool bestaat naast renteswaps uit een liquiditeitsfonds en Euro staatsobligaties. Het strategisch beleid van het pensioenfonds ten aanzien van de renteafdekking is afhankelijk van de stand van de 30-jaars rente. De omvang van de renteafdekking wordt in principe gemeten ten opzichte van de marktwaarde van de verplichtingen. In onderstaande tabel is dit beleidskader weergegeven. Op basis van de rentestand ultimo 2017 bedroeg het matchpercentage 50%, omdat de 30-jaars rente alweer enige tijd geleden gedaald is tot onder 1,75%.

Tabel: Dynamisch kader renteafdekking

Rentedaling		Rentestijging	
30 jaars rente	Afdekking*)	30 jaars rente	Afdekking*)
1,75%	50%	2,25%	60%
2,75%	60%	3,25%	70%
3,75%	70%	4,25%	80%
4,75%	80%	5,25%	90%
5,75%	90%	6,25%	100%

*) indien de markt-dekkingsgraad lager is dan 100% dan vindt de afdekking plaats als % van de markt-dekkingsgraad.

De rente is in 2017 gestegen. Hierdoor daalde de waarde van de beleggingen in de matchportefeuille, hetgeen in lijn is met de doelstelling van deze portefeuille, namelijk het verminderen van het risico ten opzichte van de verplichtingen. De verplichtingen zijn door de gestegen rente namelijk ook gedaald. Omdat maar een deel van het renterisico wordt afgedekt, zijn de verplichtingen – afgezien van het UFR-effect - sneller gedaald dan de waarde van de renteafdekking. Per saldo heeft de rentestijging dus een stijging van de dekkingsgraad tot gevolg gehad.

6.4 Samenstelling beleggingsportefeuille

Onderstaande tabel laat de beleggingen in procenten zien per eind 2017.

CATEGORIE	Weging	Norm	Belegd vermogen (x1.000)
	31-12-2017	2017	31-12-2017
<i>Return portefeuille</i>	60,6%	60,0%	487.751
<i>Match portefeuille</i>	39,4%	40,0%	317.351
<i>Totaal portefeuille</i>	100%	100%	805.102
<i>Liquide Returnportefeuille</i>			
Aandelen	30,8%	30,0%	248.238
Obligaties*	19,5%	20,0%	156.880
Liquide middelen	0,1%	0,0%	576
<i>Illiquide Returnportefeuille</i>			
Vastgoed	10,2%	10,0%	82.057
<i>Totaal Returnportefeuille</i>	60,6%	60,0%	487.751

Match portefeuille			
Maatwerk LDI Pool**	29,7%	30,0%	239.487
Hypotheke	9,7%	10,0%	77.864
Totaal Match portefeuille	39,4%	40,0%	317.351

* Deze portefeuille bevat Bedrijfsleningen

** De Maatwerk LDI Pool bestaat uit Eurostaatsleningen en renteswaps.

6.5 Rendement van de beleggingsportefeuille

Het rendement van de portefeuille wordt afgezet tegen een meetlat (de zogenaamde benchmark) om de resultaten te kunnen beoordelen. Het rendement van de totale portefeuille over geheel 2017 bedroeg 1,34%. De benchmark bedroeg 1,09%.

In de tabel hieronder worden de absolute rendementen per categorie en van de totale portefeuille van 2017 weergegeven.

Rendementen %	2017	Benchmark
Return portefeuille (60%)	8,17%	8,07%
Match portefeuille (40%)	-9,87%	-10,30%
Totaal portefeuille	1,34%	1,09%
Aandelen	11,01%	10,89%
Obligaties	1,69%	1,70%
Liquide middelen	0,0%	0,0%
Vastgoed	12,11%	12,11%
Totaal Return portefeuille	8,17%	8,07%
Match portefeuille		
Maatwerk LDI Pool	-13,83%	-13,83%
Hypotheke	1,55%	-0,41%
Totaal Match portefeuille	-9,87%	-10,30%

6.6 Z-score

De z-score wordt ieder jaar berekend en laat het verschil zien tussen het werkelijke rendement van de portefeuille en het rendement van de benchmark die gebaseerd is op het strategisch beleid van het pensioenfonds. Een positief getal betekent dat de beleggingen van het pensioenfonds beter hebben gerendeerd dan de markt; bij een negatief getal geldt het omgekeerde. Bij de berekening worden ook de kosten in de beschouwing opgenomen.

Naast de jaarlijks berekende z-score wordt een zogenaamde performancetoets gedaan, waarin de z-scores over een periode van 5 jaren worden berekend. In het Vrijstellingsbesluit Wet Bpf 2000 is opgenomen dat er vrijstelling van de verplichte deelname aan een bedrijfstakpensioenfonds kan worden verleend als de performancetoets lager is dan 0. Het feitelijk behaalde rendement van het pensioenfonds ligt dan over die periode van 5 jaar beduidend lager dan de benchmark. Volgens de vrijstellingsregeling zal de

performancetoets worden toegepast over de periode 2013 tot en met 2017. Indien de uitkomst van de performancetoets lager is dan 0 gecorrigeerd, ongecorrigeerd bedraagt de norm -1,28, dan kan een werkgever vanaf 1 januari 2018 een verzoek indienen tot vrijstelling van deelname.

Over 2017 is een z-score behaald van 0,22 (2016: 0,19). De performancetoets over de periode januari 2013 tot en met december 2017 bedraagt 0,50, ongecorrigeerd (2016: 0,45). Gecorrigeerd met 1,28 bedraagt dit 1,78 (2016: 1,73). De uitkomst van de performancetoets ligt daarmee voor het pensioenfonds boven de toegestane norm.

6.7 Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)

Het pensioenfonds voert een helder en transparant beleid voor maatschappelijke verantwoord beleggen (MVB) gericht op het identificeren en terugdringen van duurzaamheidsrisico's, maar ook op het signaleren van kansen. De strategie richt zich op het zoeken van de dialoog met ondernemingen waarin wordt belegd (aandelen en bedrijfsobligaties) en de uitvoering van een actief stembeleid. Hierbij wordt gekeken naar diverse thema's op het gebied van milieu, de maatschappij en goed ondernemingsbestuur (ESG – Environmental, Social, Governance). Uitgangspunt hierbij zijn de wereldwijd geaccepteerde standaarden zoals de UN Principles for Responsible Investment (UNPRI) en de UN Global Compact (UNGC).

In 2017 zijn verdere stappen gezet in de integratie van de Sustainable Development Goals (SDG's) binnen het engagementproces. De SDG's zijn door de Verenigde Naties geïntroduceerd als gemeenschappelijk vocabulaire tussen beleggers, ondernemingen en overheden. Deze SDG's kunnen als katalysator voor het engagementproces dienen en de transparantie bij ondernemingen bevorderen. Ook zijn ze bruikbaar om de gevolgen van de engagementinspanningen verder in kaart te brengen.

Het pensioenfonds heeft in 2017 het maatschappelijk verantwoorde beleid op een studiedag nader beschouwd. Besloten is om 2 thema's uit de SDG's te kiezen waarop het zwaartepunt ligt binnen het engagementbeleid: klimaat en watergebruik. Ook is kritisch gekeken naar het stembeleid. De kosten die hiervoor gemaakt worden zijn afgewogen tegen de gevolgen die het heeft. Besloten is om het stemmen te beperken tot de Europese prioriteitsondernemingen en Nederlandse ondernemingen. Het engagementbeleid wordt wel toegepast op de complete beleggingsportefeuille.

6.7.1. Engagementbeleid

2017 stond voor wat betreft engagement in het teken van een aantal belangrijke thema's:

- **Verantwoorde marketing en prijsstelling in de farmaceutische sector.**
Doel van dit project is om ondernemingen in de sector aan te sporen om sterke en duurzame werkwijzen te ontwikkelen voor een verantwoorde prijsstelling, waarbij een afweging plaatsvindt tussen winsttoegmerk enerzijds en legitieme onderzoeks- en ontwikkelingsplannen anderzijds. Dit project is gekoppeld aan SDG 3 "Gezondheid en welzijn".

Resultaten: De gezondheidszorg in de Verenigde Staten kwam in 2016 onder vuur te liggen tijdens de presidentsverkiezing. Er bestond grote onzekerheid over de medicijnprijzen als gevolg van uitspraken van de latere president Trump. De medicijnbedrijven zagen weliswaar mogelijke prijsverlagingen als een risico, maar ze wilden geen enkele toezegging doen voordat de beleidsrichting van de nieuwe regering duidelijker werd. Na talloze mislukkingen om de Affordable Care Act (beter bekend als Obamacare) volledig in te trekken, heeft de regering van Trump zich minder uitgesproken over dit onderwerp. In 2017 hebben we veel partijen in de sector gesproken. Hieruit werd duidelijk dat er heel veel opvattingen zijn ten aanzien van de prijsstelling voor medicijnen. We hebben een aantal goede praktijkvoorbeelden gezien waarvan we vinden dat andere bedrijven dit zouden moeten adopteren. We blijven daarom ook in 2018 met de bedrijven in de sector in gesprek over aanpassingen van hun prijsbeleid.

- **Water, energie en duurzame landbouw.**
Er bestaat wereldwijd een toenemende druk op beschikbare watervoorraden. Energie- en voedselbedrijven verbruiken steeds meer water als gevolg van de sterke toenames van de vraag naar energie en voedsel. Doel van het engagementproject is om bedrijven die actief zijn in kwetsbare watergebieden te bevragen over hun beleid ten aanzien van waterrisico en ze te vragen beleid te maken ten aanzien van watergebruik. Dit project is gekoppeld aan SDG 6 "Schoon drinkwater en goede sanitaire voorzieningen".

Resultaten: In 2017 hebben we met bedrijven gesproken in meerdere sectoren waaronder textiel, hotels, farmacie, voeding- en dranken en detailhandel. De belangrijkste aandachtsgebieden in de gesprekken waren waterrisicobeheer en hoe doelen worden vastgesteld. Sommigen bedrijven hebben al uitgebreide risico-analyses gedaan en strategieën voor waterbeheer ontwikkeld. Anderen bedrijven zijn nog niet zover. Met hen hebben we de praktijkvoorbeelden kunnen delen en het gebruik ervan kunnen stimuleren.

Klimaatverandering is in 2017 steeds nadrukkelijker als thema binnen het engagementproces naar voren gekomen. Dit is mede gebeurd onder invloed van DNB die in het rapport "De Nederlandse sector veilig achter de dijken?" waarschuwt voor de gevolgen van klimaatrisico's voor beleggers. Voorbeelden van engagementprojecten in 2017 die gerelateerd zijn aan het klimaatvraagstuk zijn:

Noemenswaardige projecten

- *Emissiebeheer in de auto-industrie.*

Doel van dit engagementproject was om bij de transportsector aan te dringen op een ontwikkeling van een bedrijfsmodel dat leidt tot een transportsector die past bij de internationale afspraken over CO2-reductie.

Resultaten: In 2017 hebben we een aantal diepgaande discussies gehouden met autobedrijven over hun beleid om de emissies in hun huidige vloot te verminderen en hoe ze de grote veranderingen in de sector aanpakken. Deze veranderingen zijn groei in de markt voor elektrische voertuigen, zelfrijdende auto's en gedeelde mobiliteit. Veel bedrijven zijn wel begonnen met het stellen van doelen met betrekking tot de uitrol van alternatieve aandrijvingen. Er is echter ook een spanning tussen de wens van bedrijven om in te spelen op deze veranderingen en de financiële druk om de huidige bedrijfsmodellen te beschermen. Ander probleem voor de sector is dat de regelgeving steeds verschuift. We bemerken dat bedrijven nog steeds terughoudend zijn om heel specifiek doelen te formuleren voor vloottransformatie en vlootemissies. Wij zullen daarom in 2018 vervolg geven aan dit project en druk blijven uitoefenen op de bedrijven.

- *Standaarden voor informatieverschaffing over klimaatverandering.*

In juni 2017 heeft de Task Force on Climate Related Disclosures (TCFD) haar eindrapport gepubliceerd. Doel van dit rapport is om richtlijnen te bieden voor de manier waarop beleggers en de ondernemingen waarin die beleggers investeren, de risico's en kansen van klimaatverandering voor de bedrijfsvoering kunnen analyseren en daarover kunnen rapporteren. Ondernemingen en beleidsmakers wordt gevraagd om meer duidelijkheid te geven over de manier waarop zij omgaan met en steun verlenen aan de transitie naar een koolstofarme economie. Het rapport van de TCFD biedt een nuttig kader voor nog gerichtere engagementsinspanningen voor beleggers in de diverse wereldwijde markten.

Binnen de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds zijn 557 ondernemingen binnen de aandelenportefeuille aangesproken, wat 151 keer resultaat heeft opgeleverd. Binnen de bedrijfsobligatieportefeuille is met 160 ondernemingen de dialoog gezocht, wat in 77 gevallen tot positieve verandering heeft geleid.

6.7.2 Stembeleid

Een actief stembeleid maakt onderdeel uit van de dialoog die met ondernemingen wordt gevoerd. Voorafgaand aan aandeelhoudersvergaderingen wordt met ondernemingen contact gezocht om de verwachtingen te delen en kwesties te adresseren. In het geval van een tegenstem (of bij onthouding) wordt dit veelal na afloop van de aandeelhoudersvergaderingen toegelicht aan de betreffende ondernemingen als dit de dialoog ten goede komt.

In 2017 zijn 15.077 stemmen uitgebracht op 966 aandeelhoudersvergaderingen. In 18,5% van de gevallen is er een tegenstem uitgebracht. Deze tegenstem was met name gericht op de rol, samenstelling en werking van het bestuur.

6.7.3 Uitsluitingen

Op grond van het besluit marktmisbruik Wft moet het pensioenfonds bedrijven uitsluiten als die clusterunitie of cruciale onderdelen daarvan produceren, verkopen of distribueren.

De volgende bedrijven zijn (per eind 2017) uitgesloten:

- Aeroteh S.A.
- China North Industries Corporation
- China Poly Group Corporation
- Hanwha Corporation
- Israel Aerospace Industries Ltd
- Motovilikha Plants JSC
- Orbital ATK Inc
- Poongsan Corporation
- S&T Dynamics Co. Ltd.
- Textron

Binnen de wet –en regelgeving is overigens wel toegestaan om vanuit beleggingsfondsen een positie te hebben in deze bedrijven door transacties (in door derden beheerde beleggingsinstellingen) gebaseerd op een index die voor minder dan vijf procent bestaat uit deze ondernemingen.

6.7.4 Duurzaamheid vastgoed

Duurzaam vastgoed heeft een zo laag mogelijke milieubelasting en blijft op lange termijn aantrekkelijk voor zowel de eigenaar als de gebruiker. Dat betekent dat het energiezuinig is, gebruik maakt van hernieuwbare energie, een lage CO₂-uitstoot heeft, een prettig binnenklimaat heeft en in een veilige en leefbare omgeving ligt. Duurzaam vastgoed is courant en zal op termijn beter verhuurbaar zijn en beter zijn waarde behouden dan vastgoed dat niet duurzaam is.

Het beleid richt zich op het verduurzamen van de bestaande vastgoedportefeuille bij onderhoud en renovatie van projecten. Hierbij wordt gestuurd op verbetering van de energielabels.

Acquisities worden getoetst op duurzaamheid en moeten aan minimale eisen voldoen. Daarnaast wordt er een dialoog gevoerd met partijen die invloed hebben op de duurzaamheid van het vastgoed, zoals vastgoedbeheerders, huurders, dienstverleners en leveranciers.

In 2017 is aan het Programma van Eisen (PvE) een document toegevoegd dat richtlijnen aanscherpt op het gebied van gezondheid, energieverbruik en CO₂-uitstoot. Hierin wordt ingegaan op hoe te voldoen aan de "Bijna Energie Neutrale Gebouwen (BENG)"-eisen die vanaf 2020 zullen gaan gelden, aardgasloze oplossingen, verbeteringen aan de gebouwschil, voorkeurstallaties en richtlijnen voor gezondheid en comfort.

7 Communicatiebeleid

7.1 Ontwikkelingen

Begin 2017 kon het pensioenfonds het goede nieuws melden dat de pensioenen in 2017 niet verlaagd hoefden te worden. Omdat het pensioenfonds wel rekening hield met een mogelijke verlaging van de pensioenen, was eind 2016 een communicatieplan over de dreigende pensioenverlaging opgesteld. De pensioencommunicatie van het pensioenfonds stond verder in 2017 in het teken van de voorbereiding op de overstap naar de nieuwe pensioenuitvoerder AGH per 1 januari 2018. Vooral in de tweede helft van 2017 was dit een belangrijk onderwerp in de communicatie aan werkgevers. Andere belangrijke zaken waarover het pensioenfonds in 2017 communiceerde, waren:

- De lichte verbetering van de financiële situatie;
- Stijging van de pensioenpremie 2017;
- Wijzigingen in het pensioenreglement;
- De vacature namens pensioengerechtigden in het verantwoordingsorgaan;
- De pensioenchecklist voor deelnemers;
- Het voorstellen van een nieuw lid van het verantwoordingsorgaan: John Kerstens
- Het jaarverslag van 2016;
- Het Uniform Pensioenoverzicht 2017;
- Een interview met werkgever Schorem;
- Een oproep om deel te nemen aan het klantpanel over duidelijke pensioencommunicatie;
- Aankondiging van de aanwezigheid op de FNVMOOIDag
- Onderzoek naar de nieuwsbrief tijdens de FNVMOOIDag
- Aankondiging van de verhoging van de pensioenrichtleeftijd naar 68 jaar per 1 januari 2018

7.2 Communicatiebeleidsplan en -jaarplan

Net zo belangrijk als het uitvoeren van de pensioenregeling, is het gevoerde beleid op een begrijpelijke manier uitdragen. Het bestuur wil alle betrokkenen op heldere wijze informeren over het gevoerde beleid, de financiële situatie, pensioenontwikkelingen en de gevolgen hiervan voor het individuele pensioen.

Communicatiebeleidsplan

Het bestuur besteedt aandacht aan zorgvuldige en heldere communicatie over het beleid, ontwikkelingen op pensioengebied en de gevolgen voor individuele deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. De belangrijkste doelstellingen uit het beleidsplan zijn het vergroten van het pensioenbewustzijn van zowel deelnemers als werkgevers en het creëren van vertrouwen en herkenbaarheid bij alle doelgroepen. De communicatie in 2017 is uitgevoerd volgens het communicatiebeleidsplan 2015-2017. Eind 2017 is een nieuw driejarig communicatiebeleidsplan opgesteld. Het staande beleid en de bijbehorende activiteiten worden komende jaren voortgezet. Het pensioenfonds probeert de communicatie nog meer persoonlijk aan te laten sluiten bij de ontvanger en de herkenbaarheid te vergroten. De communicatie in 2018 wordt uitgevoerd volgens het communicatiebeleidsplan 2018-2020.

Communicatiejaarplan 2017

De jaarlijkse doelen worden opgenomen in een communicatiejaarplan als de speerpunten voor de communicatie. Deze speerpunten worden in paragraaf 7.3 toegelicht. In het communicatiejaarplan staat daarnaast welke specifieke communicatieactiviteiten voor de verschillende doelgroepen zijn gepland en op welke trends en ontwikkelingen het pensioenfonds dat jaar nader ingaat. Het communicatiejaarplan wordt ieder jaar voorbereid door de Bestuurlijke Voorbereidingscommissie Communicatie en definitief goedgekeurd en vastgesteld in het bestuur. In het communicatiejaarplan worden per doelgroep

(waaronder (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers) de doelstellingen en de inzet van communicatiemiddelen vastgelegd. De belangrijkste activiteiten uit het communicatiejaarplan 2017 worden in paragraaf 7.6 toegelicht.

7.3 Speerpunten

Tijdens de vergaderingen van de communicatiecommissie in 2017 werd de stand van zaken van het jaarplan doorgenomen. Het plan is in overleg met en conform de wensen van de commissie uitgevoerd. De visie, kernwaarden en kernboodschap zoals deze zijn geformuleerd in het communicatiebeleidsplan 2015 - 2017 waren uitgangspunt voor de communicatie in 2017. Daarbij lagen specifieke accenten op:

- Communicatie over de financiële situatie;
- Meten van communicatie-effecten;
- Blijven digitaliseren, website als centraal communicatiemiddel;
- Open, persoonlijk en laagdrempelig communiceren, ook over de risico's;
- Aanwezigheid en zichtbaarheid in de branche, communicatie via brancheverenigingen en vakbonden;
- Communicatie via de werkgever
- Communicatie met werkgevers over nieuwe pensioenuitvoerder

7.4 Onderzoeken

In 2017 verrichtte het pensioenfonds communicatieonderzoek in de vorm van een online klantpanel en veldonderzoek op de FNVMOOIDag.

Klantpanel

Sinds begin 2016 beschikt het pensioenfonds over een online klantpanel, bestaande uit 27 deelnemers en 4 werkgevers. Het klantpanel is in 2017 twee keer benaderd om hun mening over de pensioencommunicatie te geven. In het voorjaar over de nieuwsbrief waarbij bleek dat lezers vooral zinvolle informatie over hun pensioen willen ontvangen. In het najaar is het klantpanel gevraagd hun voorkeur uit te spreken over de vernieuwde huisstijl. Hieruit bleek een meerderheid de voorkeur te hebben voor het logo wat uiteindelijk ook gekozen is.

Onderzoek tijdens beursdeelname

In oktober 2017 werden bezoekers van de stand op de FNVMOOIDag bevraagd over de nieuwsbrief van oktober 2017. De conclusies van dit onderzoek waren dat de nieuwsbrief relatief weinig wordt gelezen. De respondenten die de nieuwsbrief wel hebben gelezen, zijn hier overwegend positief over. Het artikel over de werkgever Schorem, de financiële situatie en de aanwezigheid op de FNVMOOIDag trokken de meeste aandacht. De lezers vonden de nieuwsbrief bijna allemaal begrijpelijk, aantrekkelijk en misten vrijwel geen informatie. Wel zijn er een aantal onderwerpen waarover veel respondenten in het algemeen meer informatie zouden willen ontvangen. Deze onderwerpen staan hierboven opgesomd. In reactie op dit onderzoek is afgesproken om de opbouw, het taalgebruik en het uiterlijk van de nieuwsbrief vrijwel gelijk te houden. Met daarbij als belangrijke aandachtspunten een interview met een werkgever/werknemer uit de branche, informatie over de financiële situatie en informatie over waar/wanneer de deelnemer het pensioenfonds kan benaderen (zoals de aanwezigheid op de FNVMOOIDag). Aan te vullen met de onderwerpen waarover de deelnemers aangeven meer informatie te willen. Deze aandachtspunten zijn verwerkt in het communicatiebeleidsplan 2018-2020.

7.5 Nieuwe huisstijl

Naar aanleiding van de overstap van SAPB naar de nieuwe pensioenuitvoerder AGH werd besloten om een nieuwe huisstijl te ontwikkelen. Het zogenoemde “bolletjeslogo” werd door meerdere (pensioen)fondsen bij SAPB gebruikt. Samen met het Branche Platform Kappers en het O&O fonds Kappers werd een keuze gemaakt voor een vormgever. De nieuwe huisstijl werd begin 2018 geïmplementeerd

7.6 Terugblik 2017

Hieronder blikken we terug op de uitvoering van de communicatiemiddelen.

Jouw pensioennieuws

De eerste nieuwsbrief van 2017 viel op 24 maart op de deurmat. In deze nieuwsbrief was aandacht voor het niet verlagen van de pensioenen in 2017, de stijging van de pensioenpremie, wijzigingen in het pensioenreglement, de vacature in het verantwoordingsorgaan, een interview met de winnares van de fotoshoot, social media en de pensioenchecklist.

De tweede nieuwsbrief kwam op 29 september uit. Hierin stonden berichten over de financiële situatie, de overstap naar AGH, een interview met de heer Kerstens als nieuw lid van het verantwoordingsorgaan, een interview met werkgever Schorem en een aankondiging van de aanwezigheid op de FNVMOOIDag.

Digitale nieuwsbrief deelnemers

In 2017 werden geen digitale nieuwsbrieven aan deelnemers verzonden vanwege het beperkt aantal e-mailadressen van deze doelgroep waarover het pensioenfonds beschikt.

Digitale nieuwsbrieven aan werkgevers

Werkgevers ontvingen de eerste nieuwsbrief van 2017 op 17 maart. De onderwerpen waren: pensioenen niet omlaag in 2017, nieuwsbrief deelnemers, Pensioenaangifte, Checklist Wegwijs in pensioen en een oproep voor het klantpanel. De tweede nieuwsbrief werd eind september verzonden en bevat de volgende onderwerpen: financiële situatie, overstap AGH, interview werkgever Schorem, nieuwsbrief deelnemers, oproep klantpanel.

De twee digitale nieuwsbrieven in december stonden vooral in het teken van de transitie naar de nieuwe pensioenuitvoerder AGH. Op 1 december ontvingen de werkgevers een nieuwsbrief met aandacht voor het aanleveren van de loongegevens over 2017/2018, het nieuwe werkgeversportaal, de nieuwe manier van factureren, de nieuwe huisstijl vanaf 2018 en de nieuwe contactgegevens van Bpf Kappers. Op 21 december ging er een nieuwsbrief uit over de pensioenpremie in 2018, de pensioenleeftijd die vanaf 2018 68 jaar is, praktische informatie over de overstap naar AGH en extra informatie over gegevensaanlevering en facturatie in 2018.

Inzet en werving voor klantpanel duidelijke pensioencommunicatie

De respons van het klantpanel is per 2017 verbeterd door een directe beloning in te stellen en een online enquête die voor kwalitatief betere antwoorden zorgt. Het klantpanel werd in maart benaderd met een enquête over de nieuwsbrief en eind november hebben zij hun voorkeur uitgesproken voor het nieuwe logo.

Aanwezigheid en onderzoek op branche-events

De FNVMOOIDag vond plaats op maandag 9 oktober. Bpf Kappers nam deel met een fotobox waarin deelnemers foto's van hun 'oude dag' lieten maken. Ook nam het beursteam een onderzoek af over de nieuwsbrief die in september aan deelnemers verzonden werd.

Samenwerking sociale partners

Begin april werd een interview met bestuurslid De Vries geplaatst in het magazine van FNVMOOI, MOOI lijfstijl. Het communicatiejaarplan (begin 2017) en de brochure (in augustus) zijn gedeeld met sociale partners. In mei is een bezoek gebracht aan het Branche Platform Kappers (BPK) in het kader van de ontwikkeling van een nieuwe (gezamenlijke) huisstijl.

Inzet en monitoring social media

Dagelijks houdt Bpf Kappers in de gaten of er online en/of via social media kanalen relevante informatie over of met betrekking tot Bpf kappers langs komt. Verder werden er vooral in de eerste helft van 2017 namens het fonds regelmatig berichten over pensioenactualiteiten en de financiële situatie gepost op Facebook en Twitter. In de tweede helft van 2017 lag er minder focus op de communicatie via social media.

Webinar werkgevers/deelnemers

Eind 2017 stond voor werkgevers een webinar gepland over de transitie naar een nieuwe pensioenuitvoerder. Dit webinar is geschrapt omdat er te weinig interessante en relevante informatie voor werkgevers was over de transitie.

Communicatie rondom UPO 2017

Het UPO werd verzonden op 24 juni. Een dag van tevoren ging het webbericht en de FAQ hierover online op pensioenkappers.nl.

Actualisering en ontwikkeling website

In 2017 zijn de volgende berichten geplaatst:

- 1 december 2017 - De pensioenleeftijd wordt 68 jaar -
- 1 december 2017 - Onze pensioenadministratie verhuist, wat betekent dat voor jouw pensioen? -
- 19 oktober 2017 - Pensioenfonds Kappers tevreden over deelname FNVMOOIDAG
- 6 oktober 2017 - Hoe zie jij er uit als je met pensioen gaat?
- 29 september 2017 - Nieuwsbrief oktober online
- 6 juli 2017 – Onze administratie verhuist per 1 januari 2018 naar AGH
- 3 juli 2017 – Jaarverslag 2016 Bpf Kappers online
- 5 mei 2017 - Financiële situatie eind maart 2017 licht verbeterd
- 23 maart 2017 - Nieuwsbrief maart nu online
- 27 januari 2017 - Jouw pensioen gaat niet omlaag in 2017

Pensioen123

Laag 1 van het Pensioen123 werd verzonden aan nieuwe deelnemers. Laag 2 en 3 zijn online te vinden. Het aantal nieuwe deelnemers dat het Pensioen123 op de website bekijkt, ligt tussen de 400 en 700 bezoekers per kwartaal.

Brochure

De brochure van het fonds is eind maart geactualiseerd en op de website geplaatst. De brochure werd in augustus ook nog gedeeld met de sociale partners voor verdere verspreiding.

Transitiecommunicatie

Het communicatieplan over de transitie werd opgesteld en uitgevoerd in samenspraak met de communicatiecommissie, de transitiestuurgroep en de communicatieadviseur van AGH.

7.7 Uniform Pensioenoverzicht (UPO)

Het UPO aan actieve deelnemers is in 2017 voor 1 juli verzonden. In de nieuwsbrieven en op de website is hier aandacht aan besteed. De speciale UPO landingspagina werd 130 keer bezocht in 2017 door 104 unieke bezoekers.

8 Risicobeleid

8.1 Inleiding

Een integrale en beheerste bedrijfsvoering is een van de belangrijkste opdrachten van een pensioenfondsbestuur. Een noodzakelijke voorwaarde daarvoor is integraal risicomanagement: een cyclus waarbij de relevante risico's en de bijbehorende beheersmaatregelen periodiek worden besproken. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe het risicomanagement is ingericht.

8.2 Risicoparagraaf

Het bestuur is verantwoordelijk voor het realiseren van de doelstellingen van het fonds, volgend vanuit de missie, visie en of strategie van het fonds. Hierbij worden risico's gelopen of bewust gezocht. Deze risico's worden ingedeeld in de volgende hoofdcategorieën:

- Matching-/renterisico;
- Marktrisico;
- Kredietrisico;
- Verzekeringstechnisch risico;
- Omgevingsrisico;
- Operationeel risico;
- Uitbestedingsrisico;
- IT-risico;
- Integriteitrisico;
- Juridisch risico.

Elke risicocategorie is toebedeeld aan een van de bestuurscommissies. Zij beoordelen jaarlijks (of tussentijds wanneer daar aanleiding toe is) wat de inherente risico's zijn, welke beheersmaatregelen zijn getroffen en of de resulterende residu-risico's acceptabel zijn. Jaarlijks worden alle risicoinschattingen met het gehele bestuur besproken, waarbij elke commissie een en ander toelicht. De bestuurlijke voorbereidingscommissie risicomanagement (BVRM) is verantwoordelijk gemaakt voor de bewaking van het integrale risicomanagement van het pensioenfonds. De BVRM bewaakt onder andere de opvolging van acties en de voortgang van de in het jaarplan benoemde activiteiten.

De belangrijkste thema's uit het jaarplan 2017 waren:

- de introductie van een jaarlijkse bespreking van het risicobeheerraamwerk met het gehele bestuur over de belangrijkste ontwikkelingen over het afgelopen jaar en een vooruitblik naar het komende jaar;
- maatschappelijk verantwoord beleggen, inclusief aanscherping uitsluitingsbeleid en aanpassing investment beliefs;
- de transitie naar een nieuwe pensioenuitvoerder.

8.3 Risicobeheersing

Voor de inschatting van een risico hanteert het fonds een vier-puntschaal ten aanzien van de kans en de impact van het betreffende risico: hoog, aanzienlijk, beperkt of laag.

Matching-/renterisico

Het risico als gevolg van het niet gematcht zijn van activa en passiva (inclusief off-balanceposten) dan wel inkomsten en uitgaven in termen van rentevoet, rentetypische looptijden, basisvaluta, liquiditeit typische looptijden en gevoeligheid voor ontwikkelingen in prijspeil.

Dit risico is nader onderverdeeld in rente-, valuta-, liquiditeit- en inflatierisico.

Deze risico's zijn met name extern gedreven.

De risico-inschattingen per 31 december 2017 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	Inherent (kans x impact)			Residu (kans x impact)			Gewenst (kans x impact)		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
<i>Rente</i>	4	x	4	4	x	2	4	x	2
<i>Valuta</i>	4	x	3	4	x	2	4	x	2
<i>Liquiditeit</i>	3	x	3	2	x	1	2	x	1
<i>Inflatie</i>	4	x	3	4	x	2	4	x	2

Marktrisico

Het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten binnen een beleggingsportefeuille.

Dit risico is nader onderverdeeld in prijsvolatiliteit, marktliquiditeit en concentratie en correlatie.

De risico-inschattingen per 31 december 2017 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	Inherent (kans x impact)			Residu (kans x impact)			Gewenst (kans x impact)		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
<i>Prijsvolatiliteit</i>	4	x	4	4	x	3	4	x	3
<i>Marktliquiditeit</i>	3	x	2	2	x	1	2	x	1
<i>Concentratie en correlatie</i>	2	x	3	2	x	2	2	x	2

Kredietrisico

Het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen (waaronder verstrekte kredieten, leningen, vorderingen en ontvangen garanties) niet nakomt al dan niet als gevolg van het aan restricties onderhevig zijn van buitenlandse beleggingsinstellingen.

Dit risico is nader onderverdeeld in default probability, concentratie en correlatie en loss given default.

De risico-inschattingen per 31 december 2017 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	Inherent (kans x impact)	Residu (kans x impact)	Gewenst (kans x impact)
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)		
<i>Default probability</i>	2 x 3	1 x 2	2 x 2
<i>Concentratie en correlatie</i>	2 x 3	2 x 2	2 x 2
<i>Loss given default</i>	2 x 3	2 x 2	2 x 2

. De residu-risico's voor matching-, markt en kredietrisico zijn getoetst aan het beleggingsbeleid en passen binnen het gewenste risicoprofiel.

Verzekeringstechnisch risico

Het risico dat uitkeringen (nu dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen bij de ontwikkeling en premiestelling van de pensioenregeling.

Dit risico is nader onderverdeeld in sterfte- en arbeidsongeschiktheidsrisico.

De risico-inschattingen per 31 december 2017 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	Inherent (kans x impact)	Residu (kans x impact)	Gewenst (kans x impact)
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)		
<i>Sterfte</i>	3 x 4	2 x 2	2 x 2
<i>Arbeidsongeschiktheid</i>	2 x 2	2 x 1	2 x 1

Omgevingsrisico

Het risico als gevolg van buiten de instelling of groep komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat. Dit risico is nader onderverdeeld in concurrentie, afhankelijkheid en reputatie.

De risico-inschattingen per 31 december 2017 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	Inherent (kans x impact)	Residu (kans x impact)	Gewenst (kans x impact)
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)		
<i>Concurrentie</i>	2 x 2	1 x 1	1 x 1
<i>Afhankelijkheid</i>	3 x 3	2 x 1	2 x 1
<i>Reputatie</i>	3 x 1	2 x 1	2 x 1

Voor omgevings- en verzekeringstechnisch risico is het gewenste risico bepaald door af te wegen wat de kosten zijn van een verdere reductie van de risico's. Alle residu risico's passen binnen het gewenste risicoprofiel.

Operationeel risico

Het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting dan wel procesuitvoering.

Dit risico is nader onderverdeeld in (pre)acceptatie/transactie, informatie, kosten, personeel en fraudegevoeligheid.

De risico-inschattingen per 31 december 2017 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	Inherent (kans x impact)	Residu (kans x impact)	Gewenst (kans x impact)
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)		
(Pre)acceptatie/transactie	4 x 3	2 x 2	1 x 2
<i>Informatie</i>	3 x 2	1 x 1	1 x 1
<i>Kosten</i>	2 x 2	1 x 1	1 x 1
<i>Personeel</i>	3 x 3	1 x 1	1 x 1
<i>Fraudegevoeligheid</i>	3 x 4	1 x 2	1 x 2

Op één gebied ligt het residu-risico hoger dan het gewenste risico. Dit is het gevolg van het feit dat de transitie naar de nieuwe pensioenuitvoerder per 31 december 2017 nog niet volledig is afgerond. Na afronding zal het residu risico opnieuw worden beoordeeld. Ondertussen bewaakt de stuurgroep transitie de overgang nauwlettend.

Uitbestedingsrisico

Het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad. Dit risico is per externe uitvoerder nader onderverdeeld in continuïteit, integriteit, kwaliteit en IT.

De risico-inschattingen per 31 december 2017 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	Inherent (kans x impact)			Residu (kans x impact)			Gewenst (kans x impact)		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
BMO:									
<i>Continuïteit</i>	3	x	1	1	x	1	1	x	1
<i>Integriteit</i>	3	x	1	1	x	1	1	x	1
<i>Kwaliteit</i>	3	x	3	1	x	1	1	x	1
<i>IT</i>	4	x	4	2	x	2	2	x	2

Als gevolg van de transitie in de pensioenuitvoering is een beoordeling nodig van de nieuwe uitbestedingspartijen. Besloten is om deze beoordeling uit te voeren na afronding van de transitie. Ook voor KASBANK zal in 2018 een risico-inschatting worden gemaakt.

IT-risico

Het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continue of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT. De IT-risico's van het fonds zitten met name bij de externe uitvoerders en deze zijn onderdeel gemaakt van het uitbestedingsrisico middels het deelrisico IT.

Het IT risico aangaande het bestuur / de bestuursorganen is nader onderverdeeld in beveiliging en beheersbaarheid en continuïteit.

De risico-inschattingen per 31 december 2017 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	Inherent (kans x impact)			Residu (kans x impact)			Gewenst (kans x impact)		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
<i>Beveiliging en beheersbaarheid</i>	4	x	1	3	x	1	2	x	1
<i>Continuïteit</i>	2	x	1	2	x	1	2	x	1

Omdat het residu-risico voor "beveiliging en beheersbaarheid" hoger is dan gewenst, wordt in 2018 een sessie georganiseerd ter bevordering van het bewustzijn van de bestuursleden van beveiligingsrisico's. Na afronding zal het residu risico opnieuw worden beoordeeld.

Integriteitrisico

Het risico dat de integriteit van het pensioenfonds wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van het pensioenfonds in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door het pensioenfonds opgestelde normen.

Dit risico is nader onderverdeeld in benadeling derden/voorwetenschap, witwassen/terrorismedinanciering, onoorbaar handelen, fiscale fraude, corruptie, interne fraude en externe fraude.

De risico-inschattingen per 31 december 2017 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	Inherent (kans x impact)			Residu (kans x impact)			Gewenst (kans x impact)		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
<i>Benadeling derden/voorwetenschap</i>	2	x	2	1	x	1	1	x	1
<i>Witwassen/terrorismedinanciering</i>	2	x	2	1	x	1	1	x	1
<i>Onoorbaar handelen</i>	2	x	2	1	x	1	1	x	1
<i>Fiscale fraude</i>	2	x	2	1	x	1	1	x	1
<i>Corruptie</i>	2	x	2	1	x	1	1	x	1
<i>Interne fraude</i>	1	x	1	1	x	1	1	x	1
<i>Externe fraude</i>	3	x	2	2	x	1	1	x	1

Het residu-risico op "externe fraude" is hoger dan gewenst omdat het bestuur nog onvoldoende inzicht heeft in de beheersmaatregelen van AGH aangaande fraude rondom creditmanagement. Na een beoordeling hiervan zal het residurisico opnieuw worden beoordeeld.

Juridisch risico

Het risico samenhangend met (veranderingen in en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van de rechtspositie van het fonds, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn.

Dit risico is nader onderverdeeld in wet- en regelgeving, naleving, aansprakelijkheid en afdwingbaarheid contracten.

De risico-inschattingen per 31 december 2017 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	Inherent (kans x impact)			Residu (kans x impact)			Gewenst (kans x impact)		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
<i>Wet- en regelgeving</i>	2	x	3	1	x	1	1	x	1
<i>Naleving</i>	2	x	3	1	x	1	1	x	1
<i>Aansprakelijkheid</i>	1	x	4	1	x	3	1	x	3
<i>Afdwingbaarheid contracten</i>	2	x	1	2	x	1	2	x	1

Hoewel de impact van aansprakelijkheidsrisico's als "aanzienlijk" wordt beschouwd, is het bestuur toch van mening dat dit binnen het gewenste risicoprofiel past. Deze impact is afhankelijk van externe, niet door het pensioenfonds te beïnvloeden factoren.

8.4 Jaarplan IRM 2018

Het pensioenfonds beschikt over een beleidsplan integraal risicomanagement (IRM), waarin het risicomanagementbeleid is vastgelegd. Om nadere invulling te geven aan het beleid wordt jaarlijks een jaarplan IRM opgesteld.

De belangrijkste onderwerpen voor 2018 zijn:

- Bewaken dat door alle bij het fonds betrokken partijen voldaan wordt aan de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), die per 25 mei 2018 van toepassing is.
- Uitwerken uitbestedingsrisicoanalyse KasBank.
- Uitwerken uitbestedingsrisicoanalyse AGH.
- Uitwerken uitbestedingsrisicoanalyse Actor.

Mochten er vanuit DNB of AFM thema's bekend worden die impact hebben op het IRM-beleid van het pensioenfonds, dan zullen deze ook worden opgepakt als onderdeel van het jaarplan IRM 2018.

9 Personalia

Bestuur

Het bestuur is op 31 december 2017 als volgt samengesteld:

Leden	Eerste benoeming	Benoemd tot	Organisatie
Namens werkgevers			
Mevrouw K. Boekhorst	27 september 2007	27 september 2018	ANKO
De heer C.Th. de Wuffel	26 maart 2013	26 maart 2019	ANKO
Namens werknemers			
De heer R.A.J. Lahoye	3 mei 2012	3 mei 2018	CNV Vakmensen
De heer E.P. de Vries	15 december 2016	15 december 2022	FNV Mooi
Namens pensioengerechtigden			
De heer G.E. van de Kuilen	24 juli 2014	24 juli 2020	
Onafhankelijk deskundige			
De heer G.L. Sirks	11 juli 2013	11 juli 2019	

De heer R.A.J. Lahoye heeft aangekondigd per 1 mei 2018 zijn bestuursfunctie neer te leggen wegens zijn pensioneren. De heer H. Roeten is op voordracht van CNV Vakmensen benoemd als bestuurslid per 1 mei 2018. Voor de vacature van werknemersvoorzitter wordt in het najaar van 2018 een keuze gemaakt.

Compliance officer

Het bestuur voert zelf zijn compliance werkzaamheden uit. De leidinghebbend voorzitter fungeert als compliance officer. In 2017 was dat de heer R.A.J. Lahoye. In 2018 is dat de heer C.Th. de Wuffel.

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan is op 31 december 2017 als volgt samengesteld:

Leden	Benoemd tot	Organisatie	Afgevaardigd namens
De heer C.B. de Groot	1 juli 2018	ANKO	werkgevers
De heer J. Kerstens	1 juli 2018	CNV Vakmensen / FNV Mooi	pensioengerechtigden
De heer R.L. van Uden	1 juli 2018	CNV Vakmensen / FNV Mooi	deelnemers

De heer R. Vixseboxse is per oktober 2016 teruggetreden als lid van het verantwoordingsorgaan. CNV Vakmensen en FNV Mooi hebben op 19 mei 2017 de heer J. Kerstens benoemd als zijn opvolger.

Raad van toezicht

De raad van toezicht is op 31 december 2017 als volgt samengesteld:

Leden	Benoemd tot
Mevrouw I. van Duijn - Pennenburg	1 juli 2018
De heer C.J. den Blanken	1 juli 2018
De heer P. van Gameren	1 oktober 2018

De heer C.J. den Blanken is niet beschikbaar voor een tweede termijn en zal de raad van toezicht per 1 juli 2018 verlaten. De raad van toezicht is samen met het verantwoordingsorgaan een selectieprocedure gestart om zijn opvolger te vinden.

Geschillencommissie

De geschillencommissie is op 31 december 2017 als volgt samengesteld:

Leden

De heer A. Th. M. van Hulst
De heer D.A.J. Kamp
De heer N. Ruiten
De heer A.W. van Vliet

Het bestuur heeft besloten de geschillencommissie per 1 januari 2018 op te heffen.

Uitbestedingspartijen

In paragraaf 3.8 zijn de partijen opgenomen waaraan taken zijn uitbesteed en in paragraaf 3.9 zijn de controlerende, ondersteunende en adviserende partijen opgenomen.

10 Pensioenregeling, statuten, reglementen

10.1 Inleiding

Doelstelling van het pensioenfonds is het verlenen van pensioenen aan deelnemers, gewezen deelnemers en hun nabestaanden met inachtneming van de statuten en reglementen. In dit hoofdstuk worden de kenmerken van de pensioenregeling, de volumeveranderingen en de wijzigingen in de statuten en reglementen besproken.

10.2 De kenmerken van de pensioenregeling

Pensioensysteem

Het pensioensysteem is een middelloonregeling.

Toetredingsleeftijd

Een werknemer die in dienst is bij een werkgever die is aangesloten bij het pensioenfonds, neemt verplicht deel aan de pensioenregeling. De deelname gaat in op de eerste dag van de maand waarin de werknemer 21 jaar wordt.

Pensioenleeftijd

De pensioenleeftijd is in 2017 67 jaar. Per 1 januari 2018 gaat de pensioenleeftijd omhoog naar 68 jaar.

Pensioengrondslag

De pensioengrondslag is het bruto jaarsalaris met een maximum van € 53.701 (2017).

Opbouwpercentage ouderdompensioen

In 2017 wordt 0,81% van het bruto salaris opgebouwd aan ouderdompensioen.

Partnerpensioen

In 2017 bedraagt het jaarlijks partnerpensioen voor elk opbouwjaar 0,567% van de pensioengrondslag.

Wezenpensioen

Het halfwezenpensioen bedraagt 20% van het te behalen partnerpensioen en wordt uitgekeerd tot 18 jaar of tot 27 jaar voor studerende kinderen. Als beide ouders zijn overleden, wordt het wezenpensioen verdubbeld.

Premie

De premie bedraagt in 2017 9,0% van het bruto salaris, waarvan 0,2% voor de VPL-overgangsregeling.

Toeslagenbeleid

Het bestuur besluit jaarlijks of en in hoeverre de ingegane pensioenen en de opgebouwde pensioenaanspraken verhoogd worden door het verlenen van een toeslag. Toeslagen zijn altijd voorwaardelijk.

Premievrijstelling

Als een deelnemer een WIA- of WAO-uitkering ontvangt, voorziet het reglement in een premievrije opbouw. Voor de voortzetting van de pensioenopbouw is over dit inkomensgedeelte geen bijdrage verschuldigd.

10.3 Volumeveranderingen pensioenregeling

Pensioenuitkeringen

De hoogte van het jaarlijks ouderdomspensioen was gemiddeld € 1.355 (2016: € 1.388), van het nabestaandenpensioen € 1.457 (2016: € 1.531), van het wezenpensioen € 574 (2016: € 568). De bedragen zijn afhankelijk van de in de bedrijfstak doorgebrachte diensttijd en de hoogte van het salaris.

Afkoop van het pensioen

Bij kleine pensioenen bestaat bij ingang van het pensioen de mogelijkheid tot afkoop van het pensioen. De afkoopgrens was in 2017 € 467,89 (2016: € 465,94). In 2017 werd in 120 gevallen het pensioen afgekocht (2016: 64). Dit aantal heeft betrekking op ouderdomspensioenen, (bijzonder) nabestaandenpensioenen en wezenpensioenen.

Individuele waardeoverdracht

Het pensioenfonds werkt mee aan individuele waardeoverdracht bij wisseling van dienstverband. Het doel hiervan is de bestrijding van pensioenbreuk alsook het voorkomen van versnippering van pensioenaanspraken. In 2017 waren er geen (2016: 1) inkomende en 2 (2016: 11) uitgaande waardeoverdrachten.

Pensioenopbouw tijdens arbeidsongeschiktheid

Voor deelnemers die arbeidsongeschikt zijn geworden, wordt de pensioenopbouw vanaf de eerste WAO- c.q. WIA-dag zonder verdere premiebetaling voortgezet. Deze voortzetting is afhankelijk van het percentage van arbeidsongeschiktheid volledig of gedeeltelijk. Uitgangspunt is het laatst bekende brutosalaris. Deze regeling had in 2017 op 434 deelnemers betrekking (2016: 416).

10.4 Mutatieoverzicht pensioenregeling

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Arbeidsongeschikte deelnemers	Gepensioneerden	Gepensioneerden zonder uitkering	Totaal
Stand per 1 januari 2017	21442	41817	416	2248	404	66327
Van gewezen dln naar dln	885	-885	0	0	0	0
Van dln naar gewezen dln	-2912	2912	0	0	0	0
Arbeidsongeschiktheid	-38	-5	43	0	0	0
Revalidering	3	5	-8	0	0	0
Pensionering	-30	-261	-12	245	58	0
Toetreding	2185	602	0	137	0	2924
Overlijden	-8	-65	-4	-51	-6	-134
Waardeoverdracht	0	0	0	0	0	0
Afkoop emigratie / klein pensioen	-13	-626	-1	-108	-5	-753
Beëindiging tijdelijke uitkering	0	0	0	-4	0	-4
Overige oorzaken	-5	1	0	-6	-1	-11
Stand per 31 december 2017	21509	43495	434	2461	450	68349

Toelichting bij het mutatieoverzicht

Deelnemers

De ultimo stand betreft de werknemers die op 31 december vanwege een dienstverband in de bedrijfstak of vanwege vrijwillige voortzetting deelnemer zijn.

Arbeidsongeschikte deelnemers

Het aantal betreft deelnemers die alleen pensioen opbouwen vanwege de regeling van premievrije opbouw wegens arbeidsongeschiktheid. Het kan gaan om volledige arbeidsongeschiktheid of om gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid en geen dienstverband in de branche.

Pensioengerechtigden

Het aantal betreft de periodieke pensioenuitkeringen. Deelnemers die met pensioen gaan, worden afgeboekt met de mutatie pensionering bij 'Deelnemers', 'Gewezen deelnemers' of 'Arbeidsongeschikte deelnemers'. Vervolgens worden deze deelnemers met dezelfde mutatie bijgeboekt bij 'Pensioengerechtigden'. De mutatie toetredingen bij 'Pensioengerechtigden' betreft dus niet deelnemers die pensioneren, maar alleen de ingang van het nabestaanden- en wezenpensioen.

Pensioengerechtigden zonder uitkering

Dit zijn pensioengerechtigden aan wie de uitkering niet kan worden toegekend. Dit kan twee redenen hebben: of de persoon is niet traceerbaar, of de persoon heeft zijn uitkering niet opgevraagd.

Afkoop

Wanneer een deelnemer of gewezen deelnemer met pensioen gaat en zijn pensioen direct wordt afgekocht, wordt deze afkoop vermeld in de kolom 'Deelnemers' of 'Gewezen deelnemers'. Een afkoop van het nabestaanden- en wezenpensioen staat vermeld in de kolom 'Pensioengerechtigden'.

Waardeoverdrachten

Bij de waardeoverdrachten staan in dit mutatieoverzicht alleen de uitgaande waardeoverdrachten vermeld. Deelnemers met een inkomende waardeoverdracht hebben geen invloed op het aantal.

Overige oorzaken

De mutatie overige oorzaken bestaat voornamelijk uit een correctie van in het verleden ten onrechte opgenomen deelnemers en deelnemers waarvan de mutatie niet valt onder een van de genoemde redenen.

10.5 Wijzigingen in fondsdocumenten

Deze paragraaf geeft een overzicht van de wijzigingen in de statuten en reglementen die in 2017 zijn doorgevoerd.

10.5.1 Statuten en verplichtstelling

De verplichtstellingsbeschikking van het pensioenfonds is in 2017 gewijzigd als gevolg van de verhoging van de pensioenleeftijd van 67 jaar naar 68 jaar. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid publiceerde de gewijzigde verplichtstelling op 22 november 2017 in de Staatscourant.

De statuten zijn niet gewijzigd in 2017. De laatste akte van de statuten is op 1 juli 2015 bij de notaris gepasseerd.

10.5.2 Pensioenreglement

Wijzigingen per 1 januari 2017

Het pensioenreglement is per 1 januari 2017 op de volgende punten gewijzigd:

- Bepalingen inzake FVP;
- Aanspraak op arbeidsongeschiktheidspensioen;
- Vereenvoudiging fiscale regelgeving;
- Afkoop- en flexibiliseringsfactoren;
- Verhoging pensioengrondslag tijdens ziekteperiode voorafgaand aan de WIA;
- Term bestuursverslag;
- Punten fiscaal verzamelbesluit;
- Premie 2017.

10.5.3 Uitvoeringsreglement

Wijzigingen per 1 januari 2017

Het uitvoeringsreglement is per 1 januari 2017 op de volgende punten gewijzigd:

- Definitie inactieve deelnemer;
- Vastleggen maandelijkse aanlevering loongegevens via Pensioenaangifte;
- Premie 2017.

10.5.4 Reglement raad van toezicht

In 2017 is het reglement van de raad van toezicht gewijzigd als gevolg van de term `bestuursverslag`.

10.5.5 Reglement verantwoordingsorgaan

In 2017 is het reglement van het verantwoordingsorgaan gewijzigd als gevolg van de term `bestuursverslag`.

10.5.6 Huishoudelijk reglement bestuurlijke commissies

In 2017 is het huishoudelijk reglement bestuurlijke commissies gewijzigd door een toevoeging van het mandaat van het voorzittersoverleg om een datalek vast te stellen en te melden bij de Autoriteit Persoonsgegevens.

10.5.7 Reglement geschillencommissie

Wijzigingen per 1 januari 2017

Het reglement van de geschillencommissie is in 2017 niet gewijzigd. Het reglement is per 1 januari 2018 vervallen.

11 Raad van toezicht en Verantwoordingsorgaan

11.1 Raad van toezicht

De raad van toezicht (RvT) heeft vooral aandacht voor de kwaliteit van besturen en let daarbij op een goede governance, de bestuurlijke processen en de gehanteerde principes die aan het beleid ten grondslag liggen. Gedurende het boekjaar heeft de RvT de door het bestuur voorgenomen besluiten over het profiel voor een vacante bestuurszetel en het vaststellen van het jaarverslag 2016 beoordeeld en goedgekeurd. Daarnaast heeft de RvT het aangepaste beloningsbeleid voor de voorzitters en bestuursleden beoordeeld, inclusief de voorwaardelijke indexatiebepaling, waarbij het bestuur jaarlijks expliciet bepaalt of een indexatie wel of niet zal worden goedgekeurd. De RvT onderschrijft de terughoudendheid die het bestuur betracht ten aanzien van de hoogte van de beloningen gelet op de financiële situatie van het pensioenfonds.

De RvT heeft vastgesteld dat de aanbevelingen uit het vorige rapport door het bestuur op constructieve wijze zijn beoordeeld en opgevolgd.

Onder andere door de stijgende rente is de actuele dekkingsgraad van het pensioenfonds in het verslagjaar gestegen van 93,6% naar 95,8% en de beleidsdekkingsgraad van 92,6% naar 95,8%. Met deze stijging blijft het fonds echter achter bij de gemiddelde stijging van de pensioenfondsen in Nederland (bron: rapportage DNB). Uit de analyse die het bestuur heeft laten uitvoeren, blijkt dat dit veroorzaakt wordt door fondsspecifieke karakteristieken en met name de lange duratie van de pensioenverplichtingen. Daarnaast is het rendement op de beleggingen achtergebleven in vergelijking met het gemiddelde rendement van andere pensioenfondsen in Nederland. De financiële situatie van het pensioenfonds blijft een belangrijk aandachtspunt voor de RvT.

Het bestuur heeft in overleg met sociale partners de premie voor 2018 ongewijzigd vastgesteld op 9,0% van het brutosalaris (8,8% plus 0,2% VPL-premie maakt in totaal 9,0%).

De RvT heeft geconstateerd dat het bestuur voortvarend en gedegen te werk is gegaan bij het selecteren en implementeren van de nieuwe uitvoeringsorganisaties voor pensioenbeheer en bestuursondersteuning. Het bestuur heeft goed gebruik gemaakt van externe ondersteuning bij het selectie- en transitieproces en is zelf extra werkzaamheden niet uit de weg gegaan om te komen tot een goede oplossing. Door een strakke planning en budgettering heeft het bestuur gestuurd op een effectieve en efficiënte realisatie van het transitietraject. In 2017 heeft het bestuur naar het oordeel van de RvT naast deze bijzondere situatie ook goed grip gehouden op de reguliere zaken en is de normale bedrijfsvoering op geen enkel moment in gevaar geweest. Het bestuur hanteert een gedetailleerde jaarplanning die sturing geeft aan de activiteiten en de onderwerpen voor de bestuursvergaderingen.

De RvT spreekt zijn waardering uit voor de wijze waarop het bestuur in dit bijzondere jaar zijn taken heeft uitgevoerd en de gesprekken met de RvT heeft gevoerd.

De RvT heeft vastgesteld, dat alle noodzakelijke reglementen voorhanden zijn en dat deze voldoen aan de daaraan te stellen eisen. De RvT heeft zich een goed oordeel kunnen vormen over het functioneren van het bestuur en de samenwerking binnen het bestuur en zijn commissies. De raad heeft vastgesteld, dat het bestuur het pensioenfonds professioneel bestuurt en de belangen van de (ex)-deelnemers en pensioengerechtigden evenwichtig behartigt. Het bestuur heeft er van blij gegeven, dat het hecht aan een goede governance-structuur en een goede relatie met het verantwoordingsorgaan en de RvT.

De RvT heeft op basis van de bijgewoone vergaderingen van het bestuur en de notulen van de overige vergaderingen geconstateerd dat binnen het bestuur een open discussie plaatsvindt, waarbij ruimte is voor ieders inbreng. Daarbij leggen de bestuursleden een kritische houding aan de dag naar elkaar en naar de partijen aan wie belangrijke activiteiten worden uitbesteed. Naar het oordeel van de RvT is er sprake van goede 'countervailing power' in de zin van het elkaar en derden constructief 'challengen'. De RvT heeft tenslotte waardering voor de professionele en betrokken wijze waarop het bestuur opereert.

De RvT heeft de volgende aanbevelingen aan het bestuur gedaan:

- Ten aanzien van onder andere de functie van onafhankelijk risicomanager is met de komst van de IORP II-wetgeving een verdere aanscherping van de governance te verwachten. Op dit moment is nog niet geheel duidelijk in welke mate (proportioneel) de wetgeving ingrijpende gevolgen heeft voor kleinere pensioenfondsen. De RvT raadt aan om de ontwikkelingen op dit gebied goed te blijven volgen aangezien implementatie in januari 2019 zijn beslag moet krijgen.
- De RvT onderstreept het belang van een goede beheersing van het IT-risico en adviseert hier regelmatig aandacht aan te besteden met inschakeling van IT-deskundigen.
- De RvT adviseert het bestuur om de huidige intensieve aandacht voor de transitie naar en de verdere ontwikkelingen van AGH te continueren. AGH zal belangrijke stappen dienen te maken in het verder professionaliseren van de organisatie en klantbediening.
- De RvT verzoekt het bestuur alert te blijven om de deelnemers op een eenvoudige manier de eventuele korting uit te leggen. Hierbij is het ook van belang de deelnemers hierop voor te bereiden.

Voor 2018 zal de RvT, naast de wettelijke en statutaire toezichttaak, aan de volgende thema's in het bijzonder aandacht besteden:

- De implementatie bij de nieuwe uitvoerder van het pensioenbeheer.
- De (voorbereiding op de) invoering van eventuele nieuwe wet- en regelgeving (waaronder Wet waardeoverdracht kleine pensioenen, de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en IORP II) en aanpassingen van het pensioenstelsel.
- De houdbaarheid van het pensioencontract in relatie tot de financiële positie van het fonds.
- De strategie van het fonds op de middellange en de lange termijn gelet op de omvang van het fonds en het veranderende pensioenlandschap.
- Risicomanagement (compliance).
- Opvolging van de acties uit onderzoeken van de externe toezichthouders.
- De communicatie naar deelnemers inzake korten en verandering uitvoerder.

De RvT zal daarbij het bestuur graag gevraagd en ongevraagd van advies dienen en als klankbord functioneren.

Per 30 juni 2018 zal de heer Den Blanken zijn taken neerleggen. De overige leden van de RvT danken de heer Den Blanken voor zijn inzet en de prettige samenwerking. Inmiddels heeft een commissie bestaande uit vertegenwoordigers van VO en RvT een nieuwe kandidaat geselecteerd. Na goedkeuring door DNB zal deze kandidaat toetreden tot de RvT. Mevrouw Van Duijn-Pennenburg en de heer Van Gameren zijn beschikbaar voor een tweede termijn.

Woerden, 12 juni 2018

Namens de raad van toezicht,

I. van Duijn-Pennenburg

C.J. den Blanken

P. van Gameren

11.2 Reactie bestuur

Het afgelopen jaar heeft de raad van toezicht zijn waarde als toezichthouder, (kritisch) klankbord en raadgever wederom aangetoond. Zowel in het transitieproces naar de nieuwe bestuursondersteuner en pensioenuitvoerder als in de reguliere processen zijn waardevolle kanttekeningen geplaatst en adviezen gegeven.

Het bestuur is verheugd over de waardering die de raad in zijn rapport uitspreekt voor de werkwijze en de uitgevoerde werkzaamheden. De aanbevelingen van de raad van toezicht worden in het bestuur besproken en komen in het reguliere overleg met de raad van toezicht aan de orde. Nu al is duidelijk dat de communicatie over een mogelijke verlaging van de pensioenen in de tweede helft van 2018 een belangrijk aandachtspunt zal zijn.

Het bestuur bedankt de raad van toezicht voor de prettige samenwerking en waardeert de bijdrage die de leden hebben geleverd aan het bestuurlijk functioneren. Dat mevrouw Van Duijn-Pennenburg en de heer Van Gameren beschikbaar zijn voor een tweede termijn, sterkt het bestuur in zijn mening dat de raad van toezicht een zinvolle bijdrage aan het functioneren van het pensioenfonds levert. Maar ook begrijpt het bestuur de keuze van de heer Den Blanken om zich niet voor een tweede termijn beschikbaar te stellen. Op deze plaats wil het bestuur hem hartelijk danken voor zijn inzet en bijdrage aan het functioneren van het pensioenfonds in de afgelopen jaren.

11.3 Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan bestaat sinds 1 juli 2014 uit drie leden namens deelnemers, werkgevers en pensioengerechtigden. De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van het verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in een reglement.

Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het beleid is uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, alsmede over beleidskeuzes voor de toekomst. Het verantwoordingsorgaan baseert het oordeel op:

- het bestuursverslag,
- de jaarrekening,
- het rapport van de raad van toezicht en
- overige verstrekte informatie, zoals besproken in de vergaderingen van het verantwoordingsorgaan en het digitale documentenarchief.

Vergaderingen

In 2017 is het verantwoordingsorgaan vijf maal bij elkaar gekomen, waarvan twee keer met een afvaardiging van het bestuur en één keer met de raad van toezicht. Tijdens deze bijeenkomsten zijn diverse onderwerpen besproken en adviezen gegeven.

Leden

Als gevolg van het vertrek van de heer Vixseboxse in september 2016 heeft het verantwoordingsorgaan gedurende een aantal maanden een vacature gehad. Het verantwoordingsorgaan is verheugd met de benoeming van de heer Kerstens als nieuw lid per mei 2017.

Adviesrecht

Het verantwoordingsorgaan heeft een adviesrecht ten aanzien van:

- het beleid inzake beloningen;
- de vorm en inrichting van het intern toezicht;
- de profielschets voor leden van de Raad van Toezicht;
- het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid;

- gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het fonds of de overname van verplichtingen door het fonds;
- liquidatie, fusie of splitsing van het fonds;
- het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst;
- het omzetten van het pensioenfonds in een andere rechtsvorm, bedoeld in artikel 18 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en
- de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten.

In 2017 heeft het verantwoordingsorgaan een positief advies gegeven aan het bestuur over:

- Het communicatiebeleidsplan 2018-2020,
- het beloningsbeleid,
- het jaarverslag over 2016,
- het sluiten van een uitvoeringsovereenkomst met een vrijwillig aangesloten werkgever en
- de samenstelling van de premie en de hoogte van de premiecomponenten voor 2018.

Er zijn in 2017 geen afwijzende adviezen gegeven door het verantwoordingsorgaan.

Opleiding

In 2015 volgde het verantwoordingsorgaan een sessie om meer inzage te krijgen in het kennisniveau van de leden en de aanwezige hiaten. In 2016 en 2017 is invulling aan de hiaten gegeven met een inhoudelijke kennissessie over diverse financiële onderwerpen zoals de ABTN, het herstelplan en de haalbaarheidstoets.

Rapport raad van toezicht

Het verantwoordingsorgaan heeft kennis genomen van het rapport van de raad van toezicht en de mondelinge toelichting hierop van de leden van de raad van toezicht op 15 mei 2018. Het verantwoordingsorgaan herkent zich in het positieve beeld, onderschrijft de aanbevelingen aan het bestuur en heeft het rapport in zijn oordeelsvorming meegenomen.

Beleidsdoelstellingen 2017

In het rapport over 2015 deed de raad van toezicht de aanbeveling aan het verantwoordingsorgaan om beleidsdoelstellingen te formuleren. Het verantwoordingsorgaan heeft deze aanbeveling ter harte genomen en beleidsdoelstellingen voor 2017 geformuleerd. In maart 2018 zijn deze doelstellingen geëvalueerd:

1. Transitie pensioenadministratie: Nauw betrokken zijn bij het transitieproces en aanbevelingen aan het bestuur doen ten aanzien van de gevolgen voor de dagelijkse praktijk.

Het verantwoordingsorgaan is van mening dat het bestuur in 2017 heel transparant is geweest over het verloop van de transitie. Het verantwoordingsorgaan heeft daar waar mogelijk aanbevelingen gedaan, zowel aan het bestuur als aan AGH.

2. Het crisisplan: De beschikbare maatregelen waarvan korten de belangrijkste is. Evenwichtigheid van het bestuursbeleid als maatregelen nodig blijken. Per welke datum gaat het fonds de maatregelen inzetten? De ontwikkeling van de dekkingsgraad is een belangrijk item in media.

Het verantwoordingsorgaan is blij dat het verlagen van pensioenen in 2017 niet nodig was. De financiële situatie is voortdurend gevolgd.

3. De toekomst van het pensioenfonds: Hoe ziet de pensioenregeling er over 10 jaar uit? Hoe wordt de pensioentoezegging vorm gegeven? Ontwikkelingen politiek, ontwikkeling sociale partners, gevolgen voor deelnemers en branche. Gevolgen voor loongebouw. Hoe zeker en hoe hoog is het pensioen en wat kost dat?
Het verantwoordingsorgaan heeft de plannen van de overheid in 2017 gemonitord en wil dit in 2018 blijven monitoren.

4. Het premiebeleid: Keuze tussen versoberen regeling en verhogen premie. Draagt de premie bij aan een financieel herstel en is de premie kostendekkend?

Het verantwoordingsorgaan is positief over de aanvullende premiemarge van 0,7% in 2017 en 2018. De premie levert hierdoor een minder negatieve bijdrage aan het herstel en is kostendekkend. Dit beleidspunt wordt voortgezet in 2018.

5. Het communicatiebeleid: Met name als korten nodig blijkt. Sluit beleid aan bij de actuele ontwikkelingen?
Het verlagen van de pensioenen was in 2017 niet nodig. De actuele ontwikkelingen worden gevolgd en het communicatiebeleid is hier eind 2017 op getoetst.

Beleidsdoelstellingen 2018

Het verantwoordingsorgaan heeft de volgende vijf beleidsdoelstellingen benoemd voor 2018:

1. Transitie pensioenadministratie: Nauw betrokken zijn bij het transitieproces. Aanbevelingen aan het bestuur en de pensioenuitvoerder doen ten aanzien van de afwikkeling van de transitie in de dagelijkse praktijk.
2. Financiële crisis: De beschikbare maatregelen monitoren waarvan het verlagen van de pensioenen de belangrijkste maatregel is. Evenwichtigheid van het bestuursbeleid als maatregelen nodig blijken.
3. De toekomst van het pensioenfonds: Hoe ziet de pensioenregeling er over 10 jaar uit? Hoe wordt de pensioentoezegging vorm gegeven? Ontwikkelingen in de politiek, bij de sociale partners, en gevolgen voor deelnemers en branche volgen. Het creëren van een gelijkjer speelveld in de branche (met name in relatie tot zelfstandigen zonder personeel).
4. Het premiebeleid. Betrokken zijn bij de keuze tussen versoberen van de regeling en verhogen van de premie. Draagt de premie bij aan het financieel herstel en is de premie kostendekkend?
5. Het communicatiebeleid. Advies geven aan bestuur en uitvoerder. Met name als een verlaging nodig blijkt. Toetsen of het beleid aansluit bij de actuele ontwikkelingen.

Bevindingen

Het verantwoordingsorgaan heeft op grond van de gesprekken met het bestuur en de beoordeelde documentatie de volgende bevindingen over het verslagjaar 2017:

Financiële herstel van het pensioenfonds

Het verantwoordingsorgaan realiseert zich dat het pensioenfonds een "groen fonds" is met veel jonge deelnemers. De lage rentestand belemmert het financiële herstel van het pensioenfonds. Het verantwoordingsorgaan heeft zorgen over een tijdig financieel herstel van het pensioenfonds en over de evenwichtigheid van de belangen gedurende de periode van herstel.

Premiebeleid

Het verantwoordingsorgaan is blij dat de sociale partners ook in 2018 bovenop de kostendekkende premie een aanvullende premie heffen. De premie bleef in 2018 9,0% van het salaris bij een gelijkblijvend opbouwpercentage van 0,81%. De premie leverde hierdoor een minder negatieve bijdrage aan het herstel. Het verantwoordingsorgaan betreurt dat de premie nog steeds geen positieve bijdrage levert aan het financieel herstel van het pensioenfonds.

Toeslagbeleid

De financiële situatie van het pensioenfonds geeft al jaren geen mogelijkheid om de pensioenen te verhogen. Naar de toekomst toe is er pas vanaf 2024 weer zicht op toeslagverlening. Het verantwoordingsorgaan vraagt het bestuur open, realistisch en tijdig naar de deelnemers en pensioengerechtigden te communiceren over het verhogen of verlagen van de pensioenen.

Beleggingsbeleid

Het verantwoordingsorgaan realiseert zich dat de beleggingsopbrengsten belangrijk zijn voor het financiële herstel van het pensioenfonds. Het beleggingsbeleid heeft in 2017 een kleine positieve bijdrage geleverd aan de financiële situatie. Het behaalde rendement was hoger dan de benchmark.

Beloningsbeleid

Het verantwoordingsorgaan is tevreden over het besluit van het bestuur om de beloningen van de fondsorganen niet te verhogen per 2018. Het verantwoordingsorgaan is van mening dat de mogelijkheid om driejaarlijkse een verhoging toe te passen een beheerst beleid is. Het is goed dat er een toetsmoment wordt ingebouwd en de verhoging niet automatisch plaatsvindt.

Risicobeleid

Het verantwoordingsorgaan moedigt het bestuur aan de risico's mee te wegen in haar beleid en besluiten.

Communicatiebeleid

In 2017 was het bestuur goed voorbereid op een mogelijke verlaging van de pensioenen met een speciaal communicatieplan over korten. Het verantwoordingsorgaan is blij dat korten niet nodig was, en vraagt het bestuur realistische verwachtingen te communiceren aan deelnemers en pensioengerechtigden over het verhogen of verlagen van de pensioenen. De communicatie met werkgevers stond in 2017 in het teken van de transitie van de pensioenadministratie. Het verantwoordingsorgaan ziet dat ook in 2018 communicatie nodig is met werkgevers over de veranderingen in de pensioenuitvoering.

Oordeel

Op grond van voorgaande bevindingen komt het verantwoordingsorgaan van Stichting Bedrijfstakpensioenfondsvoor het Kappersbedrijf tot het oordeel dat:

- het bestuur voldoende informatie aan het verantwoordingsorgaan heeft verstrekt om zich een oordeel te vormen;
- het handelen van het bestuur in 2017 in overeenstemming is geweest met de statuten en reglementen;
- het bestuur in 2017 een consistent beleid heeft gevoerd, waarbij het bestuur zich heeft ingezet om de belangen van alle betrokkenen evenwichtig af te wegen;
- het bestuur actief en besluitvaardig opereert, in het bijzonder ten aanzien van de transitie en het financieel herstel.

Situatie fonds begin 2018

Gezien de financiële situatie was het pensioenfonds verplicht om het herstelplan begin 2018 te actualiseren. Hieruit is gebleken dat dat herstel tot de vereiste dekkinggraad kan worden gehaald binnen de wettelijke hersteltermijn van 10 jaar door pas vanaf 2024 (gedeeltelijk) te indexeren. Of het ook haalbaar is om aan het einde van de vijf jaarstermijn in 2021 op de minimaal vereiste dekkinggraad te komen, is nog onzeker. Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur de belangen van alle belanghebbenden (actieven, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers) in ogenschouw te nemen wanneer maatregelen noodzakelijk blijken.

Het verantwoordingsorgaan is bezorgd over de premie-inning en gegevensinwinning bij werkgevers door de nieuwe pensioenuitvoerder. Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur om de werkgevers en administratiekantoren via meerdere kanalen te benaderen om hen tot actie te dwingen. Het verantwoordingsorgaan is hierbij geen voorstander van het nu opleggen van boetes aan werkgevers.

Woerden, 12 juni 2018

Namens het Verantwoordingsorgaan van Stichting Bedrijfstakpensioenfondsvoor het Kappersbedrijf

De heer C.B. de Groot

De heer R.L. van Uden

De heer J. Kerstens

11.4 Reactie bestuur

Met dank voor de uitgesproken waardering en het positieve oordeel heeft het bestuur kennis genomen van het verslag van het verantwoordingsorgaan. De evaluatie van de beleidsdoelstellingen 2017 van het verantwoordingsorgaan en de formulering van de beleidsdoelstellingen 2018 zijn voor het bestuur zeer herkenbaar. Het bestuur zal daar waar mogelijk een bijdrage aan deze doelstellingen leveren.

Het bestuur deelt de zorgen die het verantwoordingsorgaan uitspreekt over het tijdig kunnen realiseren van financieel herstel om daarmee een verlaging van de pensioenen te voorkomen. Over de evenwichtigheid en de toekomst van de pensioenregeling onderhoudt het bestuur nauw contact met de sociale partners.

Het bestuur waardeert de betrokkenheid van het verantwoordingsorgaan bij de transitie van de pensioenuitvoering. De aanbeveling ten aanzien van de premie-inning en gegevensinwinning bij werkgevers wordt ter harte genomen en het bestuur zal het verantwoordingsorgaan voortdurend blijven betrekken bij de ontwikkelingen.

Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor zijn inzet en betrokkenheid in 2017 en spreekt de verwachting uit dat de constructieve samenwerking in 2018 wordt voortgezet.

12 Ondertekening bestuur

Hoofdstuk 1 tot en met 11 betreft het bestuursverslag. In de in hoofdstuk 13 opgenomen jaarrekening staan de financiële gegevens over het boekjaar 2017 vermeld. In hoofdstuk 14 staan de overige gegevens.

namens het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf,

Woerden, 12 juni 2018

H. Roeten
Bestuurslid

C.Th. de Wuffel
Werkgeversvoorzitter

K. Boekhorst
Bestuurslid

G.E. van de Kuilen
Bestuurslid

G.L. Sirks
Bestuurslid

E.P. de Vries
Bestuurslid

13 Jaarrekening

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf de jaarrekening over boekjaar 2017 eindigend op 31 december 2017. In hoofdstuk 14 'Overige gegevens' volgen de verklaringen van de certificerend actuaris en onafhankelijk controlerend accountant van het pensioenfonds.

De in dit hoofdstuk vermelde bedragen zijn in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

13.1 BALANS PER 31 DECEMBER

(na voorgestelde bestemming van het saldo van baten en lasten)

(x € 1.000)

	2017	2016
ACTIVA		
Beleggingen voor risico pensioenfonds (1)		
Vastgoedbeleggingen	82.999	70.700
Aandelen	247.482	270.466
Vastrentende waarden	473.882	433.119
Beleggingen met betrekking tot VPL	-11.120	-10.737
	<u>793.243</u>	<u>763.548</u>
Beleggingen VPL (2)	11.120	10.737
Vorderingen en overlopende activa (3)	2.102	1.846
Overige activa (4)	2.059	1.064
	<u>808.524</u>	<u>777.195</u>
PASSIVA		
Stichtingskapitaal en reserves (5)	-34.710	-50.306
Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds (6)	831.195	816.068
Langlopende schulden (uit hoofde van VPL) (7)	11.120	10.737
Overige schulden en overlopende passiva (8)		
Overige schulden en overlopende passiva	919	696
	<u>808.524</u>	<u>777.195</u>

(*) De nummering verwijst naar de toelichting

	2017	2016
Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)		
Actuele dekkingsgraad	95,8	93,8
Beleidsdekkingsgraad	95,8	92,6

13.2 STAAT VAN BATEN EN LASTEN

(x € 1.000)

	2017	2016
BATEN		
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds (van werkgevers en werknemers) (9)		
Premiebijdragen werkgevers	29.900	27.645
Inkoopsom toekenning VPL aanspraken	398	222
	30.298	27.867
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds (10)	9.732	89.789
Overige baten (11)	23	6
	40.053	117.662
LASTEN		
Pensioenuitkeringen (12)	5.767	5.443
Pensioenuitvoeringskosten (13)	3.531	2.852
Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds (14)		
Pensioenopbouw	31.229	26.621
Rentetoevoeging	-1.794	-410
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-4.992	-4.645
Wijziging marktrente	-9.731	104.324
Wijziging actuariële uitgangspunten	-	14.676
Korting van aanspraken en rechten	-5	2
Inkoop uit hoofde van VPL-regeling	379	212
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-	-35
Overige wijzigingen	41	18
	15.127	140.763
Saldo overdrachten van rechten voor risico pensioenfonds (15)	-	33
Overige lasten (16)	32	149
(*) De nummering verwijst naar de toelichting		
	24.457	149.240
Saldo van baten en lasten	15.596	-31.578

	2017	2016
Bestemming van het saldo van baten en lasten		
Beleggingsreserve	5.323	17.570
Beleidsreserve	10.273	-49.148
	<u>15.596</u>	<u>-31.578</u>

13.3 KASSTROOMOVERZICHT

(x € 1.000)

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2017	2016
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premiebijdragen voor risico pensioenfonds	30.311	28.377
Betaalde pensioenuitkeringen	-5.785	-5.404
Betaalde waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds	-5	-78
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-3.316	-2.837
Diverse ontvangsten en uitgaven	-10	-145
	<u>21.195</u>	<u>19.913</u>
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Ontvangen inzake verkopen beleggingen	65.239	135.415
Betaald inzake aankopen beleggingen	-94.529	-186.849
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	9.550	9.342
Overige ontvangsten en uitgaven inzake beleggingen	526	23.597
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-986	-1.230
	<u>-20.200</u>	<u>-19.725</u>
Mutatie liquide middelen	<u>995</u>	<u>188</u>
Samenstelling geldmiddelen		
	2017	2016
Liquide middelen per 1 januari	1.064	876
Mutatie liquide middelen	995	188
Liquide middelen per 31 december	<u>2.059</u>	<u>1.064</u>

De liquide middelen worden toegelicht onder punt 4 van de toelichting op de balans.

13.4 ALGEMENE TOELICHTING

Inleiding

Het doel van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf, ingeschreven in het handelsregister onder nummer 41178953, statutair gevestigd te Utrecht (hierna het 'pensioenfonds') is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota.

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf is statutair gevestigd in Utrecht.
Adresgegevens: Stationsweg 1, 3445 AA WOERDEN

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving in het bijzonder Richtlijn 610.

De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Het bestuur heeft op 12 juni 2018 de jaarrekening vastgesteld.

Vergelijking voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar.

Continuïteit

De jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

ALGEMENE GRONDSLAGEN

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen, e.d. worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en de presentatie valuta van het pensioenfonds.

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum.

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
CHF	1,17	1,07
DKK	7,45	7,44
GBP	0,89	0,85
HKD	9,39	8,18
NOK	9,82	9,08

SEK	9,83	9,58
USD	1,20	1,05

SPECIFIEKE GRONDSLAGEN

Beleggingen voor risico pensioenfond

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, slechts indien de reële waarde van beleggingen niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Overlopende activa en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen reële waarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

Participaties in beleggingspools en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen (look-through benadering). Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van reële waarde.

Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie. Beleggingen voor risico pensioenfondsen en beleggingen inzake VPL worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Financiële instrumenten worden gebruikt ter afdekking van beleggingsrisico's en het realiseren van het vastgelegde beleggingsbeleid. De derivatenposities zijn opgenomen als een afzonderlijke beleggingscategorie. Derivaten die deel uitmaken van een beleggingsfonds zijn opgenomen in de beleggingscategorie waarin dit beleggingsfonds is gerubriceerd.

Reële waarde

De beleggingen van het pensioenfonds worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Voor een deel van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Derivaten worden gewaardeerd door gebruik te maken van netto contante waardeberekeningen. Bepaalde instrumenten, zoals participaties in beleggingsfondsen worden gewaardeerd door gebruik te maken van de intrinsieke waarde. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Slechts indien de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Voor financiële instrumenten zoals beleggingsvorderingen en -schulden geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Vastgoedbeleggingen

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen de reële waarde. De reële waarde wordt gebaseerd op taxatiewaarde. De taxaties worden verricht door onafhankelijke deskundigen. Indien daartoe aanleiding is, wordt bij de waardering rekening gehouden met de feitelijke verhuursituatie en/of renovatieactiviteiten. Resultaten door wijziging in reële waarde worden in de staat van baten en lasten verantwoord.

Beursgenoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de beurskoers per balansdatum. Niet-beursgenoteerde beleggingen in vastgoedfondsen worden gewaardeerd op het aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen. Indien de waarderingsgrondslagen van vastgoedfondsen afwijken, wordt de waardering zo mogelijk aangepast aan de waarderingsgrondslagen van het pensioenfonds.

Aandelen

Aandelen, waaronder tevens converteerbare obligaties zijn begrepen, worden gewaardeerd tegen reële waarde. Van beursgenoteerde aandelen is dit de beurswaarde. Voor niet-beursgenoteerde participaties in aandelenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde inclusief opgelopen rente. Van beurs genoteerde vastrentende waarden is dit de beurswaarde per balansdatum. Voor niet-beurs genoteerde participaties in vastrentende waardenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Obligatiefondsen

Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen die beleggen in obligaties worden gewaardeerd op het aandeel in de nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds.

Hypotheke

Participaties in beleggingsfondsen die beleggen in hypothecaire leningen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde is berekend door middel van de "discounted cash flow"-methode (hierna: DCF-model). Bij de reële waarde berekening is uitgegaan van een aantal parameters c.q. veronderstellingen met betrekking tot de disconteringsvoet en de verwachte kasstroom. De disconteringsvoet bestaat uit een basisrente gelijk aan de euroswapcurve plus opslagen voor type onderpand, soort financiering, en risicocategorie. De verwachte kasstroom is de te ontvangen rente en aflossing op basis van het gewogen gemiddelde moment van ontvangst inclusief vervroegd aflossingsrisico. De gehanteerde parameters in het DCF-model zijn ultimo boekjaar geactualiseerd.

Leningen op schuldbekentenissen

De leningen op schuldbekentenissen worden gewaardeerd tegen reële waarde, te weten geamortiseerde kostprijs.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen.

Derivaatcontracten met een negatieve waarde worden in de balans onder de overige schulden en overlopende passiva verantwoord.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering hiervan geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Securities lending

Het pensioenfonds participeert niet direct in securities lending. Binnen de beleggingspools kan sprake zijn van securities lending.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Onder overige activa worden onder meer liquide middelen opgenomen voor zover dit onmiddellijk opeisbare banktegoeden betreft. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen. In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit financieel toetsingskader (FTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek als het surplusvermogen.

Beleidsreserve

De Beleidsreserve is gelijk aan de totale reserve onder aftrek van de beleggingsreserve.

Beleggingsreserve

De beleggingsreserve wordt aangehouden als buffer voor neerwaartse koersfluctuaties van beleggingen. De omvang van deze reserve is gelijk aan het Vereist Eigen Vermogen aan de hand van de standaardtoets van DNB.

Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds wordt gewaardeerd tegen reële waarde conform de grondslagen van het fonds. De reële waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toeslag)toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is uitgegaan van het op de balansdatum geldende actuariële en bedrijfstechnische nota (Abtn) en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of op de opgebouwde pensioenaanspraken toeslagverlening kan worden toegepast. Alle per balansdatum bestaande toeslagbesluiten (ook voor toeslagbesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van de toekomstige opbouw waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2017:

Overlevingstafels

Prognosetafel AG2016 waarbij de sterftetekansen is vermenigvuldigd met een leeftijdsafhankelijke factor die zijn gebaseerd op de ervaringssterfte van het pensioenfonds, waarbij de sterftetekansen is vermenigvuldigd met een factor om het verschil tussen de ervaringssterfte van het fonds en de algehele sterfte in de generatietafel tot uitdrukking te brengen.

Partnerfrequentie

Voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor nog niet ingegane nabestaandenpensioenen wordt een partnerfrequentie volgens de sterftetafel GBM/V 1985-1990 gehanteerd, met uitzondering van de leeftijden 60 tot en met 67. Voor deze leeftijden wordt 100% gehanteerd. Na de pensionering neemt de gehuwdheid af met de verwachte sterftetekansen van de partner.

Leeftijdsverschil man-vrouw

Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw.

Voorziening voor uitgesteld wezenpensioen

De lasten van nog niet ingegaan wezenpensioen zijn gesteld op 5% van de lasten van het nog niet ingegaan partnerpensioen tot 65 jaar; bij de vaststelling van de lasten van ingegaan wezenpensioen wordt verondersteld dat het pensioen moet worden uitgekeerd tot de 18-jarige leeftijd, waarbij geen rekening wordt gehouden met sterftetekansen.

Voorziening voor toekomstige excassokosten

Kostenopslag ter grootte van 3% van de technische voorziening in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.

Voorziening voor toekomstige pensioenopbouw arbeidsgeschikten

Voor (gewezen) deelnemers wordt 95% van de contante waarde van de toekomstige opbouw gereserveerd.

IBNR

Een voorziening voor het risico van premievrijstelling van zieke deelnemers die in de WIA terecht kunnen komen, wordt berekend door de invaliditeitsopslag uit de premie van de afgelopen twee jaar te nemen.

Onvindbaren

Niet opgevraagd pensioen: Voor pensioen dat nog niet is ingegaan omdat de deelnemer onvindbaar is of niet reageert wordt de reservering 5 jaar volledig in stand gehouden en vervolgens in 10 jaar lineair afgeschreven tot nihil.

Langlopende schulden (uit hoofde van VPL)

De VPL overgangsregelingen zijn door CAO partijen vastgesteld en opgenomen in het pensioenreglement. De overgangsregelingen worden uitgevoerd door het pensioenfonds. De langlopende schuld betreft de gefactureerde premies voor de overgangsregelingen. Hieraan wordt het rendement toegevoegd, de inkoop van de extra pensioenaanspraken wordt onttrokken aan deze schuld. De verwerking van de VPL regeling vindt op de hiervoor beschreven wijze plaats teneinde vermenging van pensioenvermogen met VPL-gelden tegen te gaan.

De jaarlijks aan de langlopende schuld toe te voegen premie (dotatie) is ongewijzigd en bedraagt 0,2% van de pensioengrondslagsom. Het toe te kennen rendement is gelijk aan gemiddelde beleggingsrendement van het pensioenfonds over het betreffende kalenderjaar (zowel positief als negatief). De inkoop van aanspraken vindt plaats conform de wijze van inkoop voor de basisregeling. Financiering van deze inkoop vindt plaats door onttrekking uit de langlopende schuld.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden en minus de langlopende schulden uit hoofde van VPL te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen.

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

De premiebaten in het boekjaar zijn gebaseerd op de definitieve loonsomopgaven van de werkgevers. Voor een beperkt aantal werkgevers, zijn de premiebaten gebaseerd op voorlopige loonsomopgaven.

Onder premiebijdragen risico pensioenfonds is separaat opgenomen de hoogte van de inkoop(som)(men) inzake ingekochte pensioenaanspraken uit hoofde van VPL.

Beleggingsresultaten

De beleggingsresultaten voor beleggingen voor risico pensioenfonds en beleggingen inzake VPL worden op dezelfde wijze vastgesteld. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen, e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo boekjaar berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de technische voorzieningen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorzieningen betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

Jaarlijks wordt 3% van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van de pensioenuitvoeringskosten. Daarnaast valt 3% van de uitkeringen, afkopen en uitgaande waardeoverdrachten vrij uit de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten (excassokosten).

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt hieronder verantwoord.

Inkoop uit hoofde van VPL-regeling

De inkoop van aanspraken vindt plaats op basis van de grondslagen van de basisregeling met een opslag ter grootte van de beleidsdekkingsgraad ultimo vorig jaar, minimaal gelijk aan het MVEV en maximaal het VEV (strategisch).

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Overige wijzigingen

De onder deze post opgenomen mutaties van de voorziening hebben betrekking op de kanssystemen.

Saldo overdrachten van rechten voor risico pensioenfonds

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

GRONDSLAGEN KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is opgesteld overeenkomstig de directe methode. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioen- en beleggingsactiviteiten.

13.5 TOELICHTING OP DE BALANS

(x € 1.000)

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico pensioenfonds

Verloopoverzicht per beleggingscategorie

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2017	70.700	270.466	433.119	-	-	774.285
Aankopen	6.670	13.215	74.636	8	-	94.529
Verkopen	-346	-57.035	-7.850	-8	-	-65.239
Overige mutaties	-239	-71	-31	-	-185	-526
Waardemutaties	6.214	20.907	-25.992	-	185	1.314
Stand per 31 december 2017	82.999	247.482	473.882	-	-	804.363

Beleggingen met betrekking tot VPL

						-11.120
						793.243

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2016	47.249	193.356	398.561	2	24.299	663.467
Aankopen	56.503	69.332	61.014	-	-	186.849
Verkopen	-38.564	-14.469	-82.345	-37	-	-135.415
Overige mutaties	46	210	572	-	-24.425	-23.597
Waardemutaties	5.466	22.037	55.317	35	126	82.981
Stand per 31 december 2016	70.700	270.466	433.119	-	-	774.285

Beleggingen met betrekking tot VPL

						-10.737
						763.548

Derivaten met een negatieve waarde zijn verantwoord onder de overige schulden en overlopende passiva. Zowel in 2017 als 2016 is dit niet van toepassing.

Mutaties beleggingen

De overige mutaties hebben o.a. betrekking op mutaties liquide middelen vallend onder beheer van de vermogensbeheerder inclusief af te handelen beleggingstransacties.

Securities lending

Het fonds heeft geen actief securities lending programma. Het fonds heeft tevens geen directe rente of valuta derivaten in de portefeuille. Hierdoor is tevens geen sprake van collateral.

Premie bijdragende ondernemingen

Er wordt niet belegd in premie bijdragende ondernemingen.

Reële waarde

De waardering van de beleggingen vindt plaats tegen reële waarde. Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het pensioenfonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de meerderheid van de beleggingen van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten.

- ┆ Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld aan een effectenbeurs of betreffen liquide middelen. Hieronder vallen aandelen, obligaties, onderpanden en banktegoeden.
- ┆ Onafhankelijke taxaties worden toegepast voor de waardering van onroerend goed in bezit van het pensioenfonds. Alle vastgoedobjecten worden jaarlijks getaxeerd door externe taxateurs waarvan de onafhankelijkheid ten opzichte van de waardering onbetwist is. De juistheid en volledigheid van de gebruikte informatie voor de taxatie wordt gecontroleerd.
- ┆ De netto contante waarde methode wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen contant te maken op basis van de geldende markttrente. In de waardering is rekening gehouden met het oninbaarheidsrisico.
- ┆ Andere methode: marktwaardebepaling niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden. Hieronder vallen de equity linked swaptions en inflations swaps, swaptions, options OTC en de deelnemingen.

Gehanteerde waarderingssystematiek op basis van Richtlijn 290

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2017					
Vastgoedbeleggingen	2.427	-	-	80.572	82.999
Aandelen	98.912	-	-	148.570	247.482
Vastrentende waarden	158.021	-	-	315.861	473.882
Totaal	<u>259.360</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>545.003</u>	<u>804.363</u>
	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2016					
Vastgoedbeleggingen	2.709	-	-	67.991	70.700
Aandelen	185.798	-	-	84.668	270.466
Vastrentende waarden	156.894	-	-	276.225	433.119
Totaal	<u>345.401</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>428.884</u>	<u>774.285</u>

Schatting van reële waarde

Vastgoed

Het deel van de waarde aan vastgoedbeleggingen dat is opgenomen op basis van waarderingmodellen en -technieken betreft zowel direct als indirect vastgoed. Zoals bij de grondslagen staat vermeld is de waarde gebaseerd op de taxatiewaarde. De eerste waardering is verkrijgingsprijs inclusief transactiekosten. Deze taxaties worden verricht door verscheidene externe erkende taxateurs. Iedere externe taxateur hanteert, binnen de algemene richtlijnen zoals binnen de branche gelden, eigen uitgangspunten. De richtlijnen binnen de branche geven aan dat voor de waardebepaling in dit geval moet worden uitgegaan van de verkoopwaarde van een object met als doelstelling om met het object huurinkomsten te genereren. Als basis wordt hiervoor een contante waardeberekening gebruikt van de toekomstige kasstromen.

Aandelen

Van de belegde waarde in aandelen staat de waarde van private equity beleggingen en aandelenfondsen opgenomen als vastgesteld op basis van 'waarderingmodellen en -technieken'.

Private equity beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde. Deze waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-of-fund-managers, eventueel gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum. Daarnaast wordt bij de waardering rekening gehouden met eventuele negatieve gevolgen van materiële gebeurtenissen in het verslagjaar na ontvangst van deze rapportages. De managers bepalen de intrinsieke waarde op basis van lokale wet- en regelgeving.

Vastrentende waarden

Het deel van de vastrentende waarden waarvan de reële waarde op basis van schatting wordt vastgesteld, betreft leningen op schuldbekentenis en hypotheek. De berekeningsgrondslag staat vermeld in de algemene toelichting op de grondslagen.

Vastgoedbeleggingen

De vastgoedbeleggingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	31-12-2017	31-12-2016
Specificatie naar soort:		
Indirect vastgoed	81.922	69.385
Beleggingsdebiteuren	1.303	1.245
Beleggingscrediteuren	-275	-20
Liquide middelen	49	90
	<u>82.999</u>	<u>70.700</u>

Aandelen

De aandelen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Specificatie naar soort:		
Beursgenoteerde aandelen	98.189	99.055
Aandelenbeleggingsfondsen	148.570	170.616
Beleggingsdebiteuren	105	94
Beleggingscrediteuren	-45	-
Liquide middelen	663	701
	<u>247.482</u>	<u>270.466</u>

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Specificatie naar soort:		
Staatsobligaties	274.800	236.606
Hypotheken	76.374	70.297
Bedrijfsobligaties (Credit funds)	124.505	127.160
Beleggingsdebiteuren	1.141	1.172
Liquide middelen	-2.938	-2.116
	<u>473.882</u>	<u>433.119</u>

2. Beleggingen VPL

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Beleggingen met betrekking tot VPL	<u>11.120</u>	<u>10.737</u>

3. Vorderingen en overlopende activa

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Vorderingen op werkgevers	435	485
Nog te factureren premie	1.657	1.339
Overige vorderingen	10	22
	<u>2.102</u>	<u>1.846</u>

In 2017 is een bedrag van € 94 onttrokken van de voorziening (2016: onttrokken € 32). Er werd een bedrag van € 119 aan premies over voorgaande jaren als oninbaar afgeschreven (2016: € 117).

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

De post vorderingen op werkgevers bestaat uit openstaande debiteuren ad € 932 en een voorziening dubieuze debiteren ad € 497 per saldo € 435.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

4. Overige activa

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
ING betaalrekening	<u>2.059</u>	<u>1.064</u>

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerder zijn onder de overige beleggingen opgenomen.

Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

PASSIVA

5. Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

	Beleggings- reserve	Beleidsreserve	Totaal
Stand per 1 januari 2017	159.222	-209.528	-50.306
Uit bestemming saldo van baten en lasten	5.323	10.273	15.596
Stand per 31 december 2017	164.545	-199.255	-34.710

De AOP-reserve is op 1 januari 2015 opgeheven en overgeheveld naar de Beleidsreserve.

	Beleggings- reserve	Beleidsreserve	Totaal
Stand per 1 januari 2016	141.652	-160.380	-18.728
Uit bestemming saldo van baten en lasten	17.570	-49.148	-31.578
Stand per 31 december 2016	159.222	-209.528	-50.306

	31-12-2017	In %	31-12-2016	In %
--	------------	------	------------	------

Solvabiliteit

Pensioenvermogen	796.485	95,8	765.762	93,8
Af: technische voorzieningen	831.195	100,0	816.068	100,0
Eigen vermogen	-34.710	-4,2	-50.306	-6,2
Af: vereist eigen vermogen	164.545	19,8	159.222	19,5
Vrij vermogen	-199.255	-24,0	-209.528	-25,7
Minimaal vereist eigen vermogen	40.799	4,9	40.078	4,9
Actuele dekkinggraad		95,8		93,8
Beleidsdekkinggraad		95,8		92,6

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het pensioenfonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het pensioenfonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting 'Risicobeheer en derivaten'.

De dekkingsgraad is als volgt berekend: (totale activa -/- schulden) / technische voorzieningen * 100%.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden.

De solvabiliteit van het pensioenfonds is niet toereikend. Er is zowel sprake van een reservetekort als van een dekkingstekort.

Uit de actualisatie van het herstelplan per 1 januari 2017 bleek dat het pensioenfonds zonder het verlagen van de pensioenen, binnen de maximale hersteltermijn van 10 jaar, kon herstellen. Het beleggingsrendement, het gedeeltelijk niet indexerende en de aanvullende marge van 0,7% bovenop de feitelijke premie zorgen voor dit herstel. Het herstelplan werd op 19 mei 2017 goedgekeurd door DNB.

Per 1 januari 2018 werd opnieuw een geactualiseerd herstelplan opgesteld. Ook ditmaal bleek dat het pensioenfonds zonder het verlagen van de pensioenen, binnen de maximale hersteltermijn van 10 jaar kan herstellen. Het beleggingsrendement, de aanvullende marge van 0,7% bovenop de feitelijke premie en het gedeeltelijk niet indexerende verhoging van de pensioenleeftijd naar 68 jaar zorgen voor een tijdig herstel. Het herstelplan werd op 18 mei 2018 goedgekeurd door DNB.

Ondanks dat het verlagen van de pensioenen in 2017 en 2018 niet nodig was, maakt het bestuur zich zorgen over toekomstige verlagingen. Een kleine daling van de rente of een tegenvaller op financiële markten kan al leiden tot kortingen. Als de financiële situatie niet voldoende verbetert, is het pensioenfonds eind 2020 vijf jaar in dekkingstekort. Als de dekkingsgraad op dat moment niet ten minste gelijk is aan de minimaal vereiste dekkingsgraad (ultimo 2017: 104,9%) moet het verschil direct verrekend worden door een onvoorwaardelijke verlaging van de pensioenen (die kan worden gespreid over enkele jaren indien de verlaging groter dan 3% is)..

Uit de analyse in paragraaf 5.2.1 blijkt dat de daling van de UFR in 2017 een drukkend effect heeft gehad op de dekkingsgraad van het pensioenfonds. Ook de komende jaren zal de UFR naar alle waarschijnlijkheid blijven dalen. De UFR wordt immers berekend als een voortschrijdend gemiddelde over 120 maanden van de 20-jaars forward rente. Het is dus bekend welke getallen uit deze berekening wegvallen. De UFR was eind 2016 2,9% en daalde in 2017 naar 2,6%. Bij een constante marktrente zal de UFR eind 2019 gedaald zijn naar 2,1%. In de herstelplannen, waarin wordt gerekend met een voorgeschreven scenario voor de rente, wordt met deze ontwikkeling geen rekening gehouden. Het bestuur heeft dan ook een eigen analyse laten maken. Hierin is met verschillende scenario's voor de marktrente gerekend en daar is de UFR van afgeleid. Op grond van deze analyses houdt het bestuur er rekening mee dat een korting eind 2020 zeer waarschijnlijk is en dat die korting al gauw 6% kan bedragen. Tegelijkertijd realiseert het bestuur zich dat financiële markten in de periode tot 2020 nog flinke schommelingen kunnen laten zien. Het is dus zeer wel denkbaar dat er meer of juist helemaal niet gekort wordt.

Het verloop van de actuele dekkingsgraad kan als volgt worden gespecificeerd:

	2017	2016
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	93,8	97,2
Premie	-0,3	-0,3
Uitkeringen	-	-
Toeslagverlening	-	-
Verandering van de rentetermijnstructuur	1,1	-13,0
Rendement op beleggingen	1,4	13,4
Overige oorzaken en kruiseffecten	-0,2	-3,5
Dekkingsgraad per 31 december	<u>95,8</u>	<u>93,8</u>

In 2017 heeft de dekkingsgraad zich ten opzichte van het herstelplan als volgt ontwikkeld:

	Werkelijk 2017	Herstelplan 2017
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	93,8	93,6
Premie	-0,3	-0,4
Verandering van de rentetermijnstructuur	1,1	-
Rendement op beleggingen	1,4	3,2
Overige oorzaken en kruiseffecten	-0,2	-
Dekkingsgraad per 31 december	<u>95,8</u>	<u>96,4</u>

De dekkingsgraad bedroeg op 31 december 2017 95,8% en liep daarmee achter op het herstelplan dat uitgaat van 96,4% op die datum.

De premie heeft meer bijgedragen aan het herstelplan dan verwacht. Dit wordt verklaard doordat in het herstelplan is uitgegaan van een lagere premie dan de werkelijke premie.

In het herstelplan is er geen rekening gehouden met verandering van de rentetermijnstructuur, de werkelijke verandering van de rentetermijnstructuur was 1,1%.

In het herstelplan is uitgegaan van een rendement op de beleggingen van 3,2%. Het werkelijke rendement op beleggingen inclusief renteafdekking bedroeg 1,4%.

6. Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

	31-12-2017	31-12-2016
Specificatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds:		
Basisregeling	817.807	803.099
AOP	43	46
Premievrijstelling/IBNR	13.345	12.923
	<u>831.195</u>	<u>816.068</u>

Mutatieoverzicht technische voorzieningen

	2017	2016
Stand per 1 januari	816.068	675.305
Pensioenopbouw	31.229	26.621
Rentetoevoeging	-1.794	-410
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-4.992	-4.645
Wijziging marktrente	-9.731	104.324
Wijziging actuariële uitgangspunten	-	14.676
Korting van aanspraken en rechten	-5	2
Inkoop uit hoofde van VPL-regeling	379	212
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-	-35
Overige wijzigingen	41	18
Stand per 31 december	<u>831.195</u>	<u>816.068</u>

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds:

	31-12-2017		31-12-2016	
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Deelnemers	21.943	336.172	21.858	333.856
Gewezen deelnemers	43.495	384.963	41.817	377.599
Pensioengerechtigden	2.911	72.853	2.652	68.254
Overigen	-	13.038	-	12.630
Netto pensioenverplichtingen	<u>68.349</u>	<u>807.026</u>	<u>66.327</u>	<u>792.339</u>
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling	-	24.169	-	23.729
	<u>68.349</u>	<u>831.195</u>	<u>66.327</u>	<u>816.068</u>

Pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 67 jaar. Jaarlijks wordt een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 0,81% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan het loon volgens de Wet financiering sociale verzekeringen tot maximaal het maximumloon Wfsv.

Tevens bestaat er recht op nabestaanden- en wezenpensioen. Deelname aan de regeling is verplicht vanaf de leeftijd van 21 jaar of vanaf datum indiensttreding. Jaarlijks beslist het bestuur van het pensioenfonds de mate waarin de opgebouwde aanspraken worden geïndexeerd. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet kan de pensioenregeling worden gekwalificeerd als een uitkeringsovereenkomst.

Toeslagverlening

In 2017 heeft het bestuur besloten geen toeslagen te verlenen. Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre het de ingegane pensioenen en de opgebouwde pensioenaanspraken verhoogt door het verlenen van een toeslag. Dit is alleen mogelijk voor zover de beschikbare financiële middelen van het pensioenfonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten. Daarnaast moet het bestuur rekening houden met de strikte eisen die het Financieel Toetsingskader (FTK), onderdeel van de Pensioenwet, aan de dekkingsgraad van het pensioenfonds stelt. Het besluit van het bestuur vindt mede plaats op basis van een schriftelijk advies van de actuaaris.

Toeslagen zijn altijd voorwaardelijk. Het bestuur hanteert met ingang van juli 2015 de volgende staffel als leidraad voor toeslagverlening:

- bij een beleidsdekkingsgraad lager dan 110%: geen toeslag;
- bij een beleidsdekkingsgraad gelijk aan of hoger dan 110% maar lager dan de ondergrens toeslagverlening: toeslag naar rato;
- bij een beleidsdekkingsgraad gelijk aan of hoger dan de ondergrens toeslagverlening: toeslag gelijk aan 100% van de toeslagambitie.

Het toeslagenbeleid van het pensioenfonds voorziet niet in onvoorwaardelijke inhaalindexatie. Het bestuur streeft naar jaarlijkse verlening van een toeslag die maximaal gelijk is aan 50% van de stijging van het indexcijfer loonontwikkeling zoals het CBS dit hanteert. De jaarlijkse toeslag wordt in beginsel verleend per 1 oktober. Het CBS gaat uit van het indexcijfer van de regelingslonen van volwassen werknemers in particuliere bedrijven, inclusief bijzondere uitkeringen, over het kalenderjaar voorafgaand aan 1 oktober.

Per 1 oktober 2017 heeft het pensioenfonds de pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen niet verhoogd. In de voorgaande vijf jaren heeft het pensioenfonds de pensioenaanspraken eveneens niet kunnen verhogen. Het pensioenfonds financiert de toeslagen uit overrendementen. Het pensioenfonds houdt geen bestemmingsreserve aan voor toeslagen en berekent geen premie voor de vorming van een dergelijke reserve.

7. Langlopende schulden (uit hoofde van VPL)

	2017	2016
Stand per 1 januari	10.737	9.059
Dotatie inzake premies	679	683
Rendementstoerekening	146	1.304
Toekenning VPL-aanspraken	-398	-222
Kosten VPL	-44	-87
Stand per 31 december	<u>11.120</u>	<u>10.737</u>

8. Overige schulden en overlopende passiva

	31-12-2017	31-12-2016
Belastingen en premies sociale verzekeringen	109	127
Waardeoverdrachten	9	14
Overige schulden	801	555
	<u>919</u>	<u>696</u>

De post overige schulden bevat zowel te betalen vermogensbeheerkosten als administratiekosten. Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Risicobeheer en derivaten

Solvabiliteitsrisico

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de werkgevers en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslag van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De actuele dekkinggraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	Vermogen	Technische voorzieningen	Dekkinggraad %
Stand per 31 december 2016	765.762	816.068	93,8
Mutatie	30.723	15.127	2,0
Stand per 31 december 2017	<u>796.485</u>	<u>831.195</u>	<u>95,8</u>

	31-12-2017	31-12-2016
Het tekort op FTK-grondslagen is als volgt:		
Technische voorzieningen	831.195	816.068
Buffers:		
S1 Renterisico	62.248	56.721
S2 Risico zakelijke waarden	105.000	102.842
S3 Valutarisico	41.121	47.311
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	22.079	19.773
S6 Verzekeringstechnisch risico	36.746	36.486
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
Diversificatie effect	-102.649	-103.911
Totaal S (vereiste buffers)	<u>164.545</u>	<u>159.222</u>
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)	995.740	975.290
Pensioenvermogen (totaal activa - schulden)	<u>796.485</u>	<u>765.762</u>
Tekort/tekort	<u>-199.255</u>	<u>-209.528</u>

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

S1 Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve met 1 procentpunt. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	31-12-2017		31-12-2016	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
Vastrentende waarden (voor derivaten)	473.882	6,4	313.104	4,3
Vastrentende waarden (na derivaten)	473.882	28,1	433.119	11,9
Technische voorzieningen	831.195	31,4	816.068	31,7

Op balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duration-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Op basis van het gevormde beleid wordt het renterisico voor 50% afgedekt. Het afdekken van het renterisico vindt plaats via een zogenoemde Maatwerk LDI Pool. De Maatwerk LDI pool bestaat naast renteswaps uit een onderpandportefeuille met daarin euro staatsleningen.

Het beleid van het pensioenfonds is gericht op het verkleinen van de "duration-mismatch". Dit wordt gerealiseerd door het kopen van meer langlopende obligaties in plaats van aandelen (aandelen hebben per definitie een duration van nul), binnen de portefeuille kortlopende obligaties vervangen door langlopende obligaties of door middel van renteswaps.

Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het pensioenfonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente (bijvoorbeeld Euribor). Hierdoor wordt de "duration-mismatch" verkleind, maar het pensioenfonds wordt wel afhankelijk van de ontwikkeling van de korte rente die het pensioenfonds aan de tegenpartij betaalt. Bij het afsluiten van een swap kunnen dus mismatchrisico's worden afgedekt en worden nieuwe risico's geïntroduceerd die gepaard gaan met dit soort instrumenten (zoals liquiditeit, tegenpartij en juridisch risico).

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2017		31-12-2016	
	In %		In %	
Resterende looptijd < 1 jaar	1.141	0,2	1.175	0,3
Resterende looptijd > 5 jaar	472.741	99,8	431.944	99,7
	<u>473.882</u>	<u>100,0</u>	<u>433.119</u>	<u>100,0</u>

De beleggingsdebiteuren, crediteuren en liquide middelen zijn verwerkt in de categorie 'resterende looptijd < 1 jaar'.

S2 Risico zakelijke waarden

Het risico zakelijke waarden of prijsrisico is het risico van waardeveranderingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardeveranderingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie.

	31-12-2017		31-12-2016	
	In %		In %	
Specificatie vastgoedbeleggingen naar aard:				
Winkels	13.559	16,3	13.072	18,5
Woningen	40.872	49,2	44.755	63,2
Participaties en vastgoedmaatschappijen	27.492	33,1	11.558	16,4
Beleggingsdebiteuren	1.303	1,6	1.245	1,8
Beleggingscrediteuren	-276	-0,3	-20	-
Liquide middelen	49	0,1	90	0,1
	<u>82.999</u>	<u>100,0</u>	<u>70.700</u>	<u>100,0</u>

	31-12-2017		31-12-2016	
	In %		In %	
Specificatie vastgoedbeleggingen naar regio:				
Europe EU	81.851	98,6	69.313	98,0
Europe Non EU	72	0,1	72	0,1
Beleggingsdebiteuren	1.303	1,5	1.245	1,8
Beleggingscrediteuren	-276	-0,3	-20	-
Liquide middelen	49	0,1	90	0,1
	<u>82.999</u>	<u>100,0</u>	<u>70.700</u>	<u>100,0</u>

	31-12-2017		31-12-2016	
	In %		In %	
Specificatie aandelen naar sector:				
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	56.528	22,8	60.024	22,2
Nijverheid en industrie	27.225	11,0	25.312	9,4
Handel	14.274	5,8	15.921	5,9
Defensieve consumptiegoederen	39.348	15,9	53.080	19,6
Nutsbedrijven	8.197	3,3	8.968	3,3
Vastgoed	-	-	1.056	0,4
Communicatie diensten	21.818	8,8	24.617	9,1
Cyclische consumptiegoederen	23.899	9,7	25.361	9,4
Gezondheidszorg	10.197	4,1	2.493	0,9
Energie	16.193	6,5	20.032	7,4
Technologie	27.877	11,3	32.807	12,1
Diversen	1.203	0,5	-	-
Beleggingsdebiteuren	105	-	94	-
Beleggingscrediteuren	-45	-	-	-
Liquide middelen	663	0,3	701	0,3
	<u>247.482</u>	<u>100,0</u>	<u>270.466</u>	<u>100,0</u>

	31-12-2017		31-12-2016	
	In %		In %	
Specificatie aandelen naar regio:				
Asia	54.931	22,2	62.228	23,0
Central & South America	5.567	2,3	6.307	2,3
North America	74.494	30,1	86.645	32,0
Europe EU	86.187	34,8	86.298	31,9
Europe Non EU	18.486	7,4	20.139	7,5
Pacific	256	0,1	298	0,1
Overigen	6.838	2,8	7.756	2,9
Beleggingsdebiteuren	105	-	94	-
Liquide middelen	663	0,3	701	0,3
Beleggingscrediteuren	-45	-	-	-
	<u>247.482</u>	<u>100,0</u>	<u>270.466</u>	<u>100,0</u>

S3 Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat de waarde van een financieel instrument zal fluctueren als gevolg van veranderingen in valutawisselkoersen.

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2017 circa € 199.022 (2016: € 223.624). Het strategisch beleid van het fonds is geen valutaposities af te dekken. Het valutarisico wordt in onderstaande tabel weergegeven.

De vreemde valutapositie is als volgt te specificeren:

	31-12-2017	31-12-2016
EUR	605.341	550.661
CHF	12.522	13.695
GBP	27.385	28.498
USD	81.479	94.501
DKK	2.859	2.617
NOK	1.037	1.061
SEK	4.214	4.524
HKD	15.402	17.448
Other	51.896	58.789
Beleggingsdebiteuren	2.549	2.511
Beleggingscrediteuren	-321	-20
	<u>804.363</u>	<u>774.285</u>

S5 Kredietrisico

Het kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee "Over The Counter (OTC)"-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten, waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het pensioenfonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied.

	31-12-2017		31-12-2016	
	In %		In %	
Specificatie vastrentende waarden naar sector:				
Staatsobligaties	274.800	58,0	236.606	54,6
Bedrijfsobligaties (Credit funds)	124.505	26,3	127.160	29,4
Hypotheken	76.374	16,1	70.297	16,2
Beleggingsdebiteuren	1.141	0,2	1.172	0,3
Liquide middelen	-2.938	-0,6	-2.116	-0,5
	<u>473.882</u>	<u>100,0</u>	<u>433.119</u>	<u>100,0</u>

	31-12-2017		31-12-2016	
	In %		In %	
Specificatie vastrentende waarden naar regio:				
Azië	352	0,1	350	0,1
Centraal & Zuid Amerika	1.204	0,3	1.196	0,3
Noord Amerika	17.317	3,7	17.192	4,0
Europa EU	418.136	88,1	377.743	87,1
Europa Niet EU	5.664	1,2	5.622	1,3
Pacific	4.494	1,0	4.461	1,0
Overig	25.574	5,4	25.383	5,9
Beleggingsdebiteuren	1.141	0,2	1.172	0,3
	<u>473.882</u>	<u>100,0</u>	<u>433.119</u>	<u>100,0</u>

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	31-12-2017		31-12-2016	
	In %		In %	
AAA	272.537	57,5	246.096	56,8
AA	109.998	23,2	99.305	22,9
A	38.279	8,1	36.750	8,5
BBB	42.985	9,1	44.691	10,3
Geen rating	8.942	1,9	5.105	1,2
Beleggingsdebiteuren	1.141	0,2	1.172	0,3
	<u>473.882</u>	<u>100,0</u>	<u>433.119</u>	<u>100,0</u>

S6 Verzekeringstechnisch risico

Langlevenrisico

Het langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Door toepassing van Prognosetafel AG2016 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen. Het beleid van het pensioenfonds is om het overlijdensrisico niet te herverzekeren.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het beleid van het pensioenfonds is om het arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de ambitie om het pensioen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagtoezegging voorwaardelijk is.

Het beleid en de ambitie inzake toeslagverlening is weergegeven in de toelichting 6. Technische voorziening voor risico pensioenfonds.

S7 Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het pensioenfonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorzien uitstroom van geldmiddelen te financieren.

S8 Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land of bij een tegenpartij.

Het fonds belegt voornamelijk in beleggingsfondsen waarin dit risico al is afgedekt. Het fonds is van mening dat voor het fonds geen sprake is van concentratierisico's.

Bij de bepaling van het vereist eigen vermogen past het pensioenfonds het standaard model van DNB toe. In dit model wordt het concentratierisico vooralsnog op nihil gesteld.

S9 Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het pensioenfonds beheerd door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij Vermogensbeheerder Syntrus Achmea Real Estate Finance (20% van de portefeuille) en BMO Global Asset Management (80%). Met deze partijen zijn overeenkomsten en service level agreements gesloten. De afhankelijkheid van deze partijen wordt beheerd doordat de bewaring van de stukken in de portefeuille is ondergebracht bij KAS BANK N.V.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer. Met Syntrus Achmea Pensioenbeheer zijn een uitvoeringsovereenkomst en een service level agreement (SLA) gesloten.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders en door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste internebeheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages).

Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het pensioenfonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Systeemrisico

Het systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar.

Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het pensioenfonds, haar bestuurders, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders, voor zover zij bestuurder zijn in het pensioenfonds.

Transacties met bestuurders

Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders nemen geen deel aan de pensioenregeling van het pensioenfonds.

Overige transacties met verbonden partijen

Het fonds kent geen overige transacties met verbonden partijen.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Ontvangen zekerheden en garanties

Het fonds heeft geen ontvangen zekerheden en garanties voorzover niet reeds in de jaarrekening is toegelicht.

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingovereenkomst afgesloten met Stichting Administratie Groep Holland. Het contract met Stichting Administratie Groep Holland vangt aan op 1 januari 2018 voor drie jaar. De vergoeding bedraagt € 2.000 (incl. btw) per jaar. De te betalen vergoedingen tussen één en vijf jaar bedraagt € 4.000.

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingovereenkomst afgesloten met BMO Global Asset Management Het contract met BMO Global Asset Management is met ingang van 1 januari 2012 verlengd voor onbepaalde tijd. Met het bestuur zijn afspraken gemaakt over de vergoedingensystematiek. Deze systematiek bestaat zowel uit vaste componenten. De vergoeding voor 2017 bedraagt circa € 681.

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingovereenkomst afgesloten met Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. Het contract met Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. is met ingang van 1 januari 2012 verlengd voor onbepaalde tijd. Met het bestuur zijn afspraken gemaakt over de vergoedingensystematiek. Het pensioenfonds belegt in de beleggingsfondsen van Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. waarin de kosten zijn inbegrepen.

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingovereenkomst afgesloten met KAS BANK N.V. Het contract met KAS BANK N.V. is met ingang van 1 januari 2014 van kracht voor onbepaalde tijd. Met het bestuur zijn afspraken gemaakt over de vergoedingensystematiek. Deze systematiek bestaat zowel uit vaste componenten. De vergoeding voor 2017 bedraagt circa € 60.

Voor de 2018 zal de vergoeding voortvloeiend uit de langlopende verplichtingen nagenoeg gelijk blijven.

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er geen juridische procedures tegen het pensioenfonds en heeft het pensioenfonds tevens geen juridische procedures aangespannen tegenover derden.

Verstreckte zekerheden en garanties

Het fonds heeft geen verstreckte zekerheden en garanties voorzover niet reeds in de jaarrekening is toegelicht.

Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum (na bestemming van het saldo van baten en lasten)

Herstelplan 2018

De financiële positie van het pensioenfonds wordt bepaald aan de hand van de beleidsdekkingsgraad en de vereiste dekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad moet ten minste het niveau hebben van de vereiste dekkingsgraad. Als de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds onder de vereiste dekkingsgraad ligt, is er sprake van een tekortsituatie en maakt het pensioenfonds een herstelplan. Op basis van het nFTK is per 1 januari 2018 sprake van een tekortsituatie. Het pensioenfonds heeft per 1 januari 2018 een geactualiseerd herstelplan ingediend bij DNB. Op 18 mei 2018 heeft DNB instemming gegeven bij het herstelplan 2018.

Actuele financiële positie

Na balansdatum is de financiële positie van het pensioenfonds verbeterd. Per 30 april 2018 is de actuele dekkingsgraad 96,3%. De beleidsdekkingsgraad is per diezelfde datum 96,3%.

13.6 TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

(x € 1.000)

9. Premiebijdragen voor risico pensioenfonds (van werkgevers en werknemers)

	2017	2016
Premiebijdragen werkgevers	29.900	27.645
Inkoopsom toekenning VPL aanspraken	398	222
	<u>30.298</u>	<u>27.867</u>

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 9,0% (2016: 8,3%) van de premiegrondslag.

De kostendeekkende, gedempte en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2017	2016
Zuiver kostendeekkende premie	41.903	35.840
Gedempte premie	27.370	27.176
Feitelijke premie	29.900	27.645

De zuiver kostendeekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2016 gepubliceerd door DNB). Het bestuur heeft de gedempte premie vastgesteld op verwacht rendement. De feitelijke premie is in 2017 hoger dan de gedempte premie. De feitelijke premie is gebaseerd op een reglementaire doorsneepremie.

De samenstelling van de zuiver kostendeekkende premie is als volgt:

	2017	2016
Kosten pensioenopbouw	31.226	26.621
Pensioenuitvoeringskosten	3.662	2.852
Solvabiliteitsopslag (vereist eigen vermogen)	6.271	5.748
Mutatie technische voorzieningen voor excassokosten	744	619
	<u>41.903</u>	<u>35.840</u>

De samenstelling van de gedempte premie is als volgt:

	2017	2016
Kosten pensioenopbouw	11.274	11.099
Pensioenuitvoeringskosten	3.490	2.693
Solvabiliteitsopslag (vereist eigen vermogen)	2.225	2.394
Mutatie technische voorzieningen voor excassokosten	317	313
Voorwaardelijke delen	10.064	10.677
	<u>27.370</u>	<u>27.176</u>

10. Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds

2017	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	2.656	6.214	4	8.874
Aandelen	4.856	20.907	-472	25.291
Vastrentende waarden	2.042	-25.992	-447	-24.397
Overige beleggingen	-4	185	-72	109
	<u>9.550</u>	<u>1.314</u>	<u>-987</u>	<u>9.877</u>
Rendementstoerekening VPL				-145
				<u>9.732</u>
2016	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	2.818	5.466	-338	7.946
Aandelen	4.801	22.037	-392	26.446
Vastrentende waarden	1.727	55.317	-393	56.651
Derivaten	-	35	-	35
Overige beleggingen	-4	126	-107	15
	<u>9.342</u>	<u>82.981</u>	<u>-1.230</u>	<u>91.093</u>
Rendementstoerekening VPL				-1.304
				<u>89.789</u>

De kosten van vermogensbeheer omvatten de kosten die door de custodian en vermogensbeheerder(s) direct bij het fonds in rekening zijn gebracht. Deze kosten bestaan voor €987 uit beheervergoedingen (2016: €1.230) en voor €0 uit performance-gerelateerde vergoedingen (2016: €0). In de beheersvergoedingen is voor €33 (2016: €249) aan exploitatiekosten voor vastgoed opgenomen.

De vermogensbeheerkosten omvatten de kosten voor fiduciair beheer €681, (2016 €638), beleggingsadministratie €60, (2016 €60), advieskosten vermogensbeheer €92, (2016 €43), exploitatiekosten vastgoed €33 (2016 €249) en overige kosten €121, (2016 €239).

11. Overige baten

	2017	2016
Interest	<u>23</u>	<u>6</u>

12. Pensioenuitkeringen

	2017	2016
Ouderdomspensioen	3.496	3.258
Partnerpensioen	865	852
Wezenpensioen	27	23
Arbeidsongeschiktheid	3	3
Afkopen	1.376	1.307
	<u>5.767</u>	<u>5.443</u>

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 467,89 (2016: € 465,94) per jaar overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

13. Pensioenuitvoeringskosten

	2017	2016
Administratiekosten	2.485	2.461
Controle- en advieskosten (excl. accountantskosten)	29	47
Accountantskosten	56	55
Bestuurskosten	259	255
Contributies en bijdragen	96	86
Incassokosten	-35	25
Overig	9	10
Kosten VPL	-44	-87
Subtotaal	<u>2.855</u>	<u>2.852</u>
Transitie		
Transitie	676	-
Subtotaal transitie	<u>676</u>	<u>-</u>
	<u>3.531</u>	<u>2.852</u>

Honoraria onafhankelijke accountant

	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
2017			
Controle van de jaarrekening	56	-	56
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	<u>56</u>	<u>-</u>	<u>56</u>
	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
2016			
Controle van de jaarrekening	55	-	55
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	17	-	17
transporteren	72	-	72

	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
Transport	72	-	72
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	<u>72</u>	<u>-</u>	<u>72</u>

Deze werkzaamheden zijn zowel in 2017 als 2016 uitgevoerd door PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

In bovenstaande opstelling is de methode gehanteerd waarbij wordt opgegeven de in het boekjaar ten laste gebrachte totale honoraria voor onderzoek van de jaarrekening en verslagstaten en de totale honoraria voor andere controleopdrachten, uitgevoerd door de externe accountant.

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat:

- het pensioenfonds in het boekjaar 2017 geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd;
- het pensioenfonds in het boekjaar 2017 geen aanwijzing als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet is gegeven;
- in het boekjaar 2017 geen bewindvoerder als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet is aangesteld.

Personeelsleden

Bij het pensioenfonds zijn geen werknemers in dienst. De pensioenuitvoering is volledig uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.

Bezoldiging bestuurders

De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen en Raad van Toezicht. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten, overige kosten bestuur en overige bestuurskosten 2017: € 259 (2016: € 255). Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

14. Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

	2017	2016
Pensioenopbouw	31.229	26.621
Rentetoevoeging	-1.794	-410
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-4.992	-4.645
Wijziging marktrente	-9.731	104.324
Wijziging actuariële uitgangspunten	-	14.676
Korting van aanspraken en rechten	-5	2
Inkoop uit hoofde van VPL-regeling	379	212
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-	-35
Overige wijzigingen	41	18
	<u>15.127</u>	<u>140.763</u>

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Rentetoevoeging

De voorziening pensioenverplichtingen is in het boekjaar opgerent met -0,217% (2016: -0,060%). Dit is de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2016.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de uitbetaling van pensioenen van de verslagperiode.

Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Overige wijzigingen

	2017	2016
Resultaat op kanssystemen:		
Resultaat op sterfte	832	236
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-800	-470
Resultaat op mutaties	-74	205
Resultaat op overige technische grondslagen	1	11
	<u>-41</u>	<u>-18</u>

15. Saldo overdrachten van rechten voor risico pensioenfonds

	2017	2016
Uitgaande waardeoverdrachten	<u>-</u>	<u>33</u>

Dit betreft de ontvangst van of betaling aan pensioenfonds of pensioenverzekeraar van respectievelijk de vorige of nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra dienstjaren.

	2017	2016
Wijziging technische voorziening inzake overdracht van rechten:		
- onttrekking aan de technische voorzieningen	-	-35

	2017	2016
Het resultaat op de waardeoverdrachten is als volgt:		
- overgedragen pensioenverplichting	-	-2

De toevoeging aan de technische voorziening uit hoofde van de overgenomen pensioenverplichtingen bedraagt € 0 (2016: € 0). Het technische resultaat op de overgenomen pensioenverplichtingen bedraagt in 2017 € 0 (2016: € 0).

De afname van de technische voorziening uit hoofde van de overgedragen pensioenverplichtingen bedraagt € 0 (2016: € 35). Het technische resultaat op de overgedragen pensioenverplichtingen bedraagt in 2017 € 0 (2016: € -2).

16. Overige lasten

	2017	2016
Dotatie voorziening dubieuze debiteuren	25	84
Afboeking vordering BTW vermogensbeheer	-	65
Overig	7	-
	<u>32</u>	<u>149</u>

Belastingen

De activiteiten van het pensioenfonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN. Het voorstel voor de bestemming van het saldo van baten en lasten over 2017 is opgenomen onder de staat van baten en lasten.

Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf heeft de jaarrekening 2017 vastgesteld in de vergadering van 12 juni 2018.

C.Th. de Wuffel
Werkgeversvoorzitter

K. Boekhorst
Bestuurslid

G.E. van de Kuilen
Bestuurslid

G.L. Sirks
Bestuurslid

E.P. de Vries
Bestuurslid

H. Roeten
Bestuurslid

14 Overige gegevens

14.1 Bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het pensioenfonds.

14.2 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf te Utrecht is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2017.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaire ben ik onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 2.925.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 195.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- De technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- De kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- Het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikelen 131 (minimaal vereist eigen vermogen), 132 (vereist eigen vermogen) en 133 (dekking door waarden).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds van 95,8% op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Deze situatie bestaat voor 3 achtereenvolgende jaareinden.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Purmerend, 12 juni 2018

Mw. A. Plekker AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

14.3 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf

---

Verklaring over de jaarrekening 2017

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf te Utrecht ('de stichting') gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2017;
- de staat van baten en lasten over 2017; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

CRW7JE27SVWP-393053503-31

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., Thomas R. Malthusstraat 5, 1066 JR Amsterdam, Postbus 90357, 1006 BJ Amsterdam

T: 088 792 00 20, F: 088 792 96 40, www.pwc.nl

'PwC' is het merk waaronder PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (KvK 34180285), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (KvK 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (KvK 34180287), PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. (KvK 51414406), PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. (KvK 54226368), PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289) en andere vennootschappen handelen en diensten verlenen. Op deze diensten zijn algemene voorwaarden van toepassing, waarin onder meer aansprakelijkheidsvoorwaarden zijn opgenomen. Op leveringen aan deze vennootschappen zijn algemene inkoopvoorwaarden van toepassing. Op www.pwc.nl treft u meer informatie over deze vennootschappen, waaronder deze algemene (inkoop)voorwaarden die ook zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel te Amsterdam.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

---

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;
- de bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

---

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Ons controleoordeel beoogt een redelijke mate van zekerheid te geven dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Amsterdam, 12 juni 2018
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door drs. L.H.J. Oosterloo RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2017 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf

---

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Bijlage: Begrippenlijst

ABTN (Actuariële en bedrijfstechnische nota)

Pensioenfondsen dienen te werken volgens een ABTN. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.

ALM (Asset Liability Management)

Een methode om modelmatig de samenstelling van de strategische beleggingsportefeuille te bepalen, rekening houdend met de pensioenverplichtingen.

Beleidsdekkingsgraad

Dit is het voortschrijdende gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over de afgelopen 12 maanden

Benchmark

Vergelijkingsmaatstaf. Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van een beleggingsportefeuille worden afgezet.

Dekkingsgraad

De waarde van het pensioenvermogen uitgedrukt als percentage van de waarde van de pensioenverplichtingen. De dekkingsgraad wordt als graadmeter beschouwd voor de mate van zekerheid dat de toegezegde pensioenen ook daadwerkelijk kunnen worden uitbetaald.

Duration

Gewogen gemiddelde looptijd van een lening. Maatstaf om de prijsgevoeligheid van de lening te bepalen voor renteveranderingen.

FTK (Financieel Toetsingskader)

Stelsel van De Nederlandsche Bank inzake bijvoorbeeld te hanteren waarderingsmethoden, eisen aan eigen vermogen, regels voor premievaststelling en randvoorwaarden voor indexatie.

Herstelplan

Een herstelplan is een plan van aanpak waarin pensioenfondsen laten zien welke maatregelen zij nemen om de financiële positie te verbeteren. Ook moeten pensioenfondsen aangeven welke maatregelen zij nemen als het herstel niet lukt binnen de termijn die daarvoor staat.

Pensioenfederatie

De Pensioenfederatie is een overkoepelende organisatie waarin de krachten zijn gebundeld van de Vereniging van Bedrijfstakpensioenfondsen, Unie van Beroepspensioenfondsen en de Stichting voor Ondernemingspensioenfondsen.

Pensioenresultaat

Een maatstaf voor koopkrachtbehoud van het pensioen: som van de verwachte uitkeringen conform het beleid van het pensioenfonds gedeeld door de som van de verwachte uitkeringen zonder korten en altijd indexeren.

Pension Fund Governance

De manier waarop het pensioenfonds is georganiseerd (structuur) en de verantwoordelijkheden worden uitgevoerd (processen).

Rekenrente

Fictief rendementspercentage wordt gebruikt om toekomstige verplichtingen terug te rekenen naar het heden.

Solvabiliteit

Het vermogen dat op langere termijn aanwezig moet zijn om de verplichtingen te kunnen nakomen.

Swap

Ruil van het rendement op een vastgestelde referentiewaarde tegen een variabele rente gedurende een vastgestelde looptijd.

Vastrentende waarden

Beleggingssoort waarover in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheken.

Technische voorziening

De passiva van het pensioenfonds, gelijk aan de waarde van de pensioenverplichtingen.

VPL-overgangsregeling

De afkorting VPL staat voor VUT, Prepensioen en Levensloop. Deelnemers geboren in de periode vanaf 1 december 1948 tot en met 31 december 1984 hebben recht op extra ouderdoms- en partnerpensioen indien zij

- zowel op 31 december 2007 als op 1 januari 2008 deelnemer waren binnen uw pensioenfonds;
- onafgebroken deelnemer blijven binnen het pensioenfonds tot 31 december 2022 of tot de eventueel eerder gelegen pensioneringsdatum.

De deelneming wordt geacht onafgebroken te zijn bij een onderbreking van maximaal drie maanden, dan wel bij een onderbreking wegens werkloosheid indien en zolang de deelnemer recht heeft op een loongerelateerde uitkering krachtens de Werkloosheidswet, die eventueel onderbroken is door een uitkering krachtens de Ziektewet.

Vrijstelling

Vrijstelling van de verplichte deelneming aan de pensioenregeling van het bedrijfstakpensioenfonds.

Waardeoverdracht

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van een tot zeker moment opgebouwde pensioenaanspraak, in het geval de deelnemer verandert van werkgever of verzekeraar.

Z-score

Mate waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille.

Bijlage: Nevenfuncties

De leden van het bestuur hebben in 2017 de volgende nevenfuncties uitgevoerd:

Naam	Nevenfuncties
Eiko de Vries	<p>Pensioenfonds Recreatie, voorzitter algemeen en dagelijks bestuur Pensioenfonds Recreatie, lid beleggingsadviescommissie St. Financiering Toeslagen Pensioen FNV Horecabond, secretaris/penningmeester Sociaal Fonds Recreatie, onafhankelijk voorzitter SPO, Docent Vereniging FNV Horecabond, voorzitter beleggingsadviescommissie</p>
Gerard van de Kuilen	<p>St. Pensioenfonds voor Tandartsen en tandartsspecialisten, Voorzitter RvT Pensioenfonds Medewerkers Apotheken, Lid RvT St. Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie, Lid RvT St. Pensioenfonds Arcadis Nederland, Lid Beleggingsadviescommissie SPO, Docent Stichting Perseus, Penningmeester Cavani Analyse & Advies, Eigenaar Visitaties bij diverse pensioenfonds N.V. Schade, lid RvC en voorzitter audit- en risicocommissie Pensioenfonds ERIKS, Bestuurslid</p>
Gerard Sirks	<p>PF Horeca & Catering, Lid Beleggingsadviescommissie Kempen Capital Management, Lid RvT beleggingsfondsen Bpf Betonproductenindustrie, Lid RvT Sovereign Trust Netherlands BV, Bestuurder a.i. Pensioenfonds Nederlandse Groothandel (SPNG), Adviseur BAC BMO GAM, Lid Klantenadviesraad Pensioenfonds Wonen, bestuurslid en lid beleggingscommissie Global Insurance Group, adviseur beleggingen Conservatrix, adviseur beleggingsbeleid OPF Heijmans, bestuurslid</p>
Charles de Wuffel	<p>Bpf Waterbouw, Lid RvT Wooncorporatie Leystromen, Lid RvT en voorzitter Auditcommissie Stichting Geschillen Oplossing Automatisering, Arbitrator Opf MSD, Lid Administratie- en Communicatiecommissie</p>
René Lahoye	<p>Hout en Meubileringscollege, Voorzitter RvT Bpf Dranken, Bestuurslid Bpf Bakkers, Plaatsvervangend bestuurslid PEFC, Lid geschillencommissie Regionaal Werkbedrijf Midden Limburg, Bestuurslid</p>
Katinka Boekhorst	<p>Ontwikkeling- & Opleidingsfonds, voorzitter VNO-NCW / MKB-Nederland, Commissielid Platform Arbeidsvoorwaardenberaad Brancheplatform Kappers, Commissielid paritaire Arbeidsvoorwaardencommissie en Commissielid paritaire Arbeidsomstandighedencommissie Detailhandel Nederland, Commissielid stuurgroep sociale zaken Stichting Haarwensen, Bestuurslid SARE&F, lid Klantenraad Het Nieuwe Lyceum te Bilthoven, Lid RvT</p>

De leden van de raad van toezicht hebben in 2017 de volgende nevenfuncties uitgevoerd:

Naam	Nevenfuncties
Peter van Gameren	Pensioenfonds KPN, onafhankelijk voorzitter Pensioenfonds TNT Express, voorzitter Result!Managers, partner en interim manager St. Algemeen Vliegers Belang, penningmeester Tennisclub ZLTC, lid Kascommissie Wijnclub, lid kascommissie VITP, lid kascommissie
Inge van Duijn	Bpf Dranken, voorzitter RvT SDF, lid RvT Sociaal Fonds Tandtechniek, lid / projectleider werkgroep transitie FHKN, lid Bpf Tandtechniek, lid klankbordgroep WIS Handel FNV, lid
Kees den Blanken	Sprenkels & Verschuren, partner en sr. pensioenjurist CDA Ouden-Amstel, voorzitter lokale afdeling St. Avond4daagse Ouden-Amstel, secretaris